

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**FİNANSAL İSTİKRARA YÖNELİK POLİTİKALARIN
TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

CİHAN ŞEFOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
Prof. Dr. Selim KAYHAN**

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Cihan ŞEFOĞLU
	Numarası	17810901061
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İKTİSAT
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof.Dr. Selim KAYHAN
	Tezin Adı	FINANSAL İSTİKRARA YÖNELİK POLİTİKALARIN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir. 19.04.2019

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof.Dr.	Selim KAYHAN	
	Doç.Dr.	Ahmet ŞAHBAZ	
	Dr. Öğretim Üyesi	İbrahim ÖZMEN	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Cihan ŞEFOĞLU		
	Numarası	17810901061		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İKTİSAT		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tezin Adı	Finansal İstikrara Yönelik Politikaların Türk Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkisi		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Cihan ŞEFOĞLU

ÖZET

Bu çalışmada, finansal istikrar ile ilgili kavramların tanımı ile birlikte, uygulanan para politikalarının, maliye politikalarının ve en önemlisi makro ihtiyati politikaların açıklanmasına ağırlık verilerek Türk bankacılık sektörü üzerinde olan etkisi açıklanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca ülkemizde mevcut bankacılık sisteminin tanımlanması ile birlikte, Türkiye ekonomisinde 2011 yılından itibaren finansal istikrarı sağlamayı amaçlayan makro ihtiyati politikalar açıklanmaya çalışılmıştır. TCMB bu kapsamda bir dizi politika aracını, konvansiyonel politika araçları ile uyumlu bir biçimde kullanmaktadır. Bankacılık sektörü kapsamında, TCMB'nin yapısı hakkında da incelemelerde bulunulmuş, organizasyon yapısı hakkında da çeşitli bilgilere yer verilmiştir.

Finansal istikrarı sağlamaya yönelik politika uygulamalarının bankacılık sektörü üzerindeki etkisi, temel bankacılık sistemi sağlamlık göstergeleri ile yine bankacılık sistemi ile ilgili bazı parametrelerin bileşiminden oluşan bankacılık sistemi istikrarı endeksi üzerinden incelenmiştir. Bunu yaparken bir dizi zaman serisi analiz metodu kullanılmıştır. Bu amaçla gözlem sayısı ve model spesifikasyonu dikkate alınarak VAR (Vektör Otoregresif Model), CF (Correction Factor) ile birlikte, ADF (Augmented Dickey-Fuller) ve PP (Phillips-Perron) Birim kök testleri kullanılmıştır.

Ampirik analizlerden elde edilen sonuçlar incelendiğinde zorunlu karşılık oranı ve borç verme faiz oranının, bankacılık sektörünün istikrar endeksi üzerinde etkili olduğu, sektörü istikrarlı hale getirdiği görülmektedir. Bununla birlikte politika araçlarının her gösterge üzerinde aynı etkide bulunmadığı görülmektedir. Zorunlu karşılık oranları ve borç verme oranındaki değişimler daha çok sermaye yeterlilik rasyosu ve likidite ve faiz riskini istikrar yönünde pozitif etkilerken karlılığı istikrarsızlık yönünde olumsuz etkilemektedir. Borç verme faiz oranındaki değişim de kur riskini istikrar yönünde düşürürken, karlılık oranını da istikrarsızlık yönünde olumsuz etkilemektedir. Bu araçlar sonuç olarak bankacılık sektörünün istikrarlı hale gelmesi yönünde olumlu etkide bulunmaktadır. Politikanın Türkiye’de etkin bir şekilde uygulandığını söylemek mümkündür.

ABSTRACT

With the definition of the concepts related to financial stability, it is tried to explain the effect of the applied monetary policies, fiscal policies and most importantly macro prudential policies on the Turkish banking sector. In addition, together with the identification of the existing banking system in our country, aiming to provide macro-financial stability in Turkey's economy since 2011 has tried to explain prudential policies. In this context, the TCMB uses a number of policy instruments in line with conventional policy instruments. Within the scope of the banking sector, the structure of the TCMB has also been examined and information about the organizational structure has been given.

The impact of the policy implementations on financial stability on the banking sector has been analyzed through the banking system stability indicators, which consist of a combination of basic banking system strength indicators and some parameters related to the banking system. In doing so, a series of time series analysis methods were used. For this purpose, ADF (Augmented Dickey-Fuller) and PP (Phillips-Perron) unit root tests were analyzed with VAR (Vector Autoregressive Model), CF (Correction Factor), considering the number of observations and model specification.

The comparison of the results from the empirical analyzes suggests that the appropriate ratio and lending rate are effective on the sector-bound index of the complex sector, making it tied to the sector. At the end, it is seen that the policy tools do not have the same effect. Changes in mandatory conditions and lending rates may eliminate the risk of capital adequacy ratio and liquidity and interest rate risk. Presence of lending interest rate, currency risk reduction, risk reduction, risk reduction. As a result, these tools have a positive effect on the comprehensive market. Turkey's policy can be implemented effectively possible to say.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU	ii
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
TABLO LİSTESİ	ix
ŞEKİL LİSTESİ	x
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FINANSAL İSTİKRAR ve EKONOMİ POLİTİKALARI

1.1. Finansal İstikrar Kavramı	3
1.1.1.Parasal Ekonomi	4
1.1.2.Fiyat istikrarı	4
1.1.3.Mali istikrar	5
1.1.4.Anapara riski	5
1.1.5.Likidite riski	5
1.1.6.Piyasa riski	6
1.1.7.Operasyonel risk	6
1.2. Para Politikası	7
1.2.1. Para Politikası Çeşitleri	12
1.3. Maliye Politikası	15
1.3.1. Maliye Politikası Çeşitleri	17
1.4. Makro İhtiyatı Politikalar	20

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİ

2.1. Bankacılık Kavramı	31
2.2. Banka Çeşitleri	35
2.2.1.Mevduat Bankacılığı	36
2.2.2.Yatırım Bankacılığı	36
2.2.3.Kalkınma Bankacılığı	37
2.2.4.Katılım (Faizsiz) Bankacılığı	38
2.2.5.Kıyı (Off-shore) Bankacılığı	39
2.2.6.Merkez Bankası	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE EKONOMİSİ ve FİNANSAL SİSTEMİN İSTİKRARI

3.1. Tarihsel Süreçte Türkiye Ekonomisi	43
3.1.1. 1923 – 2000 Dönemi Türkiye Ekonomisi	43
3.1.2. 2000 Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisi	50
3.2. TCMB’nin Tarihsel Gelişimi ve Finansal İstikrar	54
3.3. Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Finansal İstikrar	59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ VE VERİ SETİ

4.1. Model ve Veri.....	73
4.2. Metodoloji.....	76
4.2.1. Augmented (Genişletilmiş) Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi	76
4.2.2. Phillips ve Perron (1988, PP) Tarafından Geliştirilen Birim Kök Testi	77
4.2.3. Vektör Otoregresif Model	80
4.3. Ampirik Bulgular.....	82
SONUÇ	89
KAYNAKÇA.....	92
ÖZGEÇMİŞ	97

KISALTMALAR

ADF	:	Augmented Dickey-Fuller Birim Kök Testi
CF	:	Correction Factor (Düzeltilme Faktörü)
DİE	:	Devlet İstatistik Enstitüsü
GSMH	:	Gayri Safı Milli Hasıla
GSYH	:	Gayri Safı Yurtiçi Hasıla
IS	:	Mal Piyasasında Denge
LM	:	Para Piyasasında Denge
POS	:	Point Of Sale (Satış Noktası)
PP	:	Phillips-Perron Birim Kök Testi
SPK	:	Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	:	Türkiye Bankalar Birliğı
TCBM	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜFE	:	Tüketici Fiyat Endeksi
VAR	:	Vektör Otoregresif Model

TABLO LİSTESİ

- Tablo-2. 1. Tarımsal Üretim
- Tablo-2. 2. 1940-49 arası Türkiye’de GSMH
- Tablo-2. 3. 1940-49 arası Tarım ve Sanayinin GSMH içindeki payı
- Tablo-2. 4. 1946 Dış Ticaret Açığı
- Tablo-2. 5. 2002-2011 Arası GSYİH
- Tablo-2. 6. 2002-2011 Arası TÜFE
- Tablo-2. 7. 2002-2011 Arası Döviz Kurları
- Tablo-2. 8. 2008-2018 Arası Enflasyon, İşsizlik ve Faiz Oranları
- Tablo-2. 9. 2008-2018 Arası Banka Sayıları
- Tablo-2. 10. 2008-2018 Arası Şube Sayıları
- Tablo-2. 11. 2008-2018 Arası Karlılık
- Tablo-2. 12. 2008-2018 Arası Net Kar/Zarar
- Tablo-2. 13. 2008-2018 Arası Faiz Gelir/Giderleri
- Tablo-2. 14. 2008-2018 Arası Faiz Dışı Gelir/Giderler
- Tablo-2. 15. 2008-2018 Arası Toplam Aktif/Pasifler
- Tablo-2. 16. 2008-2018 Arası Mevduat
- Tablo-2. 17. 2008-2018 Arası Öz Kaynaklar
- Tablo-2. 18 2008-2018 Arası Bilanço Dışı Yükümlülükler
- Tablo-2. 19. 2008-2018 Arası Kredi ve Alacaklar
- Tablo 2. 20. 2008-2018 Arası Takipteki Krediler
- Tablo 4. 1. Bankacılık Sistemi İstikrarına Yönelik Göstergeler
- Tablo 4. 2. Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri
- Tablo 4. 3. ADF (1979, 1981) ve PP (1988) Birim Kök Test Sonuçları
- Tablo 4. 4. Alt göstergelerin rrr Değişkenindeki % 1’lik Şoka Tepkisi
- Tablo 4. 5. BSI’nın rrr Değişkenindeki % 1’lik Şoka Tepkisi
- Tablo 4. 6. BSI’nın lend Değişkenindeki % 1’lik Şoka Tepkisi
- Tablo 4. 7. Alt göstergelerin lend Değişkenindeki % 1’lik Şoka Tepkisi

Not; 2-1 ve 2-20 arası tablolar Türkiye Bankalar Birliği verileri kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil-1.1; LM Eğrisi

Şekil-1-2; LM Faiz Esnekliği

Şekil-1-3; LM Faiz Esnekliği-2

Şekil-1-4; IS Eğrisi

Şekil-1-5; IS Faiz Esnekliği

Şekil-2-1;Türkiye’de Gerçekleşen Enflasyon Oranları

Şekil-2-2;Siyasi istikrarın, Tüketici fiyatlarındaki etkisi

Şekil-2-3; Dolar Kurunun Değişimi ve Siyasi İstikrar

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Bu tezin temelleri, halen çalışmakta olduğum bankacılık sektörü içerisinde bankacılık sisteminin, ülkenin finansal istikrarına yönelik etkilerinin araştırılması ve yüksek lisans programının ders aşamasında “Finansal İstikrar” kapsamında yapılan araştırmalar sırasında oluştu. Özellikle Finansal istikrara yönelik politikalar olarak incelenmesine önem verdiğim “Makro İhtiyati Politikalar” kapsamında, bankacılık sektörünün ülke ekonomisine nasıl etki ettiği, bana rehberlik eden tez danışmanımdan geldi. Benim için çalışması oldukça keyifli bir tez çerçevesi sunmasının yanında, programa başladığım günden beri bana her konuda yardımcı olan tez danışmanım Prof. Dr. Selim KAYHAN’a, hem maddi hem manevi desteğiyle akademik çalışmamı yarıda bırakmaya sebep olabilecek hiçbir kaygıya düşmememi sağlayan eşim Elif Kadriye ŞEFOĞLU’na ve bana her zaman ve her konuda varlığıyla güç veren, tezi hazırlarken bana sürekli sabreden biricik kızım Ceren ŞEFOĞLU’na, ve bugünlere gelmemde sonsuz emekleri olan anne ve babama teşekkürlerimi bir borç biliyorum. Yapmış olduğum çalışmanın insan doğası gereği kusursuz olamayacağı bilinciyle, içeriğinde mevcut tüm kusur ve eksikliklerin sorumluluğunun, tabiatıyla bana ait olduğunu bildirir, tez çalışmamda maddi ve manevi desteği bulunan herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Cihan ŞEFOĞLU

GİRİŞ

Finansal istikrar kapsamında uygulanan Makro ihtiyati politikalar, özellikle 2008 krizi sonrası önem kazanmaya başlamıştır. 2008 sonrası dönemde, sistemik riske yol açabilecek birtakım riskler meydana gelmiş ya da olası sistemik riskler öngörülmeğe başlanmıştır. Bu risklere örnek olarak; Bankaların üzerlerinde aşırı risk bulundurması, konuta yaşanan fiyat artışı ile ilerde ani olarak fiyat düşüş riski, şirketlerin ya da bireylerin aşırı borçlanmaya yönelmesi gösterilebilir. Bunlar ilerde sistemik risklere yok açabilecek önemli risk kalemlerinden birkaç tanesidir. Makro ihtiyati politikaların önemi bu yüzden 2008 yılı ve sonrasında önem kazanmaya başlamıştır. Burada amaç, sağlam ve istikrarlı bir finansal sistem oluşturularak, olası krizlerde meydana gelebilecek şoklardan kurtulabilmek ve finansal krizlerin etkilerinden kaçınmak için, daha iyi bir zemine sahip olmaktır. Türkiye ekonomisinde uygulanan para politikaları, maliye politikaları ve özellikle makro ihtiyati politikaların bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini görmek amacı ile oluşturulacak model çerçevesinde, politika araçlarının etkinliğinin ölçülebilmesi ve bu etkinliğin Türk bankacılık sektörüne olan etkisi, tezin temel çerçevesini oluşturmaktadır.

Başlangıçta ekonomi politikaları ve finansal istikrarın temel kavramları ele alınmış olup, uygulanan para politikaları türlerine de yer verilmiştir. Bununla birlikte, Bankacılık kavramı ve ülkemizde bulunan banka çeşitleri de tanımlanmıştır. Banka çeşitleri içerisinde, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası detaylı olarak ele alınmış olup, görev ve sorumlulukları, organizasyon yapısı, izlenen politikaları incelemeye alınmıştır.

Tarihsel süreçte Türkiye ekonomisi ve finansal sistemin istikrarına da değinilerek, ağırlıklı olarak 1923 yılından günümüze kadar olan süreçte meydana gelen ekonomik veriler tablolar yardımıyla incelenmiştir. Özellikle 2000 yılı sonrası dönemde Türkiye ekonomisi ve finansal istikrar üzerine etkisi araştırılmış olup, yine bu bağlamda TCMB'nin de tarihsel gelişimi ve finansal istikrar üzerine etkilerine değinilmiştir. Sektör olarak bankacılığın ülkemizde yarattığı avantajlar ve

dezavantajlar da incelemeye alınmış olup, yine tablolar yardımıyla sayısal veriler aktarılmaya çalışılmıştır.

Finansal istikrarı sağlamaya yönelik politika ve uygulamalarının bankacılık sektörü üzerindeki etkisi, temel bankacılık sistemi sağlamlık göstergeleri ile yine bankacılık sistemi ile ilgili bazı parametrelerin bileşiminden oluşan bankacılık sistemi istikrarı endeksi üzerinden incelenecektir. Bunu yaparken bir dizi zaman serisi analiz metodu kullanılacaktır. Finansal istikrara yönelik uygulanan politikaların bankacılık sistemini nasıl etkilediğini görmek amacı ile her bir bankacılık sistemi parametresi için ayrı bir model oluşturulacak ve politika araçlarının üstündeki etkisi incelenecektir. Son olarak oluşturulan endeks üzerinde politika araçlarının etkinliği, vektör otoregresif model ile incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL İSTİKRAR ve EKONOMİ POLİTİKALARI

Finansal istikrar, özellikle 2008 yılında yaşanan küresel finans krizi sonrasında daha çok tartışılan bir konu haline gelmiştir. Kriz dönemine kadar finansal sistemin istikrarı, klasik görüş çerçevesinde, fiyat istikrarı ile bir tutulmakta fiyat istikrarı gibi temel göstergelerin istikrarlı olması durumunda sağlanacağı hakim iken kriz sonrası dönemde finansal istikrarın geleneksel görüşten farklı bir bakış açısı ile incelenmesi gerektiği anlaşılmıştır.

Bu bölümde finansal istikrar ve konu ile ilgili kavramlar tanıtılacaktır. Daha sonrasında ise genel olarak ekonomi politikaları ve finansal istikrara yönelik uygulanan makro ihtiyati politikalar tanıtılacaktır.

1.1. Finansal İstikrar Kavramı

Finansal istikrar, finans sistemi içerisinde sağlam ve güçlü kurumların var olduğu, bu kurumların piyasaları istikrarlı bir şekilde yönlendirdiği anlamına gelmektedir. Finansal istikrardan söz edilebilmesi için öncelikle parasal ekonomiden bahsedilmesi gerekmektedir. Finansal sistem, parasal sistem ile birlikte kurumların faaliyetlerinin tamamının bir arada olduğu geniş kapsamlı bir düzen anlamına da gelmektedir (Sezgin ve Darıcı, 2011: 15).

İstikrar, finansal sektördeki aktörlerin aynı anda meydana getirdikleri hamleleri ile ilgilidir ve bu hamlelerin uyumu, birbirlerine karşı son derece duyarlıdır. Finansal sistemin ana unsurları; kurumlar, piyasalar, özel sektör, kamu sektörü, ekonomik altyapı vb. unsurlardır. Tasarruf sahipleri (fon arz edenler), Tüketiciler ve yatırımcılar (fon talep edenler), Finansal aracı kurumlar (fon akımına aracılık edenler) ve bunlara hukuk sistemi, finansal sistem denetimi, gibi kavramlar da eklenebilir gelmektedir (Şarlak, 2012: 10).

Bu bağlamda finansal istikrar ile ilgili temel kavramlar şu şekildedir:

1.1.1. Parasal Ekonomi

Para, kredi, banka ve finans kurumlarının genel ekonomi içerisinde aktif bir şekilde rol almasını konu almaktadır (Aydın, 2015: 17).

Genel Teori’de mübadelenin doğrudan takas yerine para aracılığı ile gerçekleştiği varsayımı altında geliştirilen üretim ve istihdam teorisi Klasik geleneğin günümüz versiyonu olarak yorumlanmaktadır. Bu geleneğin önemli temsilcilerinden Marshall’a göre tasarruf kararı tüketimin dönemler arası ikamesini yansıtır. Keynes bu noktada görüşlerini şöyle sürdürmektedir: “bireyin gerçekleştirdiği bir tasarruf hamlesi kaçınılmaz olarak bir yatırım hamlesini de beraberinde getirecektir... Bu kişiler, gelecekte tüketmek amacıyla verilen kararları belirleyen motiflerle, bugünkü tüketimden sakınma kararlarını belirleyen motifler arasında hiçbir ilinti olmadığı halde, hiçbir temele dayanmadan, bugünkü tüketimden sakınma kararıyla, gelecekte tüketmek amacıyla verilen kararları arasında bir bağ olduğunu varsaymaktadırlar” (Keynes, 2008: 28-29).

1.1.2. Fiyat istikrarı

Temel dayanağı enflasyondur. Burada öncelikli olan enflasyon ve deflasyon gibi ölçütlerin belirli bir süreç içerisinde önlenmesi olarak tanımlanabilir. Merkez Bankası fiyat istikrarını sağlamaya çalışmakta ve temel amaç olarak görmektedir (www.tcmb.gov.tr / Erişim tarihi: 19.11.2018).

1.1.3. Mali istikrar

Ekonomide mali disiplin için gerekli olan bir konudur. 90'lı yıllardan itibaren enflasyon hedeflemesi önem kazanmış olup, çoğu gelişmiş ülke bu yöntem üzerinden hareket etmeye başlamıştır. Kamu borç stoku, enflasyon, deflasyon, bütçe açıkları gibi konularla bağlantılı olarak, sürdürülebilir pozitif mali düzenin oluşturulması anlamına gelmektedir (Budina ve Vijnbergen, 2001:119).

Türkiye’de 2000’li yıllarda bütçe açıkları ile mücadele etmiştir. Bunun sonucu olarak, yüksek enflasyonla mücadele etmeye çalışan Türkiye’de ciddi finansal problemler yaşanmaya başlamıştır. Buna örnek olarak 1991 ve 2001 krizlerini göstermek mümkündür. Bu yıllarda kamu borç stoku ön plana çıkmıştır. Kamu borç stokunun artması mali disiplin uygulamalarının katı bir şekilde uygulanmasına neden olmuştur. Sıkı maliye politikaları devreye girmiş ve 2002 yılında IMF ile yapılan stand-by anlaşmalarla bütçe fazlası hedeflemesi yapılmıştır. 2000’li yıllardan itibaren izlenen enflasyon hedeflemelerinde; örtük enflasyon, yerini ilerleyen yıllarda açık enflasyon hedeflemeleri şeklinde sürdürmüştür. Bu dönemlerde mali istikrar bir türlü sağlanamamış olup, bu süreç, etkisini 2010’lu yıllara kadar devam ettirmiştir (Budina ve Vijnbergen, 2001: 119).

1.1.4. Anapara riski

Bankalarca sunulan kredi ve satın alınan menkul kıymetlerin sağladığı nakit akımlarının kısmen veya tamamen tahsil edilememesi şeklinde tanımlanmaktadır. Verilen kredilerin vb. nakit akımlarının anapara ve faizlerinin tam ve zamanında tahsil edilmesi bankaların anapara riskini ortadan kaldıracacağı ancak böyle bir durumun günümüz ekonomik yaşamında mümkün olmayacağı söylenebilir. Uzun vadeli kredilerin kredi riski, kısa vadeli kredilere göre daha yüksektir. Bankalar kullandıkları krediler nedeniyle her zaman kredi riskini üzerinde taşımaktadırlar (Ertürk, 2010: 66).

1.1.5. Likidite riski

Bankalar, mevduat sahiplerinin ani nakit çekim talepleri karşısında karşılama konusunda taşıdıkları riski ifade etmektedir. Bankalar, ani nakit çekim taleplerini de göz önünde bulundurarak ihtiyaç duyulan nakit miktarını, bulundukları piyasa koşullarına ve ekonomik istikrara bağlı olarak tahmin edebilmektedir. Tahminler dışında karşılaşılan nakit çekim talepleri için bankalar kaynak bulma konusunda önce borçlanma yoluna daha sonra da elinde bulundurduğu malvarlıklarının satışı yoluyla nakit teminine yönelmektedir. Bankaların elinde bulundurdukları likit varlıklar bankaların bu varlıklar üzerinden faiz geliri sağlamasını engellemektedir. Bu durum bankaların maliyetlerinin yükselmesine neden olacaktır. Ayrıca bu tür taleplerin karşılanması amacıyla borç bulmak zorunda kalan bankalar yüksek faizi kabul etmek zorunda kalacaklardır. Bununla birlikte bankalar elinde bulundurduğu varlıkları değerinden daha ucuza satmalarına neden olacaktır. Tüm bu olumsuzluklar bankaların iflasına yol açabilecek düzeye gelebilmektedir ve likidite riskini meydana getirir (Ertürk, 2016: 62-70).

1.1.6. Piyasa riski

Varlıkların fiyatlarında, döviz kurlarında ve faizlerde oluşan değişikliklerle beraber meydana gelen riskleri tanımlamaktadır (Ertürk, 2016: 62-70). Banka kısa vadeli, özellikle bir gün gibi çok kısa vadelerde alım ve satımlarda bulunmakta ve getiri, döviz kuru gibi risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Trading ismi ile anılan bu yöntem bankalar için piyasa riski bankaların varlık ve yükümlülüklerini uzun dönemli yatırım ve fonlama amaçları dışında kısa dönemde kar elde etmek amacıyla aktif olarak alım ve satımda (trading) kullanması durumunda ortaya çıkmaktadır.

Bankalar, hisse senedi, bono, döviz alım ve satımlarında bulunarak, kısa vadeli karlar elde etmeyi amaçlamaktadırlar. Bu faaliyetler de bankaların sürekli olarak piyasa riskini taşımasına neden olmaktadır. Bu tip faaliyetler bankaları sürekli piyasa riskiyle karşı karşıya koymaktadır.

1.1.7. Operasyonel risk

Sistemsal sıkıntılarının, personellerin gerçekleştirdiği iş süreçlerinin yetersizliği veya işleyişindeki problemler sebebiyle bankaların karşılaştığı risklerdir (Ertürk, 2016: 62-70).

Operasyonel riskle birlikte teknoloji riskini de değerlendirmek yerinde olacaktır. Bankalar iş süreçlerinin geliştirilmesi, daha aktif ve verimli hale getirilmesi hizmet maliyetlerinin düşürülmesi gibi nedenlerle teknolojik imkanlardan faydalanmak adına birtakım yatırımlar gerçekleştirmektedir. Bu yatırımlar iş süreçlerinin geliştirilmesinde, zaman kavramı açısından da daha verimli hale getirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu hedefler bağlamında yapılan yatırımlar her zaman olumlu sonuçlar doğurmayabilmektedir. Yapılan yatırımların yeterli maliyet tasarrufu sağlayamamasına teknolojik risk denilebilir. Operasyonel risklerle teknolojik riskleri beraber değerlendirmek daha yerinde olacaktır. Ancak, insan kaynakları kapsamında meydana gelen olumsuzlukları da teknolojik risk dışında tutarak operasyonel riske örnek gösterilebilir. Bir banka çalışanının yaptığı hatalar veya karıştığı yolsuzluklar da operasyonel riske örnek gösterilebilir (Ertürk, 2016: 62-70).

1.2. Para Politikası

Para Politikası, ekonomideki sorunların giderilmesi veya önlenmesi için, parasal politikaların bir bütün içerisinde kullanılmasıdır. Para politikasını belirleyen kurum ve tek otorite, Merkez Bankası'dır. Merkez bankasının günümüz ekonomik koşulları çerçevesinde para politikaları ile ilgili gerçekleştirdiği hamleler, etkilerini doğrudan veya dolaylı olarak göstermektedir. Bu hamleler para politikası araçları olarak tanımlanabilir. Bunlar;

- Açık piyasa işlemleri,
- Reeskont oranı,
- Zorunlu Karşılıklar,
- Selektif Krediler,
- Kredi tavanı ve tabanı olarak sıralanabilir (Dinçer, 2018: 52-55).

Açık Piyasa İşlemleri; içinde bulunulan piyasadaki likidite seviyesini istikrarlı hale getirmek için yapılan finansal işlemleri tanımlamaktadır. Finansal işlemlere konu araçların alımı ve satımı likidite miktarını belirlemektedir. Örneğin para arzının genişletilmesi isteniyorsa, Tahvil gibi menkul kıymetlerin Merkez Bankası aracılığıyla satın alınması ile genişleme sağlanabilir. Para arzının genişlemesi ile birlikte fiyatlar genel seviyesinde yükselme görülür. Tam tersini düşünecek olursak, Merkez bankası piyasaya tahvil satarak para arzında daralmayı gerçekleştirebilmektedir.

İçinde bulunulan piyasadan menkul kıymet satın alımı, menkul kıymet fiyatlarında düşüşe neden olmakta ve aynı zamanda faiz oranlarının da yükselmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak bu gibi menkul kıymetlerin getirisi de azalacaktır. Bu bağlamda Merkez Bankası faiz oranları ile ilgili kontrol mercii olarak faaliyetine devam etmektedir. Ayrıca Merkez Bankası'nın bir başka görevi de reeskont oranlarını belirlemektir. Burada reeskontun tanımını kısaca belirtmek gerekir ki reeskont kelime olarak yeniden iskontoлама anlamını taşımaktadır. Reeskont işlemi esas olarak, finansal tüketicilerin elinde bulundurdıkları alacak senetlerini Bankalarda iskonto ettirme işlemi ile başlamaktadır. Bankalarda iskonto ettirilen bu menkul kıymetlerin faiz oranları Merkez Bankası tarafından belirlenmektedir. Belirlenen bu faiz oranına reeskont oranı denilmektedir (Dinçer, 2018; 52-55).

Zorunlu Karşılıklar; bankaların elinde bulundurdıkları mevduatın karşılık oranı kadar olan kısmını Merkez Bankasına yatırmak zorundadırlar. Böylece bankalarda mevcut paraların kontrolü sağlanmaktadır. Ayrıca mevduat sahipleri de kendilerini güvende hissetmektedir. Çünkü bankada bulunan mevduat kayıt altına da alınmış olmaktadır.

Selektif Krediler; Belirli bir sektör veya bir faaliyet koluna kredi ayrıcalığı sağlanması anlamını taşımaktadır. Kredi politikaları, Kredi yönlendirmelerini gerçekleştirmektedir.

Kredi tavanı ve tabanı; bankalara uygulanan kredi alt ve üst sınırlarını tanımlamaktadır. Böylece bankalar belirli bir sınırlama içerisinde ve kontrol altında

kredi kullandırışını gerçekleştirebilmektedir. Bu sınırlama ile kaydi para kontrol altında tutulmaktadır da denilebilir.

Genel olarak para politikasının amaçları şunlardır;

- a) Paranın tarafsızlığı
- b) Döviz kurlarının istikrarı
- c) Fiyat istikrarı
- d) Tam istihdam
- e) Ekonomik Büyüme
- f) Ödemeler dengesindeki denge.

a) Paranın Tarafsızlığı:

Herhangi bir parasal değişim, tüm ekonomik dalgalanmaların temel nedenidir. Parasal değişim ülkenin ekonomik sisteminin doğru işleyişinde bozulma ve rahatsızlıklara neden olur.

Nötr para politikasının bir şekilde izlenmesi durumunda, para; para otoritesi tarafından sabit tutulur. Dolayısıyla para otoritesinin temel amacı paranın tarafsızlığından sapmak değildir. Bu, para miktarının tamamen istikrarlı olması gerektiği anlamına gelir. Ekonomide tüketim ve üretimi etkilemesi veya caydırması beklenmemektedir (Dinçer, 2018: 52-55).

b) Döviz Kurlarının İstikrarı:

Döviz istikrarı, para otoritesinin geleneksel hedefi olmuştur. Farklı ülkeler arasında Altın, Standart olarak kabul edilmekle birlikte, ülkelerin ödemeler dengesinde dengesizlik olduğu zaman, altın üzerinden dengeleme sağlanmıştır. Bir ülkede altın girişi sağlandığı dönemde ülkenin para biriminin değerinin korunmasına yönelik politikaların uygulanması ve yine bu dönemde kredi politikalarının genişletilmesi ödemeler dengesindeki düzensizliğin düzelmesini de döviz istikrarının korunmasını sağlamaktadır. Aynı şekilde ülkelerden altın çıkışı yaşandığı dönemlerde kredi politikalarının daraltılması, döviz kurlarındaki istikrarsızlığı engelleyecektir.

Döviz kurlarında istikrarsızlık olması durumunda, olumsuz ödemeler dengesiyle sonuçlanacak şekilde, altın çıkışına veya bunun akışına neden olacağı belirtilmelidir. Bu nedenle, istikrarlı döviz kurları uluslararası ticarete kilit bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, para politikasının temel amacı ülkenin dış dengesinde istikrarı sağlamaktır (www.spl.com.tr, Erişim tarihi; 16.08.2018)

c) Fiyat İstikrarı:

Fiyat istikrarı para politikasının en gerçek hedefi olarak kabul edilir. Sabit fiyatlar halkın güvenini azaltmaktadır. Çünkü döngüsel dalgalanmalar tamamen ortadan kalkar.

İş faaliyetlerini teşvik eder ve gelir ve servetin eşit dağılımını sağlar. Sonuç olarak, toplumda genel refah ve refah dalgası oluşur. Fiyat istikrarında birtakım bilgilere değinmekte fayda vardır; Uzun dönemde süreklilik arz eden fiyat istikrarı İhracatı teşvik etmez aksine ithalatı teşvik eder. Ancak, fiyat istikrarının 'fiyat katılığı' veya fiyat durgunluğu 'anlamına gelmediği kabul edilmektedir. Fiyat seviyesindeki hafif artış, ekonomik büyüme için bir hareketlilik sağlamaktadır (www.spl.com.tr, Erişim tarihi; 16.08.2018).

d) Tam İstihdam:

Dünyadaki krizlerde, işsizlik sorunu hızla artmış olmakla birlikte, sosyal olarak tehlikeli, ekonomik olarak israf ve ahlaki açıdan yozlaşma meydana gelmiştir. Bunun sonucunda, tam istihdam para politikasının temel amaçlarından biri olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Son zamanlarda, tam istihdamın elde edilmesinin otomatik olarak fiyatları ve kur dengesini içerdiği iddia edilmektedir.

Tam istihdam, istemsiz işsizliğin olmaması anlamına gelir. Bu nedenle, sadece her türlü işçinin istihdamı değil aynı zamanda tüm ekonomik kaynakların istihdamını da içerir. Bu, kendi içinde bir son değil, azami sosyal ve ekonomik refah için bir ön şarttır.

Para politikası, para birimi ve krediyle ilgili devlet politikası olduğundan, bu şekilde, hükümet para birimi ve kredi ölçütleri ekonomideki ticaret dalgalanmaları sorununu kolayca aşabilir. Diğer taraftan, ekonomi depresyon ve işsizlik problemiyle karşı karşıya kaldığında, parasal otorite tarafından 'ucuz para politikası' benimsenerek özel yatırımlar teşvik edilebilir.

Bu nedenle, bu politika ekonomide kötümserlik olduğu için özel yatırıma etkili ve ideal bir uyarıcı görevi görecektir. Ayrıca, tam istihdam hedefi, fiyat ve kur dengesi gibi diğer amaçlarla bütünleştirilmelidir.

ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkeler normal olarak tam istihdam düzeyinde çalışmaktadır, çünkü asıl endişesi tam istihdamın nasıl sürdürüleceği ve istihdam ve üretim düzeyindeki dalgalanmaların önlenmesidir. Tam tersine, azgelişmiş ülkede temel sorun tam istihdamın nasıl sağlanacağıyla ilgilidir.

Bu nedenle, bu tür ekonomilerde, para politikası istihdam altında ve gizli işsizlik sorunu ile başa çıkmak ve ayrıca istihdam için yeni fırsatlar yaratmak suretiyle tasarlanabilir. Artan yatırımla tam istihdamı teşvik etmek için en uygun ve elverişli para politikası izlenmelidir;

Tam istihdam hedefine ulaştıktan sonra, para politikası döviz ve fiyat istikrarını hedeflemelidir (www.spl.com.tr, Erişim tarihi; 16.08.2018).

e) Ekonomik Büyüme:

Son yıllarda, ekonomik büyüme dünyadaki ekonomistler ve devlet adamları arasında tartışılması gereken temel konudur. Para politikası toplam para talebi ile toplam üretim kapasitesi arasındaki dengeyi koruyarak ve tasarruf ve yatırım için uygun koşullar yaratarak sürdürülebilir ve sürekli ekonomik büyümeyi teşvik eder. Arz ve talep arasında eşitlik sağlamak için en iyi yöntem esnek para politikasıdır.

Başka bir deyişle, para otoritesi büyümenin gereksinimlerine uygun kolay ya da sıkı bir para politikası izlemelidir. Yine, büyüyen bir ekonomide para politikası, artan para talebini karşılamalıdır. Devlet, en azından gelir dağılımındaki mevcut

adaletsizlikleri büyütmeden ekonomik büyümeyi sağlayacak bir yöntem bulmalıdır. Bu nedenle, uygun miktarda para ve kalitede dolaşım yapmak para otoritesinin sorumluluğundadır (www.spl.com.tr, Erişim tarihi; 16.08.2018).

f) Ödemeler Dengesindeki Denge:

Ödemeler dengesindeki denge, savaş sonrası yıllarda önemli derecede ortaya çıkan bir diğer para politikası hedefidir. Bu, dünya ticaretinin dünya likiditesinden daha hızlı bir şekilde büyümesi nedeniyle uluslararası likidite sorunundan kaynaklanmaktadır. Yurt içi fiyatlarının artması, ithal mallara olan talebi artırır. Ayrıca güvensiz ortam sonucunda sermaye ülke dışına kaçar (www.spl.com.tr, Erişim tarihi; 16.08.2018).

1.2.1. Para Politikası Çeşitleri

1.2.1.1. Daraltıcı Para Politikası

Para arzının azaltılması anlamına gelmektedir. Enflasyonun görüldüğü ekonomide uygulanan para politikası yöntemidir. Bu uygulamaya sıkı para politikası da denmektedir.

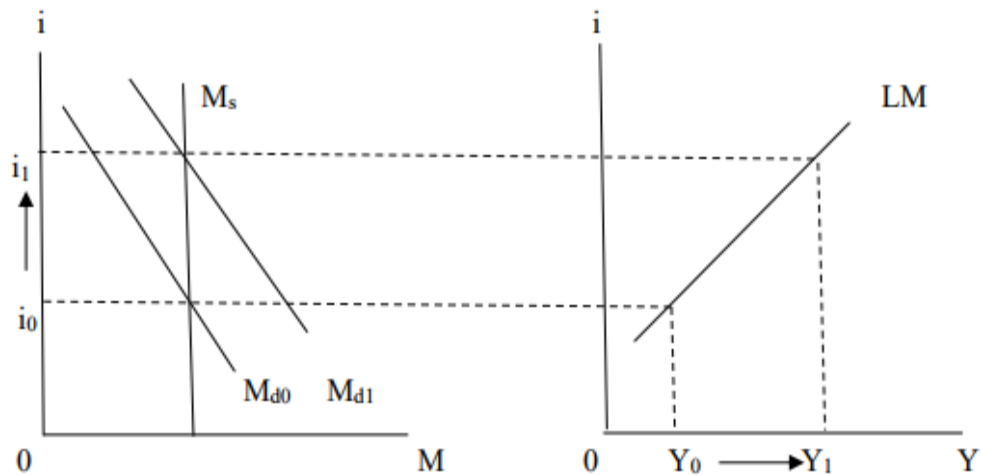
Enflasyonun yaşandığı ekonomilerde toplam talepte meydana gelen artış beraberinde fiyatlar genel seviyesini de artırmaktadır. Fiyatlar genel seviyesinin artmasını engellemek için daraltıcı para politikası uygulanmaktadır diyebiliriz. Bu noktada önemli olan başka bir veri de faizlerdir. Para arzının azaltılmasına yönelik uygulamalar ekonomide faiz oranlarının artmasına neden olacaktır. Bunun sonucu olarak bireyler, tasarrufa yönelecek ve tüketim minimum seviyeye düşecektir.

1.2.1.2. Genişletici Para Politikası

Daraltıcı para politikasının aksine uygulanan bir para politikası yöntemidir. Genişletici para politikasında para arzı artırılmaktadır. Yani ekonomide daha gevşek bir yapı söz konusudur. Genişletici para politikası ekonomide daralma yaşandığı zaman ya da işsizliğin arttığı dönemlerde uygulamaya alınır. Burada amaç milli geliri

arttırmaya yöneliktir. Milli gelirin arttırılmasına yönelik çalışmalarla birlikte ekonomide mevcut faiz oranları düşüşe geçecektir. Böylece bireyler tasarruftan tüketime yönlenecek ekonomi canlılık kazanacaktır. Kısaca genişletici para politikasının temelini para arzının artırılması olarak tanımlamak mümkündür.

Para politikalarını LM (para piyasasında denge) eğrisi ile açıklamak mümkündür. LM eğrisi piyasadaki dengeyi göstermektedir. Başka bir ifade ile para arzı ve para talebinin eşit durumda olduğunu göstermektedir. Piyasa eğrilerin kesiştiği noktada oluşur. LM eğrisini oluşturan başlıca iki etken vardır. Bunlardan birincisi faiz oranıdır. Diğer bir etken ise milli gelir seviyesidir. Para arzı ve para talebinin belirli bir seviyedeki faiz oranı ve milli gelir seviyesinin birleşimi ile LM eğrisi elde edilir. Aşağıdaki grafikte LM eğrisinin oluşumu gösterilmektedir. Grafikte faiz oranı “ i ” ile milli gelir seviyesi “ Y ” ile anlatılmaktadır. Milli gelir seviyesinin arttığı durumlarda bireyler tasarruftan tüketime doğru yönlenecektir. Böylece daha fazla para talebi meydana gelecektir. Bununla birlikte para talebinin sağa doğru kaydığını aşağıdaki grafikten görebiliriz. Aynı zamanda faiz oranlarının da yükseldiği görülecektir. Milli gelir seviyesi ve faiz oranı arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (www.spl.com.tr, Erişim tarihi; 11.11.2018).

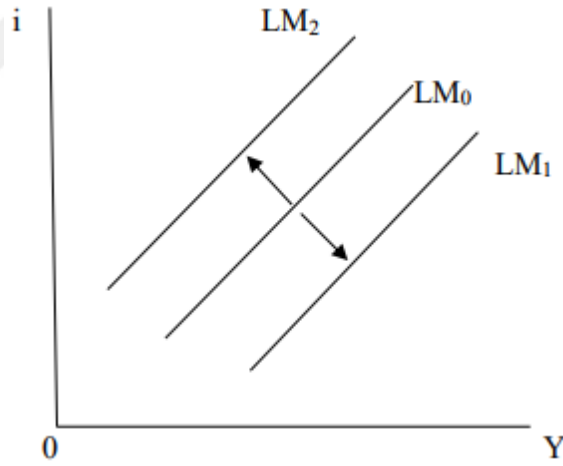

Şekil 1.1. LM Eğrisinin Elde Edilişi

(www.spl.com.tr Erişim tarihi: 11.11.2018)

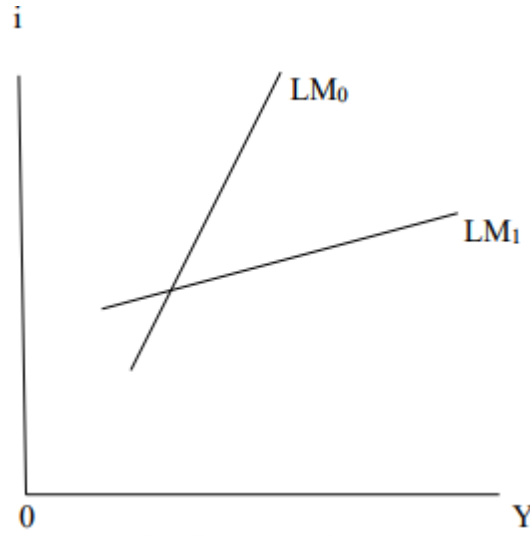
Yukarıda verilen grafiğe göre LM eğrisinin hangi durumlarda sağa yada sola kaydığını kısaca anlatmakta fayda vardır.

Para politikaları bağlamında Genişletici para politikası, servetlerde görülen azalma sonucu para arzının azalması, Bankalarda ödeme aracı olarak kullanılması için işletmelere verilen Pos'ların kullanımının artması sonucu para talebinde meydana gelen azalma LM eğrisini sağa kaydırmaktadır. Bununla beraber daraltıcı para politikası, LM eğrisini sola kaydırmaktadır. LM eğrisinde görülen hareketlilik aşağıdaki grafiklerde anlatılmaya çalışılmaktadır. LM_0 dengeyi gösterirken, para arzının artırılması sonucu LM_1 oluşmakta, para arzının düşürülmesi sonucu LM_2 oluşmaktadır. Eğrinin daha yatık veya daha dik olmasının sebebi, piyasada mevcut faiz oranları ve para talebinin etkileşimi ile belirlenmektedir. Faiz esnekliği daha düşük olduğu durumlarda eğri dik bir şekil alacaktır. Eğrinin daha dik veya daha yatık bir seviyede olması da aşağıdaki grafikte anlatılmaya çalışılmaktadır.

Şekil 1-2: LM Faiz Esnekliği

(www.spl.com.tr erişim tarihi;11.11.2018)

Şekil 1-3: LM Faiz Esnekliği-2

(www.spl.com.tr, erişim tarihi;11.11.2018)

1.3. Maliye Politikası

Maliye politikalarının temelini kamu ekonomisi oluşturur. Toplum içerisinde meydana gelen ihtiyaçların karşılanması amacıyla belirlenen ekonomik yöntem ve stratejiler kamu ekonomisini, dolayısıyla maliye politikalarını oluşturur (Dinçer, 2018: 61-69).

Maliye politikalarını belirleyen aktör devlettir. Devlet piyasa ekonomilerinin yetersiz kaldığı ya da başarısız olduğu durumlarda ekonomik istikrarı devam ettirmek durumundadır. Bunu da para politikaları gibi maliye politikalarını da izleyerek gerçekleştirir. Maliye politikaları kapsamında, önemli olan kamusal mal ve hizmetlerin üretimidir. Çünkü kamusal mal ve hizmetler kamu ekonomisini belirlemektedir. Maliye politikaları türlerini şu şekilde sıralamak mümkündür: (Dinçer, 2018: 61-69).

- Kamu Giderleri

- Cari Harcamalar
- Yatırım Harcamaları
- Transfer Harcamaları
- Kamu Gelirleri
- Vergi
- Harç
- Şerefiye
- Resim
- Parafiskal Gelirler
- Mali Tekel
- Mülk ve Teşebbüs Gelirleri
- Para ve Vergi Cezaları
- Borçlanma
- Maliye Politikası Araçları-Amaçları

Maliye politikası araçları genel olarak; kamu harcamaları, vergiler ve borçlanma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kamu harcamaları; devletin gerçekleştirdiği faaliyetlerin karşılığında yapılan ödemeleri tanımlamaktadır. Özellikle ekonominin durgunluk dönemi ve işsizliğin belirgin hale geldiği zamanlarda kamu harcamaları önem kazanmaktadır. Kamu harcamalarının bu dönemlerde artması, durgunluğun önlenmesi ve harcanabilir gelirden artış sağlanmasını sağlamaya yöneliktir. Bununla beraber ekonomide istihdam artışı da sağlanacaktır.

Vergiler; daha önce de belirtildiği gibi, kamunun en önemli gelir kalemini oluşturur ve maliye politikalarında belirleyici bir yere sahiptir.

Borçlanma da daha önceden değinildiği üzere, Bu yöntem genellikle kamu gelirlerinin kamu giderlerini karşılayamaması sonucu meydana gelen açığın finanse edilmesi için kullanılır. Bu yöntem genellikle kamu gelirlerinin kamu giderlerini karşılayamaması sonucu meydana gelen açığın finanse edilmesi için kullanılır (Dinçer, 2018: 61-69).

1.3.1. Maliye Politikası Çeşitleri

1.3.1.1. Daraltıcı Maliye Politikası

Kamu harcamalarında azalış ya da vergi oranlarında artış gözlemlendiği bir politikadır. Özellikle enflasyonun görüldüğü ekonomilerde kullanılmaktadır. Öncelikli hedef enflasyonun düşürülmesi bağlamında faiz oranlarının düşürülmesi ve milli gelir düzeyinin artırılmasıdır.

Para politikalarında da olduğu gibi maliye politikalarında da genişletici ve daraltıcı politikalar, ekonominin istikrarı açısından oldukça önemlidir. Enflasyonun yükseldiği durumlarda veya işsizliğin ve faiz oranlarının istikrarsız bir seyir halinde olması durumunda kamu tarafında uygulanan ve ciddi etkileri olan politikalara kısaca değinmekte fayda vardır.

1.3.1.2. Genişletici Maliye Politikası

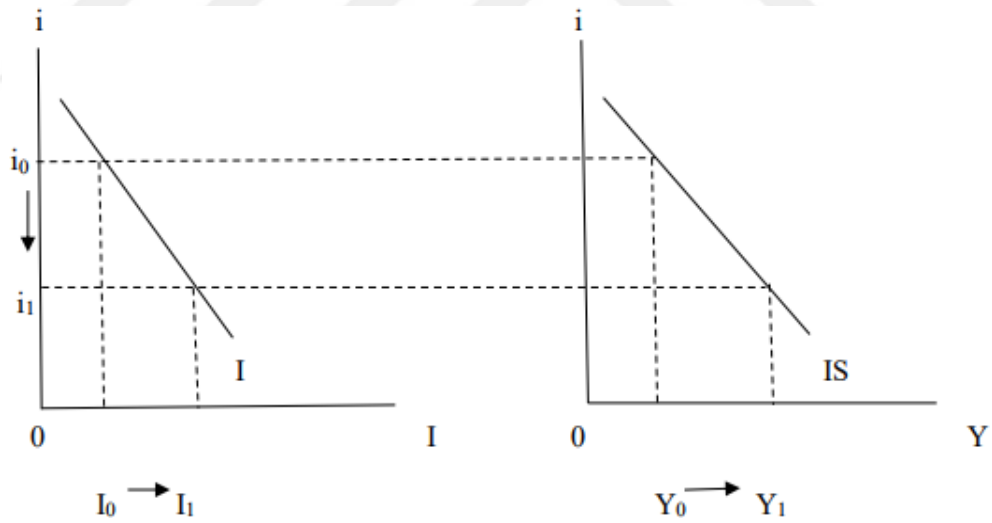
Kamu harcamalarında görülen artış veya vergilerde görülen düşüşle beraber finansal istikrara yönelik uygulanan maliye politikasıdır. Daraltıcı maliye politikalarının aksini ifade eder. Burada amaç yine milli gelirin artırılmasına yönelik hamleler yapabilmektir. Milli gelirle beraber faiz oranlarının yükselmesi de genişletici maliye politikalarının bir sonucudur. Genişletici maliye politikası işsizliğin artışa geçtiği durumlarda ve ekonomide yaşanan durgunluğun önlenmesi adına uygulanmaktadır. En önemli hamlelerden birisi ise vergi oranlarının azaltılmasıdır. Vergi oranlarının azaltılması ile firmalar maliyetlerini azaltmış olacaktır. Bunun sonucunda ise üretim kapasitesinde artış meydana gelecektir. Üretim kapasitesinin artması ile birlikte istihdam ihtiyacı doğacak ve ekonomide görülen işsizliğin azalmasını sağlayacaktır.

Aşağıdaki grafiklerde genişletici maliye politikası ve daraltıcı maliye politikası anlatılmaya çalışılacaktır. Grafiklerde belirtilen IS eğrisi; mal piyasasındaki denge, Y ; milli gelir seviyesi, i ; faiz oranını göstermektedir.

Mal piyasasında denge IS, Y ve i 'nin bileşimi sonucunda oluşmaktadır. Burada şunu belirtmek gerekir ki IS eğrisi sadece maliye politikalarından etkilenir. Maliye politikaları ile IS eğrisinin sağa veya sola kaydığı durumlar oluşabilmektedir. IS Eğrisi, Genişletici maliye politikası uygulanmaya başladığı dönemden itibaren aşağıdaki grafiklerde de anlatılmaya çalışıldığı gibi sağa kaymaktadır. Bununla beraber IS eğrisi Daraltıcı maliye politikalarının devreye alındığı andan itibaren ise sola kaymaktadır. (www.spl.com.tr, Erişim tarihi; 16.08.2018)

IS eğrisinin sağa ya da sola kaymasına neden olan başka bir etken ise Kamu harcamalarıdır. Kamu harcamalarının yükselmesi ile IS eğrisi yine sağa kayacaktır. IS eğrisinin etkilendiği bir başka etmen ise vergi oranlarındaki değişikliktir. Vergi oranlarının azaltılması ile IS eğrisi yine sağa kaymaktadır.

Aşağıdaki grafikler IS eğrisinin vergi oranları, kamu harcamaları ve daraltıcı ve genişletici mali politikaları kapsamında nasıl hareket ettiği gösterilmektedir.

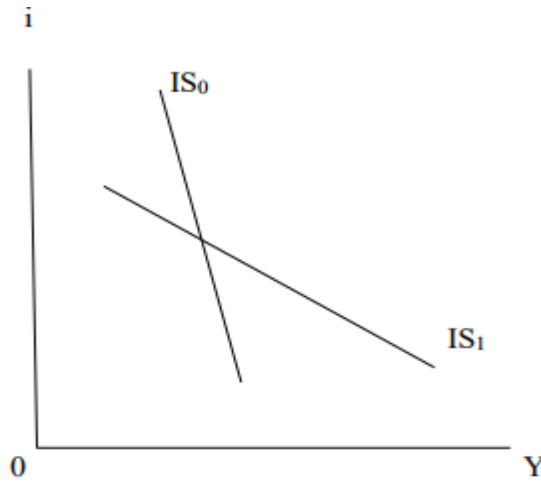
Şekil 1-4; IS Faiz Esnekliği

www.spl.com.tr (erişim tarihi;12.11.2018)

Faiz oranlarının artması yatırımların düşmesine, veya faiz oranlarındaki yükselmenin yatırım miktarlarındaki yükselişine neden olmakta, böylece yatırım ve faiz oranı arasında ters yönlü ilişki meydana geldiği görülmektedir. Yatırımların

artırılması ile birlikte milli gelir seviyesinde yükseliş gözlemlenecektir. Buradan şöyle bir sonuç da çıkarılabilmektedir. Milli gelir ile faiz oranları arasında da ters yönlü ilişki mevcuttur. Yatırımların artması durumunda da milli gelir seviyesi artış göstermektedir. Bu ilişkilerin sonucunda faiz oranları ile milli gelir seviyesi arasında ters yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Yatırım-Tasarruf eğrisi olarak da bilinen IS eğrisi bu negatif ilişkiyi ifade etmektedir. IS eğrisini yatırım-tasarruf ilişkisi şeklinde de yorumlayabiliriz. Yani tasarruf ve yatırım arasında da ters yönlü ilişki mevcuttur (www.spl.com.tr, Erişim tarihi; 12.11.2018).

Tekrar yukardaki grafiğe bakacak olursak ekonominin dengede olduğu yer IS₀ olarak görülmekte, genişletici maliye politikalarının uygulanması ile birlikte IS₀ eğrisi IS₁ eğrisine dönüşmekte yani sağa doğru kaymaktadır. Bunun aksine daraltıcı maliye politikaları IS₀ eğrisini IS₂ konumuna getirmekte yani eğri sola doğru bir hareketlilik kazanmaktadır. Burada incelenmesi gereken bir diğer önemli nokta IS eğrisinin hangi durumlarda daha dik ya da hangi durumlarda daha yatı bir düzeye geleceğidir. IS eğrisinin diklik ya da yatıklık konumuna göre belirleyen en önemli etken faiz esnekliğidir. Faiz esnekliği yüksekse eğri daha yatık, faiz esnekliği düşükse eğri daha dik bir eğri haline gelmektedir. Bunu da aşağıdaki grafikte açıklayabiliriz.

Şekil-1-5; IS Faiz Esnekliği

www.spl.com.tr (erişim tarihi;12.11.2018)

1.4. Makro İhtiyati Politikalar

Makro İhtiyati politikalar konusunu ele almadan önce makro ve ihtiyatlılık kelimelerini kısaca açıklamakta fayda vardır. Makro; finansal sistemin bütününe tarif etmektedir. İhtiyatlılık (prudence) ise risk almayı sınırlandırma anlamına gelmektedir. Makro ihtiyati politikalar, tüm finansal sistem ile ilgili risklere karşı daha temkinli hareket etmemize yardımcı olmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları ağırlıklı olmak üzere birtakım yetkili birimler, öncelikle zayıf noktaları ve riskleri tespit etmektedir. Bu çerçevede bu zayıflık veya riskler ile ilgili önlemler için birtakım politikalar ele alınır ve yürürlüğe konulur. Yani risklerin finansal sistemi daha fazla etkilemesini veya sistemik hale gelmesini engellemek için politikalar ortaya koyulmaktadır. (www.tcmb.gov.tr, 09.07.2018).

Özellikle 2008 yılından itibaren resesyonlar, Avrupa'da birçok ülkeyi etkisi altına almıştır. Ayrıca birçok bankanın iflasın eşiğine gelmesi, bu dönemde yaşanan finansal krizlerde görülmüştür. 2008 sonrası dönemde, sistemik riske yol açabilecek birtakım riskler meydana gelmiş ya da olası sistemik riskler öngörülmeğe başlanmıştır. Bu risklere örnek olarak; Bankaların üzerlerinde aşırı risk bulundurması, konuta yaşanan fiyat artışı ile ilerde ani olarak fiyat düşüş riski, şirketlerin ya da bireylerin aşırı borçlanmaya yönelmesi gösterilebilir. Bunlar ilerde sistemik risklere yol açabilecek önemli risk kalemlerinden birkaç tanesidir. Makro ihtiyati politikaların önemi bu yüzden 2008 yılı ve sonrasında önem kazanmaya başlamıştır. Burada amaç, sağlam ve istikrarlı bir finansal sistem oluşturularak, olası krizlerde meydana gelebilecek şoklardan kurtulabilmek ve finansal krizlerin etkilerinden kaçınmak için, daha iyi bir zemine sahip olmaktır (www.tcmb.gov.tr, 09.07.2018).

2008 krizi sonrasında dönemin finansal istikrar açısından ayırt edici olmasının sebebi finansal istikrarın kavram olarak ilk defa makro iktisat politikalarının bir amacı olarak tanımlanmış olmasıdır. Bu açıdan finansal istikrar kavramı daha önceki finansal kriz süreçlerinden farklı olarak piyasaların regülasyonu yanında makro iktisat politika araçlarının oluşturulmasına yönelik bir çerçevede ele alınmıştır. Bundan dolayı merkez bankalarının, öncelikle parasal genişleme sonrasında da

uyguladıkları geleneksel olmayan para politikaları 2007-2008 küresel kriz sürecinde farklılaşmıştır. Başka bir ifadeyle geleneksel olmayan para politikaları genellikle finansal piyasalar kaynaklı şokların etkilerini ortadan kaldıran veya bu şokların makro iktisadi olarak etkilerinin tüm ekonomiye yayılmasını engelleyen politikalar olarak tanımlanabilir. Bundan dolayı finansal istikrarın sağlanmasını ve istikrar bozucu süreçlerin daha oluşmadan engellenmesini içeren politikalar “makro ihtiyati politikalar (macro prudential policies)” olarak adlandırılmaktadır (TCMB, 2014: 2)

Son yüzyılda, küresel ekonomilerde önemli krizler yaşanmıştır. Tüm dünyayı etkisi altına alan ve özellikle gelişmiş ülkeler başta olmak üzere finansal sistemde ciddi sorunlar da bu krizlerle beraber ortaya çıkmıştır. Tüm bu yaşanan olumsuzluklarla birlikte, küresel ekonomide tekrar büyük çaplı krizler yaşanmaması için, bir dizi önlemler paketi üzerinde çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Özellikle 2008 yılı küresel ekonomik krizi ile birlikte bir dizi önlemler paketi ve uygulanacak politikalar meydana getirilmiştir. Bu politikalarla, finans sektöründe denetim dışı yapı ile birlikte, kural dışı uygulamaların önüne geçilmesi planlanmıştır. Çünkü küresel ekonomik krizlerde en büyük etkenin denetimsiz yapı ve kural dışı uygulamalara dayalı olduğu görülmüştür.

Makro ihtiyati politikalar ile ilgili ilk çalışmalar 1960 ve 1980 yılları arası, genel olarak bankacılık sisteminin denetimi şeklinde başlamıştır. 1980’li yıllardan itibaren ise makro ihtiyati politikaların kapsamı genişlemiştir. 2000’li yıllarda makro ihtiyati politikaların kullanımı giderek etkisini göstermeye başlamıştır. 1960’lı yılların başından itibaren planlı kalkınma modelini izlemeye başlayan ülkemizde, 1980’li yıllara gelinceye kadar ithal ikameci (içe dönük) sanayileşme stratejisi doğrultusunda bankacılık sistemi kontrol altında tutulmuş ve faiz oranları büyük ölçüde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından belirlenmiştir. Bu dönemde, ekonomide faiz oranı ve döviz kurlarından kaynaklanan riskler oluşmamıştır. İthal ikameci modelin özellikle 1970’li yılların sonunda büyük bir döviz darboğazına yol açması neticesinde 1980’li yıllarla birlikte ihracata yönelik (dışa dönük) gelişme stratejisine geçilmiştir. Bir yandan dış ticaretin, diğer yandan iç finansal sistemin serbestleştirilmesi ile birlikte Türk lirasının reel olarak değer kaybettiği ve faiz

oranlarının reel olarak pozitif rakamlara yükseldiği yeni bir süreç başlamıştır (Baykal, 2007: 33).

Makro ihtiyati politikaların Finansal istikrarın sağlanması amacıyla diğer iktisadi politikalarla etkileşimi giderek artmıştır. Makro ihtiyati politikalar, hem para politikalarında hem de maliye politikalarında uygulanacak önlemler dizisi ile hedeflenen sonuçlara ulaşmada kolaylık sağlamaktadır. Makro ihtiyati politikaların, finansal istikrar için güçlü bir etkiye sahip olan vergi politikaları vb. politikalar üzerinde de ciddi etkileri bulunmaktadır. Kısaca makro ihtiyati politikaların esas amacı finansal istikrardır denilebilir.

Finans sektöründe meydana gelen olayların, ekonomik aktivite üzerinde çok fazla etkisinin bulunduğu öngörülmeğe başlanmıştır. Bu etki ile çoğu ekonomistlerin politika belirlemede dikkate almadığı finansal işlemler, ekonomilerin işleyişinde krizlerin yaşanmasına sebep olarak, ne kadar önemli olduğunu kanıtlamıştır. Bununla birlikte, meydana gelen finansal krizlerin faturası da ön plana çıkmıştır. Bir küresel ekonomik krizin nelere mal olabileceği, başka bir deyişle bu krizlerin maliyetlerinin neler olabileceği ön plana çıkmıştır. Küresel ekonomik krizlerin maliyetlerinin öngörülenden ve meydana gelenden daha çok yüksek olduğu görülmeye başlanmıştır. Krizlerin neden olduğu resesyon ile birlikte üretim kaybı da meydana gelmiştir. Zincirleme kayıplar gibi meydana gelen bu sıralamada üretim kaybına ilaveten ek maliyetlerin de meydana geldiği görülmüştür. Özellikle büyüme oranlarındaki düşüş, kamu bütçelerindeki ciddi bozulmalar ve merkez bankalarının uyguladığı para politikalarını terk edişi süresince ekonomiye yön verememesi gibi durumlar meydana gelmiştir. Uygulanan politikalardan birisi olan fiyat istikrarının da finansal istikrarı garanti altına alamayacağı da anlaşıldıktan sonra, finansal sistemin tümüne yönelik proaktif önlem ve düzenlemelerin hayata geçirilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Finansal sistemin tamamına yönelik bu önlem ve düzenlemeler bütününe makro ihtiyati politikalar denilebilir.

Makro ihtiyati politikaların; riskin finansal sistem ve ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini engellemek, ortadan kaldırmak veya azaltmaktır. Makro ihtiyati

politikaların temel hedefleri arasında; küresel ekonomide meydana gelecek ve şok etkisi yaratacak olay ya da olaylar karşısında gerekli tedbirler alarak finansal sistemi bu şokların etkisinden koruma ve özellikle kredi akışlarında devamlılığını sağlama gibi bir hedefi bulunmaktadır. Bununla birlikte, Varlık fiyatları ve kredi arasındaki dengeyi kurarak döngüyü azaltma ve kaldıraç kullanımını sınırlama ile birlikte oluşabilecek kırılğanlıkları engelleme gibi bir hedefi de mevcuttur. Ayrıca bir başka önemli hedef ise; finansal sistem içerisinde birbirine bağımlılığın sebebiyet verebileceği kırılğanlıkları kontrol altında tutmak ve iflasına izin vermeyecek şekilde önemli kuruluşlar belirlemektir.

Makro ihtiyati politikalarda kullanılan araçları iki grupta incelemek mümkündür. Bu gruplardan ilki tanımlama ve izleme araçlarıdır. Bu araçlar mevcut ve meydana gelebilecek riskleri tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu araçlara analitik araç seti de denmektedir. Oluşturulacak politikalarda alınacak kararları ve önlemleri belirlemeye yardımcı olur. Bu kapsamda kullanılan ölçüm yaklaşımları aşağıdaki gibidir:

- Temel Dengesizlik Göstergeleri: likidite düzeyi, Kredi/GSYH oranı, kur riski ve vade uyumsuzluğu
- Piyasa Koşulları Göstergeleri: Spread ve risk primleri
- Sistemdeki Risk Konsantrasyonu Göstergeleri: Finansal kuruluşlar, sektörler, piyasalar, ülkeler arasındaki iç içe geçmişlik ve riske maruz olma derecelerini gösterir.
- Makro stres testleri: Piyasa dinamiklerinin, oluşabilecek risk senaryoları karşısında izlenebilmesi amacıyla ekonomik sistemin bütünüyle ele alındığı testlerdir.
- Bütünleşik izleme sistemleri: Bütün ölçüm yaklaşımlarının bir arada değerlendirilmesiyle oluşan yaklaşımdır.

Makro ihtiyati politikalarda kullanılan araçlarda ikinci grup, operasyonel araçlar olarak tanımlanabilir. Bu grup, risklerin minimize edilmesi veya tamamiyle önlenmesi amacıyla kullanılan araçları ifade etmektedir.

Bu noktada, günümüzde en fazla ihtiyaç duyulan ve uygulamaya alınan makro ihtiyati politika araçlarını kısaca açıklamamız gerekmektedir;

- Ekonomik döngülere ters biçimde işleyecek sermaye tamponları oluşturulması,
- Sektörel bazda sermaye gereklilikleri getirilmesi,
- Borç ve alacak hesaplarında vade ve para birimi uyumsuzluğunu sınırlayıcı önlemler alınması,
- Kredi/teminat ve borç/gelir oranlarına ilişkin üst sınır belirlenmesi,
- Yabancı para (YP) borçlanmasına yönelik sınırlamalar uygulanması,
- Geleneksel para (zorunlu karşılık oranları vb.) veya maliye (vergi oranları) politikaları araçlarının bu amaçla kullanılması (www.tcmb.gov.tr, Erişim tarihi; 10.09.2018).

Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkeler içerisinde likidite ile alakalı bir dizi önlemlerin her zaman uygulandığı görülmektedir. Burada kur rejimleri dikkat çekmektedir. Gelişmekte olan bir ülkede uygulanan kur rejimi, sabit kur rejimi veya yönetilebilen kur rejimi olması halinde, bu ülkelerde makro ihtiyati politikaların daha fazla uygulandığı söylenebilir. Çünkü sabit kur rejiminde belirlenen sabit kur, yabancı para türünden borçlanmaya yönlendirmektedir ve bunun sonucunda kredi genişlemesini kontrol altında tutmaya ilişkin önlemlerin öne çıktığı görülmektedir.

Makro ihtiyati politikalar, uygulandığı ülkede finansal sistemi bütün olarak ele alır. Mikro ihtiyati politikalar, makro ihtiyati politikalara nazaran, daha dar kapsamlı olup, şirketler ve bireyler kapsamında ekonomik dayanıklılığı gerçekleştirmeyi amaç edinir.

Burada mikro ihtiyati politikalar sistemin tamamı ile bağ kuramamaktadır. Mikro ihtiyati politikalar ağırlıklı olarak dışsal riskleri dikkate almaktadır. Her iki politikanın temelinde de aynı amaca hizmet ettiği görülmektedir.

Makro ihtiyati ve mikro ihtiyati politikalar, birbiriyle iç içe bir yapı halindedir ve birbirini muhakkak ki etkilemektedir. Her ne kadar mikro ihtiyati politikalar, birey, şirket ve banka gibi indirgenmiş öznelerle hitaben oluşturulmakta ise de, hem makro hem mikro ihtiyati politikalar da aynı amaca hizmet ederler. Kısaca; Mikro ihtiyati politikaları uygulayanlar, birey ve şirket için karar alırken dışsal unsurları da göz önünde bulundurmak zorundadırlar. Her iki politikanın da sonuç itibarıyla aynı amaca hizmet ettiği görülmektedir. Mikro ihtiyati politikaları yürütenler, şirketler, bireyler ve bankalar için karar alırken dışsal unsurlardan kaynaklanan riskleri değerlendirmek zorundadır. Uygulanan güçlü mikro ekonomik politikalar ile birey, şirket ve banka gibi unsurlar, sistemin tamamının daha kuvvetli bir şekilde etkilemesini sağlamaktadır. Bu bağlamda, mikro ihtiyati politikaların sistemin tamamı üzerinde etkisi bulunmaktadır. Makro ihtiyati politikalar sadece mikro ihtiyati politikalar ile içi içedir denilemez. Makro ihtiyati politikaların uygulanan diğer politikalar ile de ilişkisi yer almakta ve etkileşim halinde bulunmaktadır (www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi; 09.07.2018).

Sistemik riskleri azaltmaya yönelik ortaya konan düzenleme ve önlemlerin makroekonomi üzerinde etki göstermesi, para politikası başta olmak üzere düzenleyici ve denetleyici kurumlar tarafından geliştirilen politikalarda değişikliğe neden olabilmektedir. Söz gelimi sermaye yeterliliklerinin artırılması, toplam talebi etkileyerek ekonomide yavaşlamaya yol açmakta, böylelikle para ve maliye politikalarını değişime zorlayabilmektedir. Benzer biçimde kamu iktisat/maliye politikaları da finansal sektöre doğrudan etki edip, makro ihtiyati politikaların çerçevesinde değişikliklere yol açabilmektedir. Örneğin kamu borçlanma stratejisinde yapılacak değişiklikler, bankaların davranışlarını doğrudan etkilemekte ve finans sektörünün yapısını değiştirebilmektedir. Politika alanlarının iç içe geçmiş ve birbirini etkileme düzeyinin bu denli yüksek olması nedeniyle, makro ihtiyati politika çerçevesi oluşturulurken ülke şartlarının dikkate alınması ve bu bağlamda diğer politikalarla koordinasyonun sağlanması büyük önem taşımaktadır. Makro ihtiyati politikalara ilişkin kurumsal yapılanma çalışmalarında düzenleyici-denetleyici kurumlardan oluşan komitelerin kurulması en sık başvurulan yöntemlerden biridir. Bu çalışmalarda merkez bankalarının, bağımsızlık, son kredi merci olma, ödeme sistemlerinden sorumlu olma gibi özellikleri ve para politikası ve finansal piyasalar ile reel ekonomi

arasındaki ilişkiler gibi farklı alanlarda bilgi birikimine sahip olmaları nedeniyle ön plana çıktığı görülmektedir (www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi; 13.10.2018)

Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye’de makro ihtiyati politikaların uygulanmasına 2008 küresel krizi ile birlikte hız verilmiştir. Çünkü gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelerin parasal genişleme politikaları ile birlikte sermaye akımları söz konusu olmuştur. Bu sermaye akımları kısa vadeli olarak gerçekleşmektedir ve bu, gelişmekte olan ülkelerde finansal istikrara yönelik endişe yaratmaktadır. Diğer gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye de makro ihtiyati politikalar sayesinde finansal istikrarı sağlama çabası veren ülkelerden birisidir. Türkiye’de finansal istikrarı sağlamaya yönelik çalışmalar yapan, makro ihtiyati politikalar çerçevesinde gerekli kararlar alan ve tedbirler uygulayan kurumlar başta Merkez Bankası olmak üzere, Sermaye Piyasası Kurulu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Hazine Müsteşarlığı’dır (www.tbb.org.tr, Erişim Tarihi; 05.12.2018).

Merkez Bankası, finansal istikrarı sağlayıcı tedbirler almaktan sorumludur. Bununla beraber, düzenleyici ve denetleyici kurumların en önemlisi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’dur. Bu bağlamda, BDDK tarafından faaliyet izni iptal edilen bankaların yönetimi ve denetimi TMSF tarafından devralınarak tasfiye veya iflas işlemleri gerçekleştirilir. Sermaye Piyasası Kurulu, sermaye piyasalarının etkin bir şekilde faaliyetlerini devam ettirmesine yönelik denetim ve düzenlemelerden sorumludur. Hazine Müsteşarlığı; bireysel emeklilik şirketlerinin ve sigorta şirketlerinin, düzenlenmesi ve denetlenmesinden sorumludur (www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi; 02.12.2018).

Örnek verilecek olursa; bankaların öngörülemeyen olayları ve şokları ele almak için ekstra sermaye ayırması gerekebilir ve bu sermaye tamponları zamanla değişebilir ve bazı kurum türleri için daha büyük olabilir. Alınacak önlemlerden biri olarak ekstra sermaye ayırma işlemi, bankalar gibi önemli kurumlarda etkisini daha fazla gösterir. Çünkü bu kurumlarda meydana gelebilecek başarısızlıkların finansal sistem üzerinde etkisi daha büyük olacaktır ve daha büyük bir dalgalanmaya sebebiyet

verebilecektir. Bir başka örnek olarak, makro ihtiyati politikalar çerçevesinde, bankalar, ipotek kredisi koşullarını belirleyerek finansal kuruluşların faaliyetlerine kısıtlamalar getirebilir. Örneğin, ev alıcılarının bir evin maliyetine veya gelirlerine kıyasla borç alabilecekleri miktara bir sınır koyulabilir. Bu sınırlamalar, hızla artan konut fiyatları ve ilişkili mortgage borçları ile konut piyasasını soğutmak için kullanılabilir.

2010 yılından sonraki dönemde, Türkiye’de Makro İhtiyati Politika Uygulamaları, ülkeye doğru yönelen sermaye akımları, Türk lirasının diğer para birimleri karşısında değer kazanmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte kredi kullanımlarında artış gözlenmiştir. Tüm bu gelişmeler sonucunda ise cari denge bozulmaya başlamıştır. Bu sermaye akımları kısa vadeli olmakta ve sermaye akımlarındaki hızlı değişimler, fiyat istikrarı ve bununla birlikte finansal istikrarın da sağlanmasına yönelik birtakım politikalar tasarlanmasını gerektirmiştir (www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi; 09.12.2018).

Makro finansal riskleri gözetken esnek para politikası yaklaşımı ile yapısal ve döngüsel araç çeşitliliğine gidilmiştir. Yapısal araçlardan vadeye dayalı zorunlu karşılık uygulaması, bankacılık sektörünün varlık ve yükümlülükleri arasındaki vade uyumsuzluğunu azaltmak için kullanılırken, rezerv opsiyonu mekanizması sermaye akımlarına karşı otomatik dengeleyici işlevi görmektedir. Kaldıraca dayalı zorunlu karşılık uygulaması ise bankaların borçluluk düzeyini sınırlamayı amaçlamaktadır. Politika faizi faiz koridoru, TL ve yabancı para likidite yönetimi ise döngüsellikten kaynaklanan riskleri sınırlamak için kullanılan araçlardır. Burada faiz koridoru, zorunlu karşılıklar, Rezerv Opsiyon Mekanizması gibi kavramları açıklamakta fayda vardır:

- Faiz Koridoru: Geleneksel faiz politikasından farklı olarak, kısa vadeli faizlerin aylık frekansta değil günlük ve haftalık frekanslarda ayarlanabilmesi sayesinde, küresel piyasalarda oluşan ani değişimlere anında tepki verilebilmesi faiz koridoruna esnek bir politika aracı olma özelliği kazandırmaktadır. Ülkeye sermaye girişlerinin yoğun olduğu dönemlerde faiz koridorunun aşağı yönlü genişletilmesi kısa vadeli

sermaye akımlarını caydırırken, ülkeden hızlı sermaye çıkışlarının gözlemlendiği dönemlerde koridorun yukarı yönlü genişletilmesi ve TCMB'nin piyasanın ihtiyaç duyduğundan daha az fonlama yapması döviz kurunda oluşacak dalgalanmanın şiddetini azaltmaktadır. Diğer yandan, TCMB geniş bir faiz koridoru ile fonlama miktarı ve maliyetine yönelik belirsizliği artırarak kredi arzında sıkılaşmayı sağlayabileceği gibi, dar bir faiz koridoru ile söz konusu belirsizliği azaltarak kredi arzında rahatlatma da sağlayabilmektedir (Vural, 2013: 63).

- **Zorunlu Karşılıklar:** Sermaye girişlerinde artış gözlenen dönemlerde, ülke içinde oluşabilecek kredi büyümesi ile buna bağlı oluşabilecek finansal riskleri önleyebilmek ve Türk lirası likiditesini kontrol edebilmek amacıyla TCMB zorunlu karşılık oranlarını artırabilmekte ve böylelikle faiz koridorunun etkinliğinin artmasını da sağlayabilmektedir. Sermaye hareketlerinin ani yavaşlaması durumunda ise zorunlu karşılıkların düşürülmesi ile kredilerde ani duruş riski azaltılabilmektedir. Yeni para politikası çerçevesinde, zorunlu karşılıklara faiz ödenmesi uygulaması sonlandırılmış, zorunlu karşılık oranları mevduatların vade yapısına göre farklılaştırılmış, finansman şirketleri zorunlu karşılık uygulaması kapsamına dahil edilmiş ve para politikası üzerinde doğrudan etkisi bulunmayan ve operasyonel süreçlerin etkinliğini azaltan küçük tutarlı birçok kalem zorunlu karşılık yükümlülüğü kapsamı dışına çıkarılmıştır. Ayrıca, zorunlu karşılık politikası gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı fonksiyonlarda kullanılsa da işlevlerin sınıflandırılması yapıldığında aşağıdaki kategorilerden birine dahil olması beklenmektedir. (Eroğlu vd. 2016; 66).

- Bankacılık sisteminin risk yönetimine olumlu katkı yapması,
- piyasadaki kullanılabilir para miktarının ayarlanması,
- Kısa vadeli faiz oranlarının istikrarına destek olması,
- Merkez Bankasının likidite yönetimini kolaylaştırması,
- Para birimi ve/veya vade bazında farklılaştırma yaparak bankaların tercihlerini değiştirmesi

Rezerv Opsiyon Mekanizması (ROM): Bankaların TL zorunlu karşılıklarının belirli bir yüzdesini YP ve altın cinsinden tesis edebilmelerine imkân tanıyan ROM ile döviz rezervlerinin güçlendirilmesi, bankalara likidite yönetimlerinde daha fazla

esneklik sağlanması, sermaye hareketleri nedeniyle döviz kurlarında ortaya çıkabilecek oynaklıkların en aza indirgenmesi amaçlanmıştır.¹⁰ Sermaye girişlerinin hızlandığı dönemlerde, ROM'un kullanımında yaşanacak artış ile yurt içine giren dövizin ulusal para üzerinde oluşturacağı değerlenme baskısı ve ülkeye giren dövizin krediye dönüşüm oranı sınırlanabilmektedir. Aynı şekilde sermaye girişlerinin yavaşladığı dönemlerde, zorunlu karşılıkların TL cinsinden tesisinin tercih edilmesi ile ROM kullanımında gerçekleşecek azalış, döviz kurunda ve likidite piyasasında ortaya çıkabilecek oynaklıkları sınırlandırma potansiyeli taşımaktadır.¹¹ Finansal istikrarın korunması ve parasal aktarım mekanizmasının güçlendirilmesi amaçlarıyla, TCMB tarafından uygulamaya konan bir diğer yenilik kredili mevduat hesabı (KMH) ve kurumsal kredi kartları alanlarında gerçekleşmiştir. KMH'lara uygulanacak akdi ve gecikme faiz oranları için bir üst sınır belirlenmiş ve TCMB'ye verilen bireysel kredi kartları azami faiz oranlarını belirleme görevinin kapsamı kurumsal kredi kartlarını da içerecek şekilde genişletilmiş ve oranların makul seviyelere düşmesi sağlanmıştır. Ayrıca, ihracat reeskont kredisi kullanımına kolaylıklar getirilmesi ile kredi talebinde bulunan firma sayısında artış yaşanmış ve TCMB net rezervlerine katkı sağlanmıştır. Diğer yandan, BDDK ve diğer otoriteler tarafından alınan makro ihtiyati tedbirler, finansal istikrara katkı sağlaması ve para politikasının hareket alanını genişletmesi bakımından büyük önem taşımaktadır (www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi; 14.12.2018) Sistemik riskin belirlenmesi ve makro ihtiyati politikaların uygulanmasına yönelik birtakım komiteler oluşturulmuştur. Bunlar:

- Sistemik Risk Değerlendirme Grubu; Bu komite, sistemik riskleri önceden tespit edip gerekli tedbirleri almak amacıyla oluşturulmuştur.
- Finansal Sektör Komisyonu; Bu Komisyon, kurumlar arasındaki işbirliğini sağlamaktadır. En önemli görevi ise, gelecekte finans sektörünün içinde bulunacağı durum ile alakalı görüş bildirerek, istikrar için politikalar meydana getirmeye görevlendirilmiştir.
- Finansal İstikrar Komitesi; sistemik risk yönetimi ile alakalı koordinasyonu meydana getirmekle yükümlüdür. Sistemik riskler belirlendikten sonra, bu risklerin minimize edilmesine yönelik, gerekli politika önerileri meydana

getirmektedir. Diğer kurumlar tarafından önerilen politikaları değerlendirerek, yine kurumlar arası koordinasyonu sağlamaktadır. Bu bağlamda tüm kamu kurum ve kuruluşlarında mevcut, her türlü bilgiyi değerlendirmeye almaktadır. Finansal İstikrar Komitesi'nin Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu ile koordineli bir şekilde uygulamaya aldığı birtakım düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemelerden bazıları aşağıdaki gibidir:

- Kredi kartı asgari ödeme miktarlarının tespiti ve kredi kartı limitlerini belirleme koşulları
- Kredi kartı taksitlerine getirilen düzenlemeler,
- Bireysel kredi kartlarının tüketici kredisi olarak değerlendirilmesi ve Tüketici kredileri ve kredi kartlarında taksit sınırlaması uygulamasının devreye alınması,
- Kobi kredilerinin karşılık oranlarında indirimler,
- Bankaların sermaye yeterliliğinin tespiti ile ilgili düzenlemeler,
- Taşıt kredilerine ayrılan genel karşılıklar miktarının yükseltilmesi (www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi; 14.12.2018).

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİ

Finansal sistemin en önemli kurumlardan bir tanesi bankalardır. Bankalar özellikle gelişmekte olan ülkelere ait finansal piyasaların önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Bu durum finansal piyasaların ekonomide önemli bir aktör haline gelmesine sebep olmaktadır. Bankaların böylesi yüksek paya sahip olması ilgili finansal piyasanın sağlığı olarak yorumlanabilirken, bankacılık sistemindeki olumsuz bir şok tüm ekonomiyi derinden etkileyebilecektir.

Bu bölümde bankacılık kavramı tanımlanacak, banka çeşitleri detaylı bir şekilde incelenecektir.

2.1. Bankacılık Kavramı

Bankalar, mevduat kabul eden, fon toplayan, topladığı bu kaynakları fon ihtiyacı olan gerçek ve tüzelkişilere, devlete kısa ve uzun vadeli kredi olarak aktaran finansal kurumlardır. Günümüzde bankalar mevduat ve kredi dışında işlemlerinin dışında farklı işlemlerde yaparlar. Bunlar kısaca;

- Ülkedeki kredi ve para politikalarının uygulanmasını destekler,
- Finansal işlemlerde aracılık görevini üstlenir,
- Menkul kıymet alım ve satımı işlemlerini gerçekleştirir,
- Kiralık kasalar sayesinde, kıymetli varlıkların korunmasını sağlar,
- Kredi kartı, banka kartı gibi ödeme kolaylıklarının kullanımını sağlar,
- İç ve dış ticaret işlemlerinde aracılık görevini üstlenir.

Bankalar yalnızca yukarıda belirtilen parasal konularda işlem yapmazlar. Ülke ekonomisinde önemli bir yere de sahiptirler. Ülkedeki finansal yapının güçlü olması bankalar sayesinde olmaktadır. Uzun dönemde makroekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olan kurumlardır. Finansal sistem içerisinde bu kadar önemli olan bankacılık sektörünün, ekonomik sistem ile etkileşimini açık ve net biçimde

ortaya koyabilmesi ve sağlıklı bir yapıda işleyebilmesi gerekmektedir. Bankacılık sektörü, hızlı ekonomik büyüme ve gelişmenin başarılmasında önemli bir araçtır (Yıldırım, 2004: 12).

Bankacılığın başlangıcı MÖ. 3500 yılına kadar dayanmaktadır. Sümer, Babil ve eski Yunan medeniyetlerinde bankacılığa benzer işletmelerin yapıldığı belirlenmiştir. Paranın icat edilmesine, denizciliğin, ticaretin gelişmesine paralel olarak bankacılıkta gelişmeye başlamıştır. 1900'lü yılların başlarında modern bankacılık uygulanmaya başlamıştır. Ülkemizde Osmanlı Döneminde Tanzimat'ın ilanı ile yabancı bankalarla başlayan bankacılık Cumhuriyet Döneminde ivme kazanmıştır (Aydın, 2006: 16).

Ticaretin gelişmesi, uluslararası bir nitelik kazanması, para ile ilgili kurumların oluşumunu zorunlu kıldığından, ortaya önce sarraflar çıkmıştır. Bu nedenle sarrafları bankerlerin ve bankaların öncüsü olarak nitelendirmek mümkündür. Banka sözcüğü de zaten İtalyanca 'banco' sözcüğünde, sarrafların üzerinde işlemlerini gerçekleştirdiği "masa, sıra" sözcüğünden kaynaklanmaktadır. Bu sarraflardan bazıları taahhütlerini yerine getirmeyerek iflas ettikleri zaman halk bunların 'banco'sunu kırardı. İşte bu nedenle batı dillerinde iflas eden kişilere 'banco' kelimesinden gelen 'bankrupt' denilmektedir (Aydın, 2006: 18).

Modern anlamda ilk banka 1609'da Hollanda'da Amsterdam Bankası adıyla kurulmuştur. 1637'de Venedik'te, Venedik Bankası kurulmuştur. XIX. Yüzyılın başlarında itibaren, sömürgeleşme hareketleri yaygınlaşıp dünya ticareti eskiye oranla önemli ölçüde genişleyip çeşitlenince bankacılık alanında da yeni eğilimler doğmuş, iş bölümü, uzmanlaşma ve birleşme eğilimleri ön plana çıkmıştır. Bu dönemde İngiltere ve Almanya'da kurulan bankalar günümüzde de faaliyetlerini devam ettirmektedir. XX yüzyılda durum biraz değişti. Kapitalist sistemle beraber merkezi planlama sosyalist ekonomiler ortaya çıktı. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra bankacılık faaliyetleri merkezi planlı ekonomilerin yapılarına göre yeniden şekillenmeye başlarken az gelişmiş ekonomilerin finansal açıdan kalkınma çabalarını desteklemek için 'kalkınma bankacılığı' denilen genellikle devlet eliyle özel yasalarla

kurulan yeni bankalar kurulmaya başlamıştır. Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Avrupa Yatırım Bankası ve benzeri kuruluşlar İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin ürünleri oldular (Aydın, 2006: 22).

Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk banka 1847 yılında Galata Bankerleri tarafından İstanbul Bankası adıyla kurulmuştur. Ancak, bu banka çok uzun bir süre çalışmamış, 1852 yılında faaliyetlerine son vererek, tasfiye edilmiştir. 1856 yılında kurulan Osmanlı Bankası Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılığın başlangıcı olarak kabul edilir. 1863 yılında, daha uygun şartlarda çiftçilere tarımsal kredi sağlamak amacıyla Memleket Sandıkları kurulmuştur. 1888 yılında ilk devlet bankası sıfatıyla Ziraat Bankası kurulmuştur. Ziraat Bankası ile tarımsal kredilendirmeyi devlet denetimine almak amaçlanmıştır. Menafi Sandıkları'nın alacakları Ziraat Bankasına devredilerek Ziraat Bankası'nın sermayesi oluşturulmuştur.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Türk bankacılığındaki gelişmeleri incelediğimizde, 1923 yılında, Türkiye'de faaliyet gösteren 22 tanesi ulusal, 13 tanesi yabancı olmak üzere toplam 35 banka bulunmaktaydı. 1923 yılında hükümet ve toplumun tarım, ticaret ve sanayi kesimlerinin önde gelenlerinin katılımıyla düzenlenen Türkiye İktisat Kongresi'nde, ekonomik gelişme için ulusal bankacılığın kurulmasının gerekliliği tüm katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Kongrede ifade edilen görüşlere göre özel kesimin olanakları henüz güçlü bankalar kurulması için yeterli değildir. Bankaların kurulmasında devletin katkısı olmalıdır (Korukçu, 1998: 3).

1924 yılında ilk özel sektör bankası olan Türkiye İş Bankası faaliyete geçmiş, 1925 yılında ise ilk kalkınma bankası olan Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur (Parasız, 2014: 20).

Bankacılık sisteminde kaynakların daha etkin bir şekilde kullanımını sağlamak için 1986'da Para Piyasası kurulmuştur. Sistem elinde kullanılmamış nakit fazlası olan bankalardan nakit gereksinimi olan bankalara borç vererek bankalar arası aracılık yaparak kendilerine gelir sağlama olanağı vermektedir. Ekonomi açısından piyasanın

kısa dönemli likidite sıkıntısı kalkmakta ve TCMB'nın ek emisyonu başvurmasına gerek kalmamaktadır (Parasız, 2011:26).

1994 yılı finansal sektör ve bankalar açısından risklerin büyük ölçüde zarara dönüştüğü bir yıl olmuştur. 1994 krizi yapısal dengesizliklerin ve sürdürülemez bütçe açıklarının olduğu ülke ekonomisinde, spekülasyon atakların da tetiklemesiyle Merkez Bankası rezervlerinin sabit kuru koruyamayacak seviyeye geldiği noktada kendini göstermiş ve TL'nin devalüe edilmesiyle sonuçlanmıştır (Zirekoğlu, 2014:15).

Bankalar kanununa göre; kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri mevduat bankası olarak tanımlanmaktadır.

Sermayelerinin tümü kamu adına hazineye veya diğer kamu tüzel kişilerine ait olan bankalara kamu (devlet) sermayeli bankalar denilmektedir. T.C. Ziraat Bankası, Türkiye Kalkınma Bankası, Vakıf Bank, Halk Bankası ve Türk Eximbank gibi bankalar kamu sermayeli bankalara örnek olarak gösterilebilir.

Yabancı sermayeli bankalar, sermayelerinin tümü yabancı uyruklu kişi veya kuruluşlara ait olan bankalardır. Yabancı sermayeli bankaların kuruluş ve yönetim merkezleri genellikle ülkemiz sınırları dışında bulunur. HSBC Bank, ING Bank ve Citibank gibi bankalar bu gruba örnek verilebilir.

Özel kişi ve kuruluşların sahip olduğu, sermayelerinde kamu payı bulunmayan bankalardır. Özel sermayeli bankalar genelde ticaret, yatırım veya mevduat bankası şeklinde kurulurlar. Türkiye Garanti Bankası, Anadolu Bank ve Akbank gibi bankalar, özel sermayeli bankalardır. Resmi ve özel kuruluşların yatırımlarına finansman olmak üzere faaliyet gösteren bankalardır.

Kalkınma ve yatırım bankaları, diğer ticari bankalar gibi katılım ve mevduat fonu kabulünü gerçekleştiremezler. İMKB Takas ve Saklama Bankası ve İller Bankası gibi bankalar kalkınma ve yatırım bankaları olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

Kalkınma bankaları, gelişmekte olan ülkelerde sermaye yetersizliği içindeki firmalara veya büyük endüstriyel firmaların yapacağı yeni yatırımlara kaynak ve teknik yardım sağlayarak endüstriyel gelişmeyi hızlandırmak amacını güden finansal kuruluşlardır. Yatırım bankaları, sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde atıl fonlara sahip kurumsal yatırımcılara, fonlarını menkul değer alım ve satımı ile değerlendirmelerinde aracılık ve danışmanlık yapan, işletmelere doğrudan kredi vermeyen ancak işletmelerin orta ve uzun vadeli fon gereksinimlerini karşılayan finansal kuruluşlardır. Yatırım bankaları, genellikle mevduat kabul etmeyen, ticari bankacılık yapmayan ve kalkınma bankacılığı fonksiyonunun dışında kalan alanlarda faaliyet gösteren mali kurumlar şeklinde de tanımlamak mümkündür.

Katılım bankaları, gerek işlemler gerekse kullanılan ürünler açısından farklılık göstermektedir. Katılım bankaları, tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, faizsiz finansman kurallarını dikkate alarak çeşitli projelerde değerlendirmekte (tüketicilere ve işletmelere fon kullandırım) vade sonunda ortaya çıkan kar veya zararı yine tasarruf sahipleri ile paylaşmaktadır. Bu grup bankaların katlandıkları maliyet kar payı gideri ve elde ettikleri gelirin adı da kar payı gelirleri olarak adlandırılmaktadır. Finans, Albaraka Türk, Kuveyt Türk örnek olarak verilebilir (Arabacı, 2018: 25-42).

2.2. Banka Çeşitleri

Bankaları farklı şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Bu bankanın aidiyetine göre olabileceği gibi sermayesinin milliyetine göre de yapılabilir. Bankalar faaliyet alanına göre değerlendirildiğinde ise altı tipte bankanın olduğu görülmektedir. Bunlar;

- Mevduat Bankacılığı
- Yatırım Bankacılığı
- Kalkınma Bankacılığı
- Katılım (Faizsiz) Bankacılığı
- Kıyı Bankacılığı
- Merkez Bankası

Bu bölümde bankalar faaliyet alanına göre değerlendirilmektedir.

2.2.1. Mevduat Bankacılığı

Türkiye’de en yaygın olarak faaliyet gösteren bankacılık türü Mevduat Bankacılığıdır. Bu bankaların öncelikli hedefi kar elde etmektir. Aynı zamanda ticaret bankaları da denir. Mevduat Bankacılığının işleyiş biçimi; müşterilerden topladığı mevduatları, yine diğer yasal ücretlendirmeler ile kaynak temini sağlaması şeklindedir. Ağırlıklı olarak kredilendirme şeklinde hizmet veren mevduat bankaları, kısa, orta ve uzun vadeli olacak şekilde müşterilerine sunabilmektedir.

Bu tür bankaların gerçekleştirdiği mevduat toplama ve kredilendirme süreçlerinde, genel ekonomi içerisinde kaydi para oluşmaktadır. Mevduat bankalarının müşterilerinden sağladığı mevduatları, ihtiyacı olanlara kredi olarak sunmaları da ekonominin para arzı üzerinde değişken olmasına neden olur. Bu noktada Merkez Bankası, bankalar nezdinde ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik politikalar uygular. Tüm bankalardaki gibi mevduat bankaları da toplayabildikleri fonları, Merkez Bankası’nın tespit ettiği oranlarda münzam karşılık olarak ayırır.

Ticaret bankacılığında rekabet ön plandadır. Sürekli reklam ve kampanyalar ile bu rekabet devam eder. Böylelikle verilen hizmetlerde kalite ve ürünlerin daha avantajlı fiyat/oranlarla elde edilmesi sağlanır. Mevduat bankaları kredi ürünleri yanı sıra, para transferleri, kıymetli evrak (tahvil ve hisse senedi vb) ihraç işlemleri, kiralık kasa, döviz işlemleri, sigortacılık gibi ürünleri müşterilerine sunabilmektedir. (Arabacı, 2018: 25-42)

2.2.2. Yatırım Bankacılığı

Yatırım bankacılığının temel amacı, özel sektör ve kamu sektörüne kaynak sağlayabilmektir. Bu krediler ağırlıklı olarak uzun vadeli olmaktadır. Ticaret şirketleri yatırım bankacılığını bu yüzden tercih etmektedirler. Yatırım bankaları kaynaklarını uzun süreli çıkardığı tahvillerle sağlamaktadır. Elde edilen bu gelirlerle, uzun vadeli yatırım kredileri kullanılmaktadır. Ayrıca, yatırım bankaları kendi öz kaynaklarından da kredi verebilirler.

Yatırım bankacılığında öncelikli olan sermaye piyasalarıdır. Yatırım Bankaları, hisse senedi, tahvil gibi menkul kıymetlerin pazarlanmasını sağlarlar. Böylece finansal piyasalarda aktif rol üstlenen kurumsal şirketlere krediler verilir. Bununla birlikte şirketlere ait hisse senetleri ve tahvillerin pazarlanmasına devam edilir. Yatırım bankaları, mevcut mevduatları da yatırım olarak değerlendirmek isteyen müşterilerine kredi gibi farklı hizmetler olarak uzun vadede sunarlar. Böylece bir başka amaç olan kar elde etme işini de çeşitli ücret ve komisyonlar ile sağlamaktadırlar.

Yatırım bankaları ağırlıklarını uluslararası alanda ticari faaliyetini sürdüren firmalara vermektedir. Yatırım bankaları bu firmalara, nakdi-gayri nakdi kredi temini, akreditif, vesaik, sigortacılık, kontrgaranti, TÖS (toplu ödeme sistemleri) gibi ürünleri sunabilmektedir (Arabacı, 2018: 25-42).

2.2.3. Kalkınma Bankacılığı

Kalkınma bankalarının öncelikli hedefi endüstriyel ticaretin gelişmesine yöneliktir. Kalkınma bankaları endüstriyel ürünler imal eden firmalara yönelik uzun vadeli destekler sunarlar. Burada amaç, kaynakların etkin olarak kullanılmadığı piyasalardan firmaların endüstriyel sektöre geçişini sağlayarak, ülkenin kalkınmasına destek olmaktır. Kalkınma bankacılığı özellikle gelişmekte olan ülkelerde çok önemli kuruluşlar olarak faaliyetlerini devam ettirmektedir. Ülkemizde de kalkınma bankacılığı yaygın olmakla beraber çok fazla göz önünde bulunmazlar. Çünkü kalkınma bankalarının yaygın şube veya atm ağı bulunmamaktadır. Ama ülke kalkınmasına fazlaca hizmet ettiği kaçınılmaz bir gerçektir.

Kalkınma bankaları sermaye piyasalarında da oldukça etkin bir rol oynamaktadır. Çünkü bu bankalar tarafından, fonlarında menkul kıymetlerin ihracı kullanılır. Ayrıca yatırımlara yönelik yeni sektörler için araştırma faaliyetlerini de gerçekleştiren kalkınma bankaları, bu sektörlerle gerekli destek ve teşvik paketleri de oluşturmaktadır. Çünkü yeni sektörlerle giriş süreci hem zor olup hem de risk taşımaktadır. Yeni girilecek piyasa hakkında teknik destek hizmeti de veren kalkınma bankaları, yönetime katkı sağlamak amacıyla eğitimler de düzenlemektedir. Kalkınma

bankaları, aynı zamanda yeni fikirler ile alakalı projeleri de desteklerler. Bununla birlikte, girişimcileri farklı sektörlere de yönlendiren kalkınma bankaları, ekonomiye ciddi katkı sağlarlar.

Yatırım bankalarının yukarıda belirtilen fonksiyonlarının dışında birçok konuda faaliyetleri de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri, şirket evlilikleri, döviz alım-satımı, menkul kıymet yatırımları, şirket satın alma yoluyla devri şirketlerin gelişmesi gibi faaliyetlerdir. Bu faaliyetler şirketlere değer katmaktadır ve bu yüzden yatırım bankaları, ağırlıklı olarak şirket sahiplerini ilgilendirir (Arabacı, 2018: 25-42).

2.2.4. Katılım (Faizsiz) Bankacılığı

İslamiyet'i kabul etmiş ülkelerde, özellikle son yirmi yılda katılım bankacılığına olan talep oldukça artmıştır. İslam dininin faiz konusundaki hassasiyeti bağlamında müşteri ve yatırımcıların finansal piyasalarda aktif olabilmesi için Katılım bankacılığının önemi günden güne artış göstermektedir. Ülkemizde, son yıllarda kamu bankaları olarak faaliyet gösteren Ziraat Bankası ve Vakıfbank gibi önemli aktörlerin de kamu bankacılığı alanında, kendi kurumlarından bağımsız olarak, faizsiz bankacılık alanında da hizmet vermesi amacıyla katılım bankaları kurulmuş olup, sektörde katılım bankacılığına ağırlık verildiği gözlemlenmektedir. Ülkemiz dışında da İslami birçok ülkede önem kazanmıştır.

Katılım bankacılığı ilk olarak Mısır'da 1963 yılında kurulan Mit Ghamr Tasarruf Bankası adı altında faaliyetlerine başlamıştır. Bu banka ile birlikte faiz konusunda hassas olan tüm ülkelere yayılmıştır.

Katılım bankaları esas olarak, belirli bir proje veya mal ya da hizmete katılım olarak faaliyetini gerçekleştirmektedir. Katılım bankalarının kazancı, finansman kaynağı sağladığı projelerin elde ettiği kar ya da zarardan pay almasıyla mümkündür. Katılım bankaları da müşterilerinden mevduat toplayarak bu mevduatları, mal alım ya da projelere destek vermek amacıyla kullanırlar. Gelirlerini ise bu projelerden aldığı katılım payından sağlarlar. Elde ettikleri katılım payının %20'sini kendilerine, %80'ini ise tasarruf sahiplerine verirler (Arabacı, 2018: 25-42)

Katılım bankalarını diğer bankalardan ayıran en önemli özellik olan faizsiz bankacılık sayesinde, faizdeki değişimin meydana getirdiği riskleri de içermezler. Bununla birlikte katılım bankaları da döviz ile hizmetler vermelerine rağmen, bu işlemlerde yine aynı para birimlerini kullandıkları için, kur farkı gibi riskleri de taşımamaktadırlar. Bu hizmetlerle sadece faie duyarlı müşterilerin değil, riski azalttığını yukarda bahsedilen işlemler sayesinde de müşteri portföyü hızla genişlemektedir. Diğer hizmetler olarak, katılım bankacılığı dışındaki bankaların da verdiği atm, para transferi, döviz işlemleri, vergi, fatura ödemeleri, internet bankacılığı, telefon bankacılığı vb. hizmetleri yine bu bankalarda almak mümkündür. (Şekeroğlu ve Özer, 2017: Cilt;4 Sayı;2)

2.2.5. Kıyı (Off-shore) Bankacılığı

Kıyı bankaları; hukuki boşlukların daha fazla görüldüğü ülkelerde kurulan banka türüdür. Ağırlıklı olarak; Bahreyn, Bahama Adaları, Malta, Singapur ve Uruguay gibi ülkelerde görülmektedir. Ülkemizde mevcut olmayan bir bankacılık türüdür. Ancak ülkemizde de off-shore bankacılık hizmetlerini alan vatandaşlarımız bulunmaktadır (Arabacı, 2018-25-42).

Off-shore bankacılığının birçok hizmeti, diğer tanımladığımız bankacılık türlerinde bulunmayan işlemleri kapsamaktadır. Bu bankalar genelde, serbest bölgelerle (örn; havalimanlarında bulunan gümrük sonrası alanlar vb.) iç içedir. Serbest bölgelerde vergiler, gümrük işlemleri gibi uygulamalar bulunmadığı için off-shore bankacılık sistemi faaliyetlerini daha kolay şekilde sürdürebilmektedir (Arabacı, 2018-25-42)

Kıyı bankaları, mevduat bankalarının; para transferi, mevduat, nakdi kredi, yatırım, tahviller, leasing, factoring, forfaiting gibi müşterilerine sunduğu birçok hizmeti sunmaktadır. Bununla beraber bu bankalarda sendikasyon kredisi, trust sözleşmeleri de yer almaktadır. (Arabacı, 2018-25-42)

2.2.6. Merkez Bankası

TCMB'nin görev ve sorumlulukları: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), görev ve sorumluluklar bakımından, Fiyat istikrarı, Finansal istikrar, Döviz Kuru Rejimi, Banknot Basım ve İhracı ve Ödeme Sistemleri şeklinde beş ana alana ayrılmaktadır. Bunlardan ilki Fiyat istikrarıdır. Fiyat istikrarı TCMB'nin esas amacı olup, temelinde düşük enflasyonun sağlanması olarak nitelendirilebilir. İkinci sırada, finansal istikrar mevcuttur. TCMB, para piyasaları ve döviz piyasaları ile alakalı önlemler ile piyasa düzenleyici baş aktör konumundadır. Üçüncü sırada Döviz Kuru Rejimi bulunmaktadır. Döviz Kuru Rejiminde, TCMB belirleyici rol üstlenmektedir. Bununla beraber, altın ve döviz rezervleri de TCMB'nin kontrolü altındadır. Dördüncü olarak, Banknot Basım ve İhraç işlemlerinin yine TCMB'nin yetkisindedir. Son olarak ise Ödeme Sistemleri yine TCMB'nin düzenlemeleri, kontrol ve denetimi altındadır (www.tcmb.gov.tr, Erişim tarihi: 11.12.2018).

TCMB'nin Organizasyon Yapısı: TCMB'nin organizasyon yapısına da kısaca değinmekte fayda vardır. TCMB, Genel Kurul, Başkan, Banka Meclisi, Para Politikası Kurulu, Denetleme Kurulu, Yönetim Komitesi gibi organlardan oluşmaktadır. . (www.tcmb.gov.tr, Erişim tarihi: 11.12.2018).

TCMB'de Genel Kurul, Banka hissedarları tarafından oluşturulmaktadır. Genel kurulun Başkanı TCMB'nin başkanıdır. Yıllık ve denetleme raporları Genel Kurul görev ve yetkileri arasındadır. Bankanın kar ve zarar kontrolü yine Genel Kurul görevleri arasında bulunmakla beraber, Meclis üyelerinin ve denetleme kurulunun ibrası, TCMB sermayesinde yapılacak değişiklikler, TCMB'nin tasfiye kararı gibi görev ve sorumluluklar da Genel Kurul bünyesinde bulunmaktadır (www.tcmb.gov.tr, Erişim tarihi: 11.12.2018).

TCMB Başkanı 5 yıllık görev süresine haiz olup, atama Bakanlar Kurulu Kararı ile gerçekleştirilmektedir. Başkan en yüksek amir konumundadır. Kanunlar kapsamında TCMB'ye düşen görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi Başkan sorumluluğundadır (www.tcmb.gov.tr / Erişim tarihi: 11.12.2018).

TCMB’de Banka Meclisi, 6 üyeden oluşmaktadır. Banka Meclisine TCMB Başkanı başkanlık etmektedir. Bank Meclisinde üyeler 3 yıllığına göreve getirilirler. Üye sayısının 1/3’ü her sene yenilemeye tabidir. Mecliste alınan kararlardan bazıları şu şekildedir:

- Para politikası araçlarını belirlemek ve bu doğrultuda kararlar almak,
- Banknotlar ile ilgili düzenlemeler yapmak (tedavülden kaldırma, yeni para basımı vb.)
- Açık piyasa işlemlerine, döviz ve efektif işlemlerine, reeskont ve avans işlemleri ile reeskont ve avans faiz oranlarına, zorunlu karşılıklara ve umumi disponibiliteye, diğer para politikası işlemleri ve araçlarına, ülke altın ve döviz rezervlerinin yönetimine ilişkin usul ve esasların tespiti ile gerekli düzenlemeler yapmak.
- Ödeme sistemlerinde güvenilirliği sağlamak,
- Hazineye devrolacak kaynakları belirlemek,
- Genel Kurul gündemini belirlemek,
- Banka sermayesi ile ilgili ararlar almak,
- Banka ihtiyacına yönelik yatırım, bağış, vb. işlemleri gerçekleştirmek,
- Banka personel ve disiplin konuları ile ilgili prosedürleri belirlemek,

Banka Meclisi dışında bir diğer önemli organ Para Politikası Kuruludur. Para Politikası Kuruluna da TCMB Başkanı başkanlık etmektedir. Kurulun diğer üyeleri, Başkan Yardımcıları, Banka Meclisi tarafından seçilen bir üye esas kurul üyeleridir. Para Politikası Kurulu’nun görevleri aşağıdaki gibidir:

- Fiyat istikrarı (enflasyonun düşük tutulması) ile ilgili para politikalarını belirler,
- Para politikası uygulamalarında Hükümet ile işbirliği içerisinde enflasyon hedefi tespit edilir,
- İzlenen para politikalarının sonuçları ile alakalı kamuoyuna bilgi verme görevi mevcuttur,
- Türk Parasının kıymetini koruma ile alakalı kur politikaları belirler,

Bir başka önemli organ ise Denetleme Kurulu'dur. TCMB'de denetleme kurulu, 4 üyeden oluşmaktadır ve üyeler, Genel Kurul tarafından seçilmektedir. Bu üyeler iki yıllığına göreve getirilirler. Denetleme Kurulu TCMB'nin bütün hesaplarını inceleme ve denetleme yetkisine sahiptir. Kurul yılsonu hazırlamış olduğu denetim raporunu Genel Kurul'a gönderir.

Denetim komitesi, TCMB'nin bir başka önemli organlarından birisidir. Denetim Komitesi'ne yine TCMB Başkanı başkanlık eder. Başkanla beraber, 4 Başkan yardımcısı da Denetim Komitesi'nde hazır bulunur. Başkan yardımcılarının görev süresi 5 yıl olup, Başkan tavsiyesi üzerine seçilirler. Yönetim Komitesi, Banka Meclisi'ne sunulacak teklifleri düzenler, idare ve yönetim ile alakalı yönetmelik hazırlar. Kısaca Banka yönetimi ile ilgili organizasyonu gerçekleştirir (www.tcmb.gov.tr / Erişim tarihi: 11.12.2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE EKONOMİSİ ve FİNANSAL SİSTEMİN İSTİKRARI

Finansal istikrarın Türkiye’deki gelişimi, milli ekonomiye katkısı bu bölümde anlatılmaya çalışılacaktır. Bu amaçla ilk önce Türkiye ekonomisinin gelişimi ana göstergeler üzerinden anlatılacak, daha sonra Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın gelişimi, politikalarındaki değişimi anlatılacak, son olarak da bankacılık sisteminin durumu çeşitli göstergeler yardımı ile anlatılacaktır. Böylece finansal istikrar kavramı bankacılık sektörü üzerinden değerlendirilmeye çalışılacaktır. Bu bölümde ağırlıklı olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın her yıl açıkladığı Finansal İstikrar raporu verileri kullanılacaktır.

3.1. Tarihsel Süreçte Türkiye Ekonomisi

Türkiye ekonomisini Cumhuriyetin ilanından 2000’li yıllara kadar olan dönem ve 2000 sonrası Güçlü Ekonomiye Geçiş programının uygulandığı dönem olarak iki dönemde incelemekte fayda vardır. Zira ikinci dönemde finansal istikrar dönük politikalar, bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesine yönelik uygulamaların var olduğu dönemdir.

3.1.1. 1923 – 2000 Dönemi Türkiye Ekonomisi

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte çok partili hayata geçiş dönemine kadar geçen sürede izlenen devletçilik politikası ile ilgili eleştiriler ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde ikinci dünya savaşı sebebi ile askeri alanda yapılan hazırlıklar, ekonomide ciddi daralma meydana getirmiştir. Özellikle ikinci dünya savaşının başlaması ile birlikte, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de yaşanan problemler tek partili hayatın izlediği devletçilik politikalarını, siyasi ve ekonomik anlamda değişikliğe zorlamıştır (www.tcmb.gov.tr – 01.12.2018).

İkinci dünya savaşı döneminde Türkiye ekonomisinde, 1940 yılına göre TEFE;126,6 ve TÜFE;110,8 iken savaş sonuna kadar bu rakamlar, TEFE için 444,6, TÜFE için;

330 seviyelerine kadar ulaştığı görülmüştür (T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1923-2002,2003: 508, Parasız, 1998: 58-59).

İkinci Dünya Savaşı döneminde yaşanan makroekonomik göstergeleri incelediğimizde, ekonomide yaşanan daralma en fazla dış ticaret tarafında görülmüştür.

İthalat rakamları 1939 yılında ortalama yaklaşık 740 milyon TL iken, 1945 yılında bu rakam ortalama 350 milyon seviyesine kadar düşmüştür. Bununla beraber, ihracat rakamlarında da ciddi anlamda düşüş yaşanmıştır. 1939 yılı ihracat rakamları yaklaşık 600 milyon TL iken, savaş sonu 1945 yılına denk gelen ihracat kapasitesi 350 milyon TL olarak görülmüştür. (İstatistik Verileri; 1923-2002: 408. Tezel, 1994: 179) Burada önemli bir eleştiri konusu da, ekonomik açıdan zayıf olan ülkelerin, agresif rekabet koşulları içerisinde sanayilerini kaybetme noktasına gelmesi ve sadece tarım ülkesi haline düşmeleri riskidir. Devalüasyon dönemi sonlarına doğru, Türkiye’de tarım ürünlerinin arttığı görülmektedir. Bununla birlikte tarım ürünlerinde kullanılan arç-gereçlerdeki artış, tarım arazilerinin artması ve tarım kredilerinin yine bu döneme yükselmesi göze çarpmaktadır. Aşağıda Türkiye’nin tarımsal üretimi tablo olarak verilmiştir. (T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2003, s.183,185,187)

Tablo 2-1; Tarımsal Üretim

YIL	TAHİL ÜRÜNLERİ (TON)			BAKLAGİLLER (TON)			ENDÜSTRİYEL BİTKİLER (TON)		
	BUĞDAY	ARPA	MISIR	K.FASÜL YE	MERCİMEK	NOHUT	PAMUK	Ş. PANCA RI	TÜTÜN
1940	4.067.950	2.249.314	757.309	72.198	33.445	76.969	77.115	552.829	71.356
1945	2.189.318	934.309	294.739	40.578	21.317	43.835	54.379	566.555	69.599
1946	3.648.383	1.653.592	594.838	63.931	28.226	67.07	59.027	621.636	97.952
1947	3.245.904	1.511.752	530.790	69.984	2.848	68.177	51.456	598.494	101.928
1948	4.867.093	2.167.396	696.651	86.091	40.174	86.290	58.198	726.492	83.079
1949	2.516.523	1.246.536	724.479	78.961	34.803	61.367	104.156	817.679	100.085

(Kaynak: 1923-2002, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2003:183,185,187)

Bununla beraber yine 1940-1949 dönemi, Türkiye’de gerçekleşen GSMH aşağıdaki tabloda belirtilmiştir;

Tablo 2-2; 1940-1949 Arası Türkiye’de GSMH

YILLAR	GSMH (MİLYAR TL)		1968 FAKTÖR FİYATLARIYLA GSMH BÜYÜMESİ (%)	KİŞİ BAŞINA GSMH BÜYÜME HIZI (%)	
	CARİ FİYATLARLA	SABİT FİYATLARLA		CARİ FİYATLARLA	SABİT FİYATLARLA
1940	2.403.4	8.677.9	-4.9	14.5	-6.8
1945	5.469.8	5.960.1	-15.3	-19.0	-16.1
1946	6.857.6	7.864.0	31.9	22.7	29.2
1947	7.542.6	8.192.4	4.2	7.6	1.9
1948	9.492.9	37.065.2	14.0	24.0	14.1
1949	9.054.4	35.212.8	-5.0	-6.7	-7.0

(Kaynak: Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:4, İstanbul: İletişim Yayınları, 1984:1110)

Bu tabloda da görüldüğü üzere 1949 yılına gelindiğinde, Türkiye ekonomisinde ciddi daralma yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple 1946 devalüasyonuna yapılan eleştirilerin sertliği gün geçtikçe artmıştır. Her ne kadar GSMH seviyesinde bir hareketlilik gözlenirse dahi, 1946 devalüasyonu ardından gelen süreçte, tarım üretimi ve büyümenin istikrarlı olmadığı gözlemlenmektedir.

Türkiye ekonomisinde yaşanan istikrarsızlığı, tarım ve sanayinin, Gayri Safi Milli Hasıla içindeki paylarının gösteren aşağıdaki tabloda daha iyi analiz edilebilir;

Tablo 2-3; 1940-1949 Arası Tarım ve Sanayinin GSMH İçindeki Payı

YIL	CARİ FİY. GSMH SEKTÖR PAYLARI		SABİT FİY. GSMH SEKTÖR PAYI		CARİ FİY. GSMH SEKTÖR BÜYÜME HIZLARI		SABİT FİY. GSMH SEKTÖR BÜYÜME HIZLARI	
	TAR.	SAN.	TAR.	SAN.	TAR.	SAN.	TAR.	SAN.
1940	38.5	18.6	44.8	14.6	15.1	20.4	-1.2	-10.2
1945	38.3	16.1	39.0	15.6	-28.9	-14.4	-23.4	-16.6
1946	45.6	14.7	45.5	14.9	14.6	14.6	54.2	26.1
1947	38.4	15.2	38.6	15.2	14.2	14.2	-11.7	5.8
1948	45.2	14.0	44.3	12.8	15.7	15.7	35.6	7.0
1949	40.1	14.9	40.4	13.1	1.6	1.6	-13.5	-2.7

(Kaynak: 1923-2002, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2003: 617-620)

Yukarıdaki tabloda en dikkat çeken kısım şüphesiz ki, sanayi sektörüdür. Sanayi sektörünün Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payı, yıllar geçtikçe azalma göstermiştir ve ciddi bir küçülme söz konusudur. Bu da, 1946 devalüasyonunun ortaya

koyduğu görüşün tam tersi olarak, sanayi sektörünün yeteri kadar desteklenemediğini, yetersiz kaldığını göstermektedir.

1946 Devalüasyonu ile ilgili son olarak dış ticaret dengelerinin nasıl şekillendiğine göz atmakta fayda vardır. Türkiye’de dış ticaret açığı 1946 devalüasyonundan itibaren sürekli açık vermeye devam eden bir yapıdadır. Özellikle tek partili dönemde uygulanan politikalar bağlamında, dış ticaret yine bekleneni verememiş, dış ticarete dengeyi ihracat gelirleriyle dengede tutmaya çalışan ekonomik uygulamalar da tam anlamıyla faydalı olamamıştır. 1946 devalüasyon döneminde rakamlarla dış ticaret açığı aşağıdaki tabloda mevcuttur.

Tablo 2-4; 1946 Dış Ticaret Açığı

YILLAR	İTHALAT (MİLYON TL)	İHRACAT (MİLYON TL)	FARK (MİLYON TL)	ALTIN VE DÖVİZLER (BİN TL)
1945	126.2	218.9	+92.8	360.132
1946	223.9	432.1	+208.2	859.890
1947	65.0	625.2	-59.8	752.711
1948	770.1	551.0	-219.1	538.737
1949	812.3	693.9	-118.4	569.597

(Kaynak: Konjonktür, Yıl:10, No:10-12, Ekim-Aralık 1950, s.79, Kepenek ve Yentürk, a.g.e.:77,119.)

Tabloda görüldüğü üzere, ithalat hacminde ciddi anlamda bir yükseliş söz konusu olurken, ihracat düzeyi beklenenin çok altında kalarak, dış ticaret açığının artmasına sebep olmuştur. Yine bu dönemde dış ticaret açıklarını kapatmak adına ilk defa altın ve döviz rezervleri kullanılmaya başlanmış, bunun sonucunda da bu rezervlerde ciddi azalma meydana gelmiştir.

Türk ekonomik tarihinde önemli bir yere sahip olan 1946 devalüasyonundan sonraki dönemde siyasal olarak yaşanan süreçler ve uygulanan kalkınma planları ile birlikte dalgalı seyir halinde bir seyir çizgisine sahip olan ekonomimiz, aynı zamanda dünya ekonomisinden de etkileşim halinde ekonomik istikrarın sürdürülebilir olması konusunda her dönemde fazlasıyla zorlanmıştır. 1950-1960 arası dönemde Demokrat Parti iktidarı ile yaşanan siyasi istikrar, kısmen de olsa ekonomik istikrarın ve kalkınma planlarının uygulanmasına yönelik rahatlık sağlasa da uzun vadede, yine

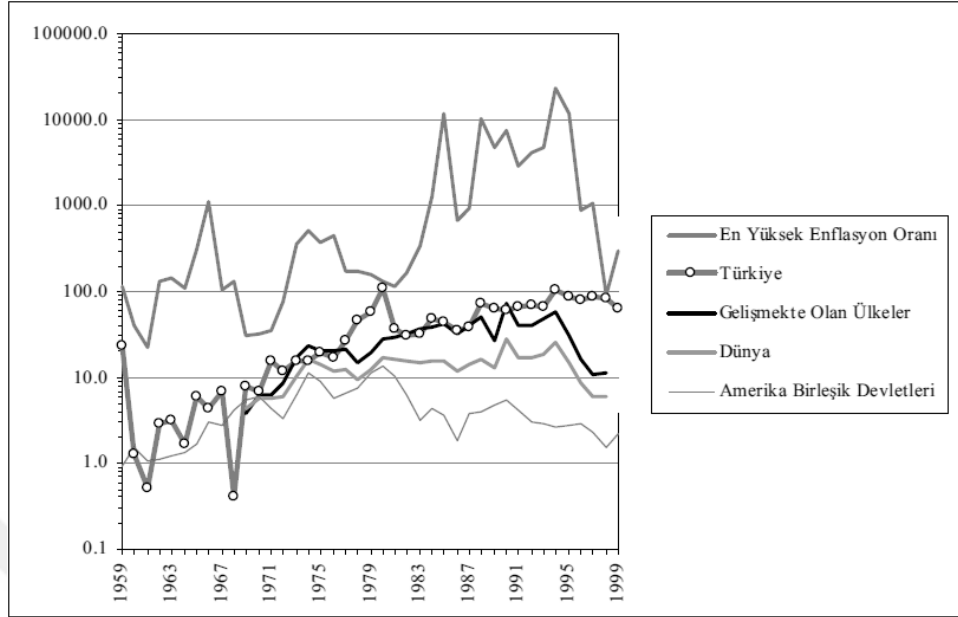
istikrarın sağlanamadığı görülmektedir. 1960 darbesi ile Türk ekonomisi fazlasıyla zora girmiş olmakla birlikte, ekonomik anlamda ülkeyi savaş dönemi ekonomisine kadar götürdüğü tartışmaları hız kazanmıştır. Yine 12 Mart 1971 yılında yaşanan muhtıra ile siyasal istikrarsızlık bir kez daha kendini göstermiş, bu bağlamda ekonomik kalkınma planlarının uygulanması da zora girmiştir. Ekonomide uygulanan para ve maliye politikaları yine bu dönemde başarısızlıklarla sonuçlanmıştır. Ayrıca dış ticaret açığı kronik hale gelerek bu yıllarda da artarak ekonomik istikrara olan olumsuz etkisini de fazlasıyla hissettirmiştir. Dönemin başbakanı Süleyman Demirel ve o dönemde iktidar olan Adalet partisi ve muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi, siyasal istikrarın sağlanmasına yönelik çabaların başarısızlıkla sonuçlanması üzerine, ülkede yaşanan güvensizlik ortamı ekonomiye bir kez daha ağır darbe vurmuştur. 1971 yılından 1980 yılına kadar geçen sürede koalisyon hükümetleri kurulmaya başlamıştır. Bu süreç içerisinde yurt içinde yaşanan siyasi kavgalar, içinden çıkılamayacak noktalara ulaşmış ve bu süreç içerisinde siyasal istikrarı sağlayamayan hükümetler, ekonomik istikrar konusunda defalarca başarısızlıklarla sonuçlanmış politikaları bir bir devreye sokmaya başlamışlardır. Kaos ortamında geçen 1970’li yılların ardından Türk siyasi hayatı, 1980 darbesiyle tanışmış ve 1982 anayasasının uygulanmaya başlandığı sürece kadar ekonomik anlamda ciddi sıkıntılar içine düşmüştür. Bu süreci şu şekilde özetleyebiliriz; Türkiye ekonomisinde istikrarın başarısızlığı, ülkenin siyasi yönetiminin istikrarsızlığının ağırlıklı sonucudur. Bunu dünya ekonomilerinde yaşanan ekonomik daralmalar, uygulanan ambargolar, savaşlar gibi etmenler, sadece küçük etkilere sahiptir diyebiliriz ki, güçlü bir siyasi istikrar sabi olmanın, yine, dünya ekonomilerinde yaşanan ekonomik daralmalar, uygulanan ambargolar, savaşlar gibi etmenlerin etkisini, uygulanacak politikalarla minimuma indirmek mümkündür. Türkiye’deki politik istikrarsızlıkla makroekonomik krizler arasında, yakın bir ilişki bulunduğu görüşünün dikkate alınması gerekmektedir. Ekonomik ve politik krizlerin kökenleri ve etkileşimlerinin dinamik bir yaklaşımla daha ayrıntılı biçimde ele alınması, gerek Türkiye’deki hükümet değişikliklerinin açıklanmasında enflasyon, durgunluk, bankacılık ve döviz krizlerinin, gerekse kriz derecesine varan makroekonomik istikrarsızlıkların açıklanmasında politik

istikrarsızlığın rolünün mutlaka eşanlı olarak daha ayrıntılı modellenmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir (Kibritçioğlu, 2001: 8).

Son olarak 1982 anayasasının akabinde meydana gelen ekonomik gelişmelerden bahsetmekte fayda vardır ki günümüz ekonomisinin belirlenmesinde ve ekonomik istikrarın gerçekleştirilmesine yönelik politikalarda, 1990 ve 2000’li yıllarda gerçekleşen hem küresel hem de ulusal düzeyde birçok ekonomik olaylarla karşılaşmıştır.

1970 ila 2000 yılları arasında siyasi istikrarsızlık fazlasıyla kendisini göstermiş olup, bu dönemde yaklaşık, 28 defa hükümet kurularak ülke yönetilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde siyasi istikrarsızlıklar, sürdürülebilir ekonomik politikalar ile gerçekleştirilememesi sebebi ile yüksek enflasyonun, reel sektörlerde yaşanan krizin ve döviz krizlerinin meydana gelmesine yol açmıştır. Sadece siyasi istikrarsızlıkların ekonomik istikrarın sağlanamamasına sebep göstermek tabii ki yanlış olacaktır. Her ne kadar, uygulanan tutarsız para ve maliye politikaları, ödemeler dengesi krizi ve akabinde yüksek enflasyon, ekonomik istikrarın karşısına çıkan önemli engeller olsa da 1970’li yıllarda iki defa yaşanan petrol krizleri de her ülkede olduğu gibi ülkemizde de ciddi ekonomik sorunlar yaratmıştır. Yaşanan bu petrol krizleri, üretimde ciddi düşüslere sebep olmuştur. Bu dönemde daha esnek bir kur politikası tercih ederek finansal bir liberizasyon sistemi kurmayı amaçlayan hükümetler, bankerler krizi ile daha zor bir ekonomik süreç içerisinde kalmışlardır (Kibritçioğlu, 2001:1-18).

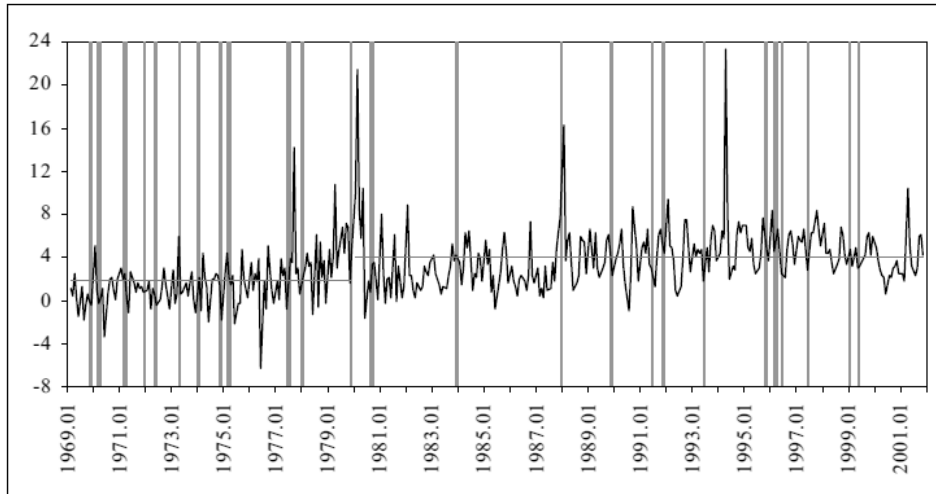
1970’li yıllardan 2000’li yıllara kadar olan dönemde siyasal istikrarsızlıkların sebep olduğu Türkiye’de gerçekleşen enflasyon oranları aşağıdaki grafikteki daha açıklayıcı olarak anlatılmaktadır;

Şekil 2-1; Türkiye’de Gerçekleşen Enflasyon Oranları

(Kaynak: IMF, Uluslararası Finansal İstatistikler)

Bu grafiğe ilaveten aşağıdaki grafikte ise, Siyasi istikrarın, Tüketici fiyatlarında ne denli etkili olduğu açıklanmaya çalışılmaktadır. Dik sütunlar Türkiye’de kurulan hükümetleri göstermektedir;

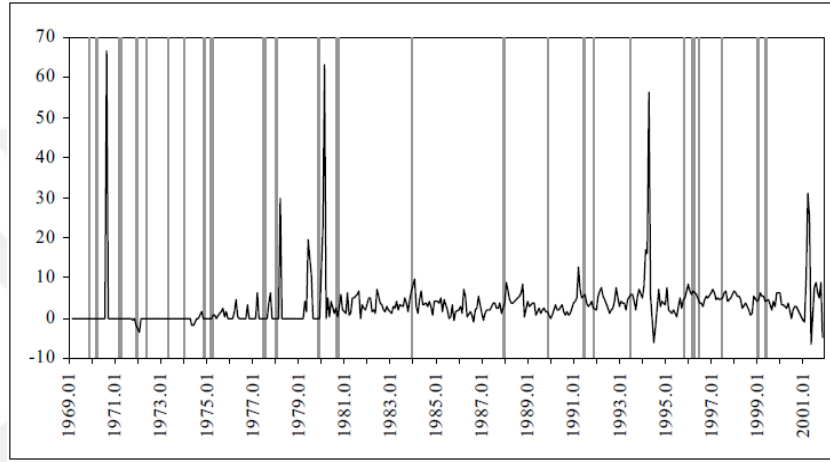

Şekil 2-2; Siyasi istikrarın, Tüketici fiyatlarındaki etkisi

(Kaynak: IMF, Uluslararası Finansal İstatistikler)

Siyah çizgiler enflasyon eğrisini gösterirken, enflasyon eğrisinin ortasından geçen kırmızı renkli çizgi ise ortalama enflasyonu göstermektedir. Görüldüğü üzere, her hükümet değişikliğinin yaşandığı ayda, enflasyon oranları yukarı yönlü hareket etmiş olup, finansal istikrarsızlığın ana sebebi olarak siyasi istikrarsızlık görülmektedir.

Dolar kurunun değişimi ve siyasi istikrar arasındaki ilişkiyi ise aşağıdaki grafikteki gibi göstermekte yarar vardır;

Şekil 2-3; Dolar Kurunun Değişimi ve Siyasi İstikrar

(Kaynak: Kibritçioğlu (2011);13)

Bu grafikte de bir önceki grafikte olduğu gibi, dikey sütunlar hükümet değişikliklerini göstermektedir. Dolar kurundaki değişim, yine enflasyon-siyasi istikrar durumunu gösterir grafikte olduğu gibi, hükümetlerin değişim dönemlerinde istikrarsız bir eğilim içerisindedir.

3.1.2. 2000 Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisi

Ekonominin en önemli gösterge kaynaklarından olan kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasılanın 90'lı yıllardan günümüze kadar olan dönemini aşağıdaki tablodan incelendiğinde ekonomik büyümeyi daha net görebilmekteyiz. IMF verilerine göre, 2000-2011 arası gayrisafi yurt içi hasıla aşağıdaki grafikte gösterilmiştir;

Tablo 2-5; 2002-2011 Arası GSYH

YIL	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
RGSYİH	72.52	76.33	83.48	90.50	96.73	101.25	101.92	97.00	105.88	114.88
RKBGSYİH	1.09	1.14	1.23	1.31	1.39	1.44	1.43	1.34	1.45	1.53

(Kaynak: www.tbb.org.tr, Erişim Tarihi:16.11.2018)

Rakamlar “milyon TL” olarak ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere artan yapıda bir GSYİH 2011 yılına kadar düzenli olarak devam etmiştir. Bu noktada aynı dönemler içerisinde TÜFE’yi de tablo ile incelemek yerinde olacaktır;

Tablo 2-6; 2002-2011 Arası TÜFE

YIL	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
TÜFE	45.1	25.3	8.5	8.1	9.5	8.7	10.4	6.2	8.5	10.4

(Kaynak: www.tbb.org.tr, Erişim Tarihi:16.11.2018)

Tablodaki veriler incelendiğinde, siyasi istikrar ile birlikte, ekonomik istikrarın da sağlanması konusunda önemli adımlar atıldığını göstermektedir. Yine bu dönemde finansal istikrar ile alakalı, döviz kurlarını incelemekte de fayda vardır. Aşağıdaki tabloda da aynı yıllar içerisinde Döviz kurunun aldığı pozisyonlar görülmektedir;

Tablo 2-7; 2002-2011 Arası Döviz Kurları

YIL	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
DK	1.513	1.500	1.429	1.347	1.438	1.307	1.299	1.554	1.507	1.678

(Kaynak: www.tbb.org.tr, Erişim Tarihi:16.11.2018)

Merkez Bankası verilerine göre hazırlanan yukarıdaki tabloda USD’nin ilgili yıllar içindeki pozisyonu verilmektedir. Burada dikkat çeken önemli bir nokta bulunmaktadır. 2008 yılında 1,299 olarak görünen kur, 2009 yılında ortalama 1,554 olarak gerçekleşmiş ve ciddi bir yükseliş söz konusu olmuştur. Bunun ana sebebi ise 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz olarak nitelendirilebilir.

Türkiye’de 2010 yılına kadar olan dönemde yukarıdaki tablolar ile birlikte finansal istikrar ile alakalı gelişmeler anlatılmaya çalışılmış olup, 2010 yılı ve günümüze kadar olan dönemde uygulanan politikalar da 4. Bölümde anlatılacak olan,

Türkiye’de Finansal İstikrarın Bankacılık Üzerine Etkileri, Uygulama ve Sonuçları” konusunu incelerken fazlasıyla ele alınacaktır. Kısaca 2010 ve sonrası ekonomik gelişmelere değinmekte fayda vardır;

2008 yılında ABD’de Mortgage krizi ile patlak veren, ekonomik daralma ve küresel krizin tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de etkileri hissedilmiştir. İzlenen maliye ve para politikaları sayesinde, koruyucu politikalar ile 2008 krizi ve sonrası önemde Türk ekonomisinin fazla yara almadığı söylenebilir. Şöyle ki, 2001 krizinde çok fazla sayıda bankaların iflas etmesine karşın, Türkiye’de 2008 küresel krizi ve sonrasındaki dönemde bir tane bile banka veya finansal kuruluş iflas etmemiştir. Bu da Türkiye’nin lokomotif sektörü konumunda olan bankacılık sektöründe ve daha geniş olarak ele alacak olursak, finans sektöründe önceki 1997 ve 2001 krizlerine nazaran Türkiye’nin bu krizi daha güçlü ekonomik yapı ile karşıladığını göstermektedir.

2008 sonrası dönemi, gelişmekte olan ülkeler kapsamında değerlendirilecek olursa, konunun daha iyi anlaşılması adına, 2008-2018 yılları arası, enflasyon oranları, İşsizlik Oranları ve Faiz oranları aşağıdaki A,B ve C tablolarda gösterilmiştir. Tablolar hazırlanırken, Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve IMF verileri baz alınarak hazırlanmıştır. 2008 sonrası döneme Enflasyonun özellikle 2011 yılından itibaren tek haneli rakamlara düştüğünü, İşsizlik oranlarının da yine 2011 yılından itibaren düşüş gösterdiği, Faiz oranlarının ise yine 2011 yılından sonraki dönemde düşüş gösterdiği görülmektedir. Bu dönemler içerisinde Türkiye ekonomisi 2008 krizinin ekonomik problemlerini 2011 yılına kadar büyük ölçüde giderdiği anlamı çıkarılabilir. 2011-2015 yılları içerisinde yine ekonomik istikrar söz konusudur.

Tablo 2-8; 2008-2018 arası Enflasyon, İşsizlik ve Faiz oranları

ENF. (%)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
BREZİLYA	5.9	4.3	5.9	6.5	5.8	5.9	6.4	10.7	6.3	2.9	3.9
ENDONEZYA	11.1	3	7	3.8	3.7	8.1	8.4	3.4	3	3.6	3.5
G.AFRİKA	10.1	6,3	3.5	6.2	5.7	5.4	5.3	5.3	6.7	4.7	5.6
HİNDİSTAN	9.4	10.5	9.2	8.8	10.5	7.7	5.3	5.3	3.6	4.7	5.2
TÜRKİYE	10.1	6.5	6.4	10.4	6.2	7.4	8.2	8.8	8.5	11.9	10.9

İŞSİZLİK (%)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
BREZİLYA	9.4	9.7	8.5	7.8	7.4	7.2	6.8	8.3	11.3	12.8	11.6
ENDONEZYA	8.4	7.9	7.1	6.6	6.1	6.1	6.3	5.9	6.2	5.4	5.2
G.AFRİKA	22.5	23.7	24.9	24.8	24.9	24.7	25.1	25.4	26.7	27.5	27.9
HİNDİSTAN	4.1	3.8	3.5	3.5	3.6	3.5	3.4	3.5	3.5	3.5	3.5
TÜRKİYE	10	13.1	11.1	9.1	8.4	9.0	9.9	10.3	10.9	11.0	10.7

FAİZ ORANI (%)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
BREZİLYA	12.6	13.4	12.4	11.1	9.2	13.2	12.4	16.5	11.5	10.3	11.7
ENDONEZYA	11.9	10.1	7.6	6.0	5.2	8.4	7.8	8.9	7.9	6.3	7.3
G.AFRİKA	7.3	9.0	8.1	7.9	6.4	7.9	7.8	9.8	8.9	8.6	9.0
HİNDİSTAN	5.3	7.7	7.9	8.6	7.9	8.8	7.9	7.8	6.5	7.3	7.8
TÜRKİYE	17.5	10.7	8.6	10.0	8.1	10.3	8.1	10.5	11.1	11.4	17.0

(Kaynak: www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi: 26.11.2018)

2014 ve 2015 yıllarında Avrupa’da yaşanan ekonomik daralmalar sebebi ile, yine ülkemiz dış ekonomik etkenlerden etkilenmiştir. 2015 yılından günümüze kadarki dönemde ekonomik sorunlar giderek artmıştır. Bunların başlıca sebebi:

- 2008 Küresel krizi Türkiye ekonomisinin ihracatının azalmasına sebep olmuştur. Çünkü ağırlıklı olarak ihracat gerçekleştirdiğimiz Avrupa kırasında yaşanan ekonomik durgunluk, taleplerin azalmasına neden olmuştur.

- Kriz döneminde yaşanan belirsizlikler,
- Ekonomide gelişmekte olan ülkelere olan, güven ortamının kaybedilmesi,
- Krize bağlı işsizlik oranlarının yükselmesi,
- Üretim ekonomisinin fiyatlar genel seviyesine göre daralması,
- İmalat sanayinde maliyetlerin yükselmesine bağlı düşüşler,
- Yabancı sermayenin kademeli olarak Türkiye’den çekilmesi,
- IMF’nin öngördüğü büyüme oranı tahminlerinin Türkiye ekonomisine göre yetersiz kalması,
- Özel sektördeki borçlanma oranının toplam dış borçlanmaya oranının çok yüksek seviyelerde olması olarak gösterilebilir.

2008 küresel ekonomik kriz etkilerini uzun süre sürdürmüş olmakla birlikte, 2014-2015 yılları arasında yaşanan ekonomik durgunluklara da zemin hazırlamıştır. Daha çok bölgesel olarak görülen ekonomik daralmalarda Avrupa kıtasında Bulgaristan’ın önemli finans kurumlarının iflasından sonra Avrupa Birliği tarafından sağlanan desteklerle olası Avrupa ekonomik krizinin önlenmeye çalışılması, Arjantin ekonomisinin krizlere çözüm bulamaması ve borçların yapılandırılması konusunda anlaşma sağlanamaması, Rusya’da yaşanan para birimi değer düşüşü, Portekiz’de yaşanan bankacılık sektörü ekonomik krizi gibi ekonomi gelişmeler, 2014 ve 2015 yıllarında görülen daralmanın bölgesel olduğunu göstermektedir.

3.2. TCMB’nin Tarihsel Gelişimi ve Finansal İstikrar

TCMB’nin tarihini Osmanlı zamanından itibaren ele almak yerinde olacaktır. Osmanlı döneminde; para basımı, kredi, altın ve döviz rezervleri idaresi, iş ve dış borçların yönetilmesi gibi günümüz Merkez Bankası’nın üstlendiği birçok konu farklı idareler tarafından gerçekleştirilmekteydi. Bedestenler, vakıflar, lonca gibi birçok kurum bu faaliyetleri yerine getirmekteydi. 19.YY’ın sonlarına doğru, Kaime isimli ilk kağıt paraların basımı, Yurt dışından borçlanmaların artması ve bu borçların yönetimi ile ilgili konularda otorite bir kurum ihtiyacı doğmasıyla birlikte 1856’da Ottoman Bank (Bankı Osmani) kurulmuştur. Merkez Bankacılığı konusunda ilk önemli kuruluş olma özelliğini taşıyan Ottoman Bank, aslında İngiliz sermayeli bir

kuruluş olmakla birlikte, dış borçların ödenmesi ile ilgili Misyon üstlenmiştir. Kısaca Ottoman Bank; kredi veren kuruluş olmakla birlikte, Osmanlı devletinin dış borçlarının ödenmesi amaçlı, hükümete finansal destek sağlamak amacıyla faaliyetine devam etmiştir.

Ottoman Bank'ın ömrü uzun sürmemiştir. 1863 yılında feshedilerek yerine Osmanlı Bankası (Bank-ı Osmani Şahane) kurulmuştur. Yeni kurulan Osmanlı Bankasının devlet bankası olma özelliği bağlamında, hazine yönetimi de yine bu bankada mevcut olup, Para basma yetkisi Osmanlı Bankasının tekeline verilmiştir. Ayrıca, yurt içi ve yurt dışı borçların yönetimi de yine Osmanlı bankasındaydı (Kaynak: www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi; 14.12.2018).

Bu dönemde kurulan Osmanlı Bankasının en önemli özelliği yabancı sermayeli olmasıdır. Bu durum, 19.YY'ın son dönemlerinden itibaren her zaman tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar ışığında, yerli sermaye ile 1917 yılında Osmanlı İtibar-ı Milli adında yeni bir banka doğmuştur. Fakat 1.Dünya savaşı sebebi ile faaliyetlerini sürdürememiştir.

Türk ekonomik tarihinin en önemli merkez bankacılığının temelleri 1923 yılında gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresi ile atılmıştır. Kongrede milli bir devlet bankasının olması gerekliliği el alınmış olup, merkez bankasının kurulması yönündeki ilk kanun teklifi 1927 yılında verilmiştir. Kanun teklifi ile birlikte birçok Merkez Bankası yapılanmaları da yakından takip edilmiş, Farklı ülkelerin Merkez Bankalarından yapılanma ile ilgili bilgiler alınmıştır. Bu bilgiler ışığında, Anonim Şirket şeklinde bağımsız bir merkez bankası kurulması kararlaştırılmıştır. Tasarı; TBMM tarafından, 11.06.1930 tarihinde kabul edilmiş ve 30.06.1930 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak resmen kurulmuştur. Ancak Merkez Bankası faaliyetlerine 03.10.1930 tarihinde başlamıştır. Merkez Bankası'nın temel amacı; ülkenin ekonomik kalkınmasını desteklemektir. Kuruluş döneminde sabit kur sistemi izlenmiş olup, döviz kurlarının tespiti ise hükümete bırakılmıştır.

Merkez Bankası, 1940'lı yıllarda tüm dünyada olduğu gibi, 2.Dünya Savaşı'nın etkisiyle fiyatlar genel seviyesinin yükselmesi sorunları ile ilgilenmek zorunda kalmıştır. Bu süreç içerisinde kalkınma amaçlı politikalar yerine statükocu ekonomik politikaların izlenmeye çalışıldığı, hatta enflasyonun neredeyse üç katı kadar fiyatları yükseltmesi sebebi ile kamunun açıklarını kapatmaya yönelik politikalar izlediği görülmüştür. 1950'li yıllardan itibaren Merkez Bankası ile ilgili önemli gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. 1940'lı yıllarda 2.Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu ekonomik krizler yerini yavaş yavaş sakin bir sürece bırakmıştır. 1950'li yıllarda yaşanan en önemli gelişme, kalkınma ile ilgili finansmanın Merkez Bankası tarafından karşılanmaya başlanması olmuştur. Ayrıca yine bu yıllarda, Banknot Matbaası kurulmuştur. 1960'lı yıllardan itibaren ise, planlı ekonomiye geçiş süreci kapsamında, genişlemeci para politikaları takip edilmiştir.

1970 yılında çıkarılan 1211 Sayılı Merkez Bankası Kanunu ile yeniden yapılanmaya giden Merkez Bankası, statü, görev, yetki ve organizasyon yapısı gibi konularda birçok yeniliğe sahip olmuştur.

1980'li yıllarda Türk siyasi ve ekonomik tarihinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden en önemlilerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Serbest dış ticaret politikasına geçiş,
- Mevduat ve kredi faizlerinin piyasa koşullarına göre tespit edilebilmesi,
- Sabit kur rejiminin terk edilmesi.
- Altın ve döviz rezervlerinin yönetiminde yetkilendirme,
- Açık piyasa işlemlerinin başlatılması,
- Esnek döviz kurunu uygulamada ağırlığının hissedilmesi,

1990'lı yıllara gelindiğinde, Merkez Bankası, Körfez savaşı sebebi ile ekonomik istikrarın sağlanamaması sebebiyle, 1994 yılında krizle karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde yine en büyük problemlerden biri enflasyonun yükselişi olmuştur. Bu dönemde atılan en önemli adımlardan birisi ise, kamu borçlarının Merkez

Bankasından karşılanmasını engellemek amaçlı politikalar olmuştur. 1997 yılında imzalanan protokol gereği, Hazine artık avans kullanamayacaktır.

2000’li yıllara gelindiğinde enflasyonla mücadele yine devam etmiş ancak, küresel ve ulusal ekonomik gelişmeler, krizleri beraberinde getirmiştir. Bu dönemde yaşanan en önemli kriz 2001 krizidir. Bu süreçte Devalüasyon uygulanmış olup, ülke ekonomisi, ciddi anlamda daralma yaşamıştır. 1990’lı yıllardan itibaren ekonomik istikrara yönelik uygulamalar başarısızlıklarla sonuçlanmış ve etkisini en ağır şekilde bir kez daha 2001 krizinde göstermiştir. Bu süreç içerisinde en önemli etkenlerden birisi de siyasal istikrarsızlığın var oluşudur diyebiliriz. 2001 krizi ile sabit kur rejimi yerini tamamen dalgalı kura bırakmıştır. Bu dönemde temel amaç, fiyat istikrarını sağlamaya yönelik olarak belirlenmiştir. Finansal istikrarı gerçekleştirmek destekleyici amaç olarak tespit edilmiştir. Para politikası kurulu oluşturulmuştur.

2006 yılında açık enflasyon hedeflemesi rejimi uygulamaya alınmıştır. Yine önceki dönemlerde olduğu gibi enflasyonla mücadelede kararlılığı devam ettirmek, Türk parasının kıymetini ve itibarını korumak adına önlemler almak gibi amaçlar günümüze kadar ulaşmış ve bugünkü Merkez Bankasının güvenilirliği, kendisini sürekli yenileyen yapısıyla, gelecek nesillerde de devam edecektir. (Kaynak: www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi; 14.12.2018).

Türk Siyasi Hayatı ve Türk ekonomisinde istikrar bağlamında üç dönemden söz etmek mümkündür. İlk olarak Demokrat Parti’nin siyasi istikrarı ile yaşanan 1950-1960 dönemini gösterilebilir. İkinci olarak, siyasi ve finansal istikrarı yakalamayı başardığını düşünülen 1971-1980 yılları arasında faaliyet gösteren Adalet Partisi dönemidir. Son olarak ise 2002 tarihinde iktidarı ele alarak günümüze kadar ulaşan, Cumhuriyet tarihinin en uzun süreli siyasi istikrarını sağlayan Adalet ve Kalkınma Partisi dönemidir.

2000 yılından sonraki döneme bakıldığında, bu dönemi de 2008 krizi öncesi ve sonrası finansal istikrar şeklinde değerlendirmek yerinde olacaktır. 2001 krizi sonrası yapılan 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra, Türk siyasi hayatı, uzun dönem yaşanan

siyasi istikrarsızlığı geride bırakmıştır. 2001 yılından sonraki dönemde siyasi istikrar bağlamında, iç ve dış etkenlerin de etkileşimiyle, Türk ekonomisi, yükselen trendli bir yapı haline bürünmüştür. Bu büyümedeki temel etken, siyasi istikrarla beraber gelen güven ortamı sayesinde, yurt dışı kaynaklardan sağlanan finansman ile yurt içinde nakit ihtiyacına yönelik fonlamalar sayesinde. Yani Türkiye yabancı kaynak kullanımını daha fazla artırmıştır. Yine siyasi istikrarın önemi vurgulanmalıdır ki bu dönemde yabancı sermayelerin yurda girişi hız kazanmış olup, ekonomik kalkınmaya ciddi katkı sağlamıştır (Acemoglu ve Ucer, 2015; Akat ve Yazgan, 2013).

2008 krizine kadar yaşanan dönemde özel sektöre ağırlık verilmiş, birtakım özelleştirmeler ile ekonomik istikrar özel sektör üzerinden kurulmaya çalışılmıştır. Bunu sağlamak için ise, kamuda mevcut kurumların etkinliği artırılmaya çalışılmış, bununla beraber, etkin maliye politikaları ve para politikaları uygulanarak, özel sektörde rekabetin sağlanması hedeflenmiştir. Böylece rekabet ile birlikte ekonomik canlanma, akabinde ekonomik büyüme ve finansal istikrar hedefleri gerçekleştirilmiş olacaktır. Tabii ki finansal istikrar hedefi sürdürülebilir olmalıdır. Bu bağlamda yapılan tüm politikalar, her ne kadar etkin bir şekilde uygulanmaya konulduysa da, özellikle gelişmekte olan ülkeler için küresel krizler ciddi birer tehdit unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz, tüm dünyada etkisini göstermiş ve haliyle ülkemizde de hissedilmiştir.

Finansal istikrarın sağlanmasına yönelik çalışmalar içerisinde Cumhuriyet tarihinin en önemli konusu enflasyonla mücadele şeklinde gerçekleşmiştir. Özellikle 2000 sonrası dönemde, birçok yapısal reformlar uygulanan ekonomimizde kayda değer başarılar elde edilmiştir. Bu dönemde enflasyon tek haneleri yakalamış olup, ithalat ve ihracat hacimlerinde büyüme sağlanmıştır. Ayrıca 2000 yılı öncesinde IMF ile hızlanan ilişkilerle birlikte, yine IMF'nin tavsiyeleri doğrultusunda gerçekleştirilmiş politikalar çerçevesinde refah ekonomisi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu programlardan en önemlisi, Güçlü ekonomiye geçiş programıdır. Bu uygulama ile birlikte, ekonomide rekabetçi bir yapı sağlanarak, aktif ve etkin bir görünüm kazandırılmaya çalışılmıştır. 1. bölümde bahsedilen genişletici ve daraltıcı maliye politikaları ve yine genişletici ve daraltıcı para politikaları, günün koşullarına göre

kararlılıkla uygulanmaya çalışılmıştır. Döviz kurunun, petrol fiyatlarının ve dalgalı bir seyir halinde olduğu dönemlerde koruyucu ekonomik politikalar yine kararlılıkla uygulanmış ve sürdürülebilir bir finansal istikrar sağlanmaya çalışılmıştır. Finansal istikrarın temelinde enflasyon ve milli gelirin artırılması gibi esas konular çerçevesinde, kamusal harcamaların azaltılarak, kamusal kaynakların dikkatli ve özenli bir şekilde kullanılması sağlanmaya çalışılsa da dönem dönem başarısızlıklar yaşandığı tartışma konusudur (Çelik; 2007: 3).

3.3. Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Finansal İstikrar

Türkiye ekonomisinin şüphesiz en karlı sektörü olan bankacılık sektörü, özellikle özel sektörde ağırlığını oldukça hissettirmektedir. Bunun sebebi olarak, Türkiye ekonomisinde her ne kadar finansal istikrar sağlanmaya çalışılsa da cari açığın önlenememesi, petrol ve diğer yeraltı kaynakları konusunda dışa bağımlılığın mevcut olması, imalat sanayinin mevcut potansiyelinin ithalat karşısında düşük kalması gibi sebeplerle, özel sektörde faaliyet gösteren ekonomik unsurlar, yetersiz öz kaynaklarla faaliyetlerini sürdürmekte zorlandıkları için, dış kaynaklara her zaman ihtiyaç duymuşlardır. Bu noktada en önemli iktisadi kaynaklar, bankalar olarak ön plana çıkmıştır. Bankacılık sektörünün öncü aktörleri, gelişmekte olan ülkelerde daha karlı faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu yüzden yabancı sermayeli bankalar ülkemizde özellikle yaklaşık son 30 yılda önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Avrupa ve Arap sermayesinin sahip olduğu birçok banka, ülkemizde gerek hisseli gerekse tam satın alma yöntemiyle faaliyetlerini sürdürmektedir. Türkiye'nin ekonomik koşullarına bağlı olarak, yabancı sermayeli bankalar karlılığın yüksek olmasından dolayı, Türkiye'nin ise yabancı yatırımcıları yurt içinde tutarak sıcak para akışını sağlama çabası her iki taraf için de cazip görünmektedir. Ancak, 2001 krizi ile yurt içinde yaklaşık 18 bankanın iflas etmesi veya faaliyetlerini devam ettiremeyeceği düşüncesiyle ülke ekonomisine ciddi zarar vermiş ve Türkiye 'de BDDK gibi bir kuruluşun kontrol mekanizmasının bulunması şiddetle zorunlu hale gelmiştir. Çünkü ekonomik kriz dönemlerinde yurt içinde bankacılık sektöründe yaşanan bu olumsuzluklar, yurt dışında Türkiye'nin puanlama sistemlerinde dezavantaj yaratmış, ve en önemlisi güvenilirliği büyük ölçüde kaybedilmiştir. Yine Finansal istikrar

konusunda bahsedildiği gibi, güven unsuru, yabancı sermayeli yatırımcıların nasıl hareket edeceği konusunda en çok belirleyici etken olmuştur (www.tmsf.org.tr, Erişim Tarihi; 26.12.2018).

Özellikle 2001 krizinden sonra Türkiye’de bankacılık sistemi tekrar yapılandırılma yoluna gidilmiştir. Önemli denetleyici ve düzenleyici kuruluşlar etkinliğini artırmış olup, bankacılık sektörünün Türkiye ekonomisine zarar vermesi büyük ölçüde engellenmiştir. Yine aynı dönemlerde Merkez Bankası tam bağımsızlaştırılmış olup, piyasada rekabet sağlanmaya çalışılmıştır. Burada amaç bankacılık sektöründe tekrar yabancı yatırımcıları Türkiye’ye kazandırabilmektir. Bu bağlamda ucuz ve uygun vadeli krediler için imkanlar tanınmaya başlanmış, iç piyasada kaynaklar oluşturularak tekrar piyasanın canlanması hedeflenmiştir (www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi; 10.11.2018).

Türkiye’de mevcut tüm bu hedeflemeler dışında, diğer gelişmiş ülkelerde yaşanan ekonomik krizlerin temelini bankacılık sektöründen patlak vermeye başlaması, bankacılık sektörünün küresel anlamda yeterli denetim ve yönetiminin mevcut olmadığı tartışmalarını beraberinde getirmiştir. 2007 yılında yaşanan küresel ekonomik daralmanın baş aktörü olarak bankacılık sektörü gösterilebilir. Küresel anlamda yüksek kaldıraçlarla faaliyetlerini sürdüren bankalar ve finans kuruluşları, yaşayacağı herhangi bir ekonomik daralma ile çok tabiidir ki ülke ekonomilerine ciddi zararlar vermektedir. Bu noktada şunu belirtme gerekir ki, bankacılık sektörü küresel anlamda standart bir düzenleme ve denetleme kurallarına bağlı değildir. Bir başka deyişle, her ülkenin kendi bankacılık yapısı gereği kendi siyasi ve ekonomik koşullarına bağlı olarak düzenleme ve denetleme politikaları oluşturmalarıdır. Her ne kadar küresel anlamda ortak bankacılık sektör politikaları uygulanmaya çalışılmakta ise de (Örn; basel sistemi vs.) günümüz itibariyle henüz bir bütünlük oluşmadığı söylenebilir. Bu yüzden ki bankacılık sektörü, yüksek kaldıraçlarla çalışmanın ve imtiyazlı bankacılık politikalarının, siyasi politikalar çerçevesinde, yurt içinde ekonomik daralma dönemlerinde krize sebebiyet vermektedir. Hatta bu ülkelerin diğer küresel ekonomik ilişkiler bağlamında, daha büyük krizlere yol açma riski doğmaktadır (www.tbb.org.tr, Erişim Tarihi; 14.09.2018).

Türkiye’de finansal sistemin neredeyse tamamına yakını bankacılık sektörünün kontrolü altında bulunmaktadır. Bu nedenle TCMB, her yıl finansal istikrar raporunda bankacılık sektörüne önemli bir yer ayırmaktadır. Ayrıca ülkede faaliyet gösteren tüm bankalar, üçer aylık bilançolarını açıklamakla yükümlüdürler. Ekonomik istikrarın sağlanmasına yönelik atılan her adımda, bankacılık sektörünün performansını gösteren bu veriler özellikle dikkate alınır. Çünkü ağırlıklı olarak finansal sistemi oluşturan bankaların gerçekleştirdiği mali veriler, ülkenin ileride nasıl siyasi ve ekonomik pozisyon alacağını göstermektedir. Kısaca açıklayacak olursak, bu veriler her zaman yönlendirici, yol gösterici olmaktadır. Burada şunu atlamamak gerekir ki tüm bu şeffaf görünüme rağmen, mali verilerin tamamının gerçeği yansıttığı hiçbir zaman söylenemez. Yine de finansal sistemde aracılık rolünü üstlenen bankalar, finansal istikrarın vazgeçilemez birer ekonomik unsurlarıdır (www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi; 10.11.2018).

Yine bankacılığın finansal istikrar üzerinde etkilerine ve kriz dönemlerine bakacak olursak, Türkiye’de sırasıyla, 1994-9 ve 2001 yıllarında Türkiye ekonomisine darbe vuran, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilen bankaları saymakta fayda vardır. Bunlar:

- 1994 yılında TMSF’ye devrolan bankalar; Marmara Bank, TYT Bank, Impex Bank
- 1997 yılında TMSF’ye devrolan bankalar; Türk Ticaret Bankası
- 1998 yılında TMSF’ye devrolan bankalar; Bank Ekspres
- 1999 yılında TMSF’ye devrolan bankalar; Sümer Bank, Yurt Bank, Yaşar Bank, Ege Bank, İnter Bank, Es Bank
- 2000 yılında TMSF’ye devrolan bankalar; Eti Bank, Bank Kapital, Kıbrıs Kredi Bankası, Demir Bank
- 2001 yılında TMSF’ye devrolan bankalar; İktisat Bankası, Ulusal Bank, Egs Bank, Kent Bank, Site Bank, Bayındır Bank, Toprak Bank, Tarih Bank,
- 2002 yılında TMSF’ye devrolan bankalar; Pamuk Bank

2003 yılında TMSF'ye devrolan bankalar; İmar Bankası (www.tmsf.org.tr; Erişim Tarihi; 10.11.2018).

2003 yılından itibaren önceki konularda da bahsedildiği gibi, siyasal istikrarın kademeli olarak sağlanması, Türk ekonomisinde günümüze kadar etkisini etkin bir şekilde sürdürmüştür. 2003 sonrası dönemde Türkiye ekonomisi bir kez daha ve çok ciddi şekilde 2008-2009 ekonomik krizi ile karşı karşıya kalmıştır. 2008-2009 krizini diğer krizlerden ayrı değerlendirmekte fayda vardır. Çünkü 2008 krizinden önceki dönemlerde yaşanan krizlerin temelinde siyasi istikrarsızlık fazlasıyla ağır basarken, 2008 yılı krizi, bütünüyle bu kapsam dışında kalmaktadır. Bu da şöyle bir sonuç ortaya çıkarmaktadır; Türkiye gibi kırılgan bir ekonomiye sahip yapılarda, finansal istikrarsızlığın en temel nedeni olarak siyasi istikrarsızlık gibi görünse de, ekonomik olarak dışa bağımlılık noktasını ele almakta fayda vardır. Şöyle ki, Türkiye, uzun yıllardır cari açık ile ekonomik yaşamını sürdüren bir ülkedir. Bunun sonucunda, dönem dönem kendini fazlasıyla hissettiren bir nakit ihtiyacı doğmaktadır. Ülkenin en büyük makroekonomik dengelerinin sağlandığı bankacılık sektöründe, dönem dönem nakit kaynakların azalması (sendikasyon kredilerinde maliyetin yükselmesi vb.), sıcak paranın yabancı yatırımcılar tarafından, uluslararası puanlama sistemlerine göre ülke notunun negatif yönlü hareket etmesi kaynaklı, ülkeyi terk etmesi gibi birçok etken krizlerin oluşumuna sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla finansal istikrarın sağlanmasında ciddi sorunlarla karşı karşıya kalınmaktadır ki ortalama 3-4 yılda bir ülke ekonomisi ya krizler görmüştür ya da ciddi anlamda ekonomik daralmalar yaşamıştır (www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi; 10.11.2018).

Özellikle, Bankacılık sektöründe, sermaye, likidite ve karşılık alanlarında getirilen düzenlemeler ön plana çıkmaktadır. Tüm bu gelişmeler çerçevesinde Türk Bankacılık Sektöründe, finansal istikrar ile alakalı getirilen düzenlemeler 2010 yılından itibaren aşağıda mevcut tablolarda rakamlarla anlatılmaya çalışılmaktadır. Bu tablolarda banka türlerine göre gruplama yapılmış olup, Gruplamada; Mevduat Bankaları, Kamu Bankaları, Özel Bankalar, Fon, Türkiye'de faaliyet gösteren Yabancı Sermayeli Bankalar ve Kalkınma-Yatırım bankaları yer almaktadır. Sayısal verilerin tamamı, Türkiye Bankalar Birliği'nden temin edilmiştir.

Tablo-2-9; 2008-2018 Arası Banka Sayıları

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
BANKA SAYISI	45	44	45	45	47	47	47	46	47
MEVDUAT	32	31	32	32	34	34	34	34	34
KAMU	3	3	3	3	3	3	3	3	3
ÖZEL	11	11	12	11	11	9	9	9	9
FON	1	1	1	1	1	1	1	1	1
YABANCI	17	16	16	17	19	21	21	21	21
KALKINMA VE YATIRIM	13	13	13	13	13	13	13	13	13

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Tablo-2-10; 2008-2018 Arası Şube Sayıları

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
ŞUBE SAYISI	9465	9834	10234	11021	11223	11193	10781	10570	10505
MEVDUAT	9423	9792	10192	10981	11182	11151	10740	10521	10452
KAMU	2744	2909	3079	3397	3500	3681	3702	3678	3715
ÖZEL	4582	4944	5100	5339	5455	4299	412	4023	388
FON	1	1	1	1	1	1	1	1	1
YABANCI	2096	1938	2012	2244	2226	3170	2905	2819	2748
KALKINMA VE YATIRIM	42	42	40	40	41	42	41	49	53

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Türkiye’de bankacılığın ne kadar gelişmiş olduğu Tablo 2-9 ve Tablo 2-10’da gösterilmiş olan Banka sayıları ve bu bankalara ait şube sayılarının varlığından anlaşılmaktadır. 2010 yılından bu yana bankaların ortalama 46 adet olduğu, bu bankalara ait toplam şube sayılarının ise ortalama 10.500 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Burada öne çıkan banka sayılarında son 10 yıl içerisinde ortalama bir rakam olmasına karşın şube sayılarında 2010 yılına göre 2018 yılında 1.040 adet artış olduğu gözlemlenmektedir. 2014-2015 yıllarında 11.200 adede yakın şube ile hizmet veren bankaların, bu yıllardan sonra yaşanan ekonomik daralmaların sebebiyle yaklaşık 700 şubelerini kapattığı görülmektedir.

Her ne kadar 2010 yılından günümüze değin şube sayılarında düşüş olsa da, Bankaların Tablo 2-11'deki karlılıkları incelendiğinde, 2017 yılına kadar karlılıkta artan bir seyir halinde olduğunu gördüğümüz toplam yaklaşık 47 Milyar TL'lik karlılığın 2018 yılında 39 Milyar TL'ye düştüğü görülmektedir.

Tablo 2-11; 2008-2018 Arası Karlılık

CARİ YIL KARI (MİLYAR TL)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
MEVDUAT	20.5	18.1	21.5	22.4	22.9	23.8	34.2	44.1	36.7
KAMU	5.8	5.3	6.7	7.6	8.0	9.4	11.8	15.3	10.9
ÖZEL	11.6	10.4	12.2	13.2	12.6	9.1	13.5	16.4	14.2
FON	0.02	0.3	0.3	0.3	0.2	0.2	0.8	0.6	0.3
YABANCI	1.9	2.3	2.5	1.5	2.2	5.3	8.7	12.2	11.4
KALKINMA VE YATIRIM	0.8	0.8	1.0	1.1	1.5	1.7	2.2	2.9	2.7

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Tablo 2-12; 2008-2018 Arası Net Kar/Zarar

NET KAR (MİLYAR TL)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
MEVDUAT	20.5	18.1	21.5	22.4	22.9	23.8	34.2	44.1	36.7
KAMU	5.8	5.3	6.7	7.6	8.0	9.4	11.8	15.3	10.9
ÖZEL	11.6	10.4	12.2	13.2	12.6	9.1	13.5	16.4	14.2
FON	0.02	0.3	0.3	0.3	0.2	0.2	0.8	0.6	0.3
YABANCI	1.9	2.3	2.5	1.5	2.2	5.3	8.7	12.2	11.4
KALKINMA VE YATIRIM	0.8	0.8	1.0	1.1	1.5	1.7	2.2	2.9	2.7

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Aynı zamanda, karlılığın azalmasına karşın, piyasada mevcut nakit akışının yavaşlaması, faiz oranlarının kademeli olarak yükselmesi, Merkez Bankası'nın uyguladığı faiz politikaları bağlamında, Bankaların faiz gelirlerinde yükselişin yaşanmasına sebep olmuştur. Tablo-2-13'de 2010 yılından bu yana bankaların faiz gelirlerinde kademeli olarak sürekli artış yaşandığını göstermektedir. Ancak buna karşılık, yine tablo 2-13'de görüldüğü üzere faiz giderlerinde, faiz gelirlerine nazaran

daha fazla artışı söz konusudur. Faiz gelirleri 2017 yılına göre, 2018 yılında yaklaşık, %3 oranında azalırken, faiz giderleri yaklaşık %10 oranında artış göstermiştir.

Tablo 2-13; 2008-2018 Arası Faiz Gelir-Giderleri

FAİZ GELİRLERİ (MİLYAR TL)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
MEVDUAT	74.3	84.3	104.3	104.7	130.9	154.5	183.3	231.9	238.0
KAMU	24.6	17.4	32.5	32.7	40.9	49.3	60.8	80.0	84.9
ÖZEL	37.3	43.2	54.7	53.8	66.2	60.1	70.4	86.3	88.6
FON	0.03	0.03	0.04	0.04	0.07	0.1	0.3	0.2	0.3
YABANCI	12.3	16.5	17.0	18.0	23.5	44.8	51.8	65.3	64.1
KALKINMA VE YATIRIM	1.5	1.9	2.7	2.9	3.8	4.7	5.9	7.8	8.5
FAİZ GİDERLERİ (MİLYAR TL)									
MEVDUAT	36.8	46.4	54.4	49.9	68.7	81.6	97.1	125.5	138.0
KAMU	13.3	15.8	17.1	15.4	22.6	27.6	32.9	46.6	54.0
ÖZEL	18.6	24.1	29.5	26.5	34.4	32.0	38.4	46.9	49.4
FON	0.02	0.03	0.01	0.05	0.02	0.1	0.2	0.1	0.1
YABANCI	4.8	6.4	7.7	7.9	11.7	21.8	25.5	31.7	34.3
KALKINMA VE YATIRIM	0.3	0.4	0.7	0.8	1.1	1.5	2.0	2.9	4.0

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Bankalar özellikle, 2017 yılında yaşanan ekonomik daralmadan itibaren, ürün ve hizmetlerin satış ve sunumuna yönelik faiz dışı gelirlerin sağlanması yönünde çalışmalar yapmaya başlamıştır. 2017 yılında mikro ölçekte, bir bireysel kredi başvurusunda, kredi faizine ek, birtakım ürün ve hizmetlere yönelik masrafların bankalar tarafından talep edilmesi, buna örnek olarak gösterilebilir. Ancak birçok bankanın, özellikle özel sermayeli ve ülkemizde faaliyet gösteren yabancı bankaların, faiz dışı gelirlere ağırlık verildiği görülmektedir. Buna karşılık Kamu Bankalarının bu tabloda etkisi yok denecek kadar azdır. Tablo-2-14’de 2010 yılı sonrası faiz dışı gelirlerin seyri ele alınmıştır. Ekonomik istikrarın bankacılık sektörüne olan en büyük etkilerinden birisi de, bankaların uyguladığı masraf ve ücret politikalarıdır. 2017 ekonomik daralması içerisinde faiz ve faiz dışı gelir ve giderlerin nasıl belirlendiği, Tablo 2-12, Tablo 2-13, Tablo2-14 ve Tablo 2-15’den anlaşılmaktadır. Kimi bankalar

krizi fırsata çevirmeye yönelik politikalar izlerken, kimi bankalar da, gelirlere bakılacak olursa çok da piyasaya ekonomik rahatsızlık verecek politikalar izlememişlerdir.

Tablo 2-14; 2008-2018 Arası Faiz Dışı Gelir-Giderler

FAİZ DIŞI GELİR (MİLYAR TL)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
MEVDUAT	18.3	18.8	20.4	23.2	23.3	22.5	30.4	264	6.6
KAMU	4.1	4.0	4.5	5.8	6.2	6.8	8.1	9.2	-0.04
ÖZEL	12.2	12.3	12.9	14.2	13.8	9.9	13.7	11.6	2.5
FON	0.07	0.05	0.03	0.03	0.01	0.01	0.03	0.02	-0.01
YABANCI	1.8	2.3	3.0	3.0	3.2	5.6	8.5	5.5	4.1
KALKINMA VE YATIRIM	0.4	0.4	0.3	0.5	0.7	0.6	0.6	0.9	0.4
FAİZ DIŞI GİDER (MİLYAR TL)									
MEVDUAT	23.9	26.2	30.5	35.8	40.5	47.4	49.3	54.5	26.2
KAMU	5.4	6.2	7.1	8.9	10.1	12.3	13.0	15.4	8.0
ÖZEL	12.9	14.2	16.6	18.9	21.4	18.9	19.7	21.7	9.8
FON	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.04	0.01
YABANCI	5.6	5.6	6.6	7.9	8.9	16.1	16.6	17.3	8.2
KALKINMA VE YATIRIM	0.5	0.7	0.8	0.9	1.2	1.4	1.4	1.7	0.7

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

2018 yılı içerisinde döviz kurlarında yaşanan yükselmeler, bankaların faaliyetlerini gerçekleştirmesinde zorlanmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda, Ülkede, Türk Parasının Kıymetini Koruma'ya yönelik politikalar izlenmesine dair politikalar oluşturulmaya başlanmıştır. Bunlardan en önemlileri, TCMB tarafından, 06.11.2018 tarih, 129.01 sayılı İhracat Genelgesi ile yayınlanmış olan, İhracat Bedellerinin Yurda Getirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar olarak gösterilebilir. Buna göre, İhracat Bedellerinin en az %80'inin fiili ihraç tarihinden itibaren azami 18, gün içerisinde yurt içinde faaliyet gösteren bir bankaya satılması (TL'ye çevrilmesi) zorunlu hale getirilmiştir.

Bu noktada, Bankaların son 8 yıldaki Bilanço dışı yükümlülükleri, Toplam Aktif ve Pasifleri, Öz kaynakları ve mevduatları da incelememizde fayda vardır. Son 8 yılda bankaların, Toplam aktif ve pasifleri, Ekonomik konjonktür içinde nasıl şekillendiği, Tablo-2-15’de görülmektedir.

Tablo 2-15; 2008-2018 Arası Toplam Aktif/Pasifler

TOPLAM AKTİF (MİLYAR TL)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
KAMU BANKALARI	298.0	340.9	375.7	482.9	561.2	673.5	801.7	1010.1	1292.7
TP	237.7	256.7	275.0	330.5	383.0	438.2	509.4	663.6	779.5
YP (USD)	60.3	84.2	100.6	152.4	178.1	235.2	292.2	346.5	513.1
ÖZEL BANKALAR	496.5	619.1	694.5	831.3	950.1	850.6	968.4	1130.1	1414.9
TP	341.0	398.4	457.9	520.6	591.9	512.9	573.4	690.1	751.9
YP (USD)	155.4	220.6	236.6	310.6	358.1	337.7	395.0	439.9	663.0
SEKTÖR	961.8	1160.0	1298.1	1634.3	1888.3	2235.9	2595.3	3095.0	3993.8
TP	710.4	803.9	899.3	1068.0	1223.0	1367.9	1545.1	1889.5	2137.7
YP (USD)	251.4	356.7	398.7	567.3	665.2	868.0	1050.2	1205.5	1856.0
TOPLAM PASİF (MİLYAR TL)									
KAMU BANKALARI	298.0	340.9	375.7	482.9	561.2	673.5	801.7	1010.1	1292.7
TP	233.9	254.9	269.8	321.5	32.8	429.1	513.0	641.5	744.1
YP (USD)	64.1	86.0	105.8	161.3	188.4	244.3	288.6	368.6	548.5
ÖZEL BANKALAR	496.5	619.1	694.5	831.3	950.1	850.6	968.4	1130.1	1414.9
TP	326.5	365.9	428.7	464.7	526.2	450.1	510.3	569.3	645.1
YP (USD)	169.9	253.1	265.7	366.5	423.9	400.5	458.0	560.7	769.8
SEKTÖR	961.8	1160.7	1298.1	1635.3	1888.3	2235.9	2595.3	3095.0	3993.8
TP	667.8	743.2	839.2	962.1	1096.1	1223.0	1409.4	1644.0	1888.7
YP (USD)	294.0	417.4	458.8	673.2	792.1	1012.9	1185.9	1451.0	2105.1

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Tablo 2-16; 2008-2018 Arası Mevduat

MEVDUAT (MİLYAR TL)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
MEVDUAT	614.6	698.9	770.0	943.3	1057.6	1250.6	1462.8	1713.1	2149.6
KAMU	228.2	240.2	266.1	324.0	348.7	418.5	497.1	614.8	775.1
ÖZEL	308.0	365.4	400.0	478.6	540.5	494.4	576.4	658.5	795.9
FON	0.02	0.02	0.01	0.01	0.02	0.8	0.4	0.09	0.1
YABANCI	78.3	93.1	103.8	140.6	168.3	336.8	388.8	439.6	578.4
KALKINMA VE YATIRIM	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Tablo 2-17; 2008-2018 Arası Öz Kaynaklar

ÖZ KAYNAKLAR (MİLYAR TL)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
MEVDUAT	114.0	123.0	157.5	165.9	201.1	228.1	262.5	314.5	357.5
KAMU	29.4	31.1	41.4	45.1	59.8	67.7	78.9	95.6	107.2
ÖZEL	66.4	72.4	92.3	94.5	110.5	93.9	106.1	128.8	146.3
FON	0.5	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
YABANCI	18.4	18.8	23.2	25.6	30.1	65.8	76.7	89.3	103.2
KALKINMA VE YATIRIM	14.1	15.4	17.0	18.9	21.2	23.4	26.2	30.5	34.8

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Bankaların Öz kaynaklarının da Tablo-2-17’de yıllara göre ciddi artış içerisinde olduğunu görmekteyiz. Her ne kadar ekonomik istikrarın önceki yıllara göre en güçlü olduğunu söyleyebileceğimiz 2002 ve sonrası dönemde, bankaların öz kaynaklarında ciddi büyümenin olduğu görülse de, bu öz kaynakların bir kısmının kredi geri ödemelerinde yaşanan sorunlara yönelik teminat olarak alınmış menkul ve gayrimenkullerin bankaların nam ve hesabına geçmesini göz ardı edemeyiz. Yine bu bağlamda Tablo 2-18’de bankaların bilanço dışı yükümlülüklerini net bir şekilde görülmektedir.

Tablo 2-18; 2008-2018 Arası Bilanço Dışı Yükümlülükler

BİL. DIŞI YÜK. (MİLYAR TL)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
MEVDUAT	2933.5	4836.0	6217.2	7098.5	8078.3	9815.3	12292.4	14896	21293.0
KAMU	865.2	1661.8	2272.5	2119.1	2376.0	3005.8	3907.1	4873.6	6466.4
ÖZEL	1327.3	2305.1	2963.0	3382.3	3790.4	3280.9	4370.6	5314.0	9123.8
FON	3.6	3.7	5.9	5.8	6.1	8.0	14.9	14.0	7.4
YABANCI	737.2	865.2	975.8	1591.2	1905.6	3520.4	3999.6	4694.8	5695.3
KALKINMA VE YATIRIM	8930.2	17909.9	832.2	1248.6	1733.6	2356.4	2906.3	3739.3	4585.4

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Konu bankaların kredilendirme aşamalarında yaşanan sorunlara gelmişken, özellikle 2017 yılında başlayan ekonomik daralmanın bankalar nezdinde nasıl sonuçlar doğurduğu, Tablo 2-19’ da görülen kredi hacmi ve alacakların miktarındaki değişimler ve Tablo 2-20’de görülen Takipteki kredilerden izlenebilmektedir.

Tablo 2-19; 2008-2018 Arası Kredi ve Alacaklar

KREDİLER VE ALACAKLAR (MİLYAR TL)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
MEVDUAT	489.9	636.7	733.5	963.3	1146.2	1377.6	1607.3	1929.4	2336.3
KAMU	146.6	184.9	205.4	282.6	348.2	437.3	538.7	685.6	882.6
ÖZEL	261.8	358.5	417.7	525.8	614.0	554.6	633.9	736.2	847.8
FON	0.002	0.001	0.001	0.001	0.002	1.3	1.2	1.0	1.7
YABANCI	81.4	93.2	110.3	154.8	183.8	384.3	433.4	506.3	604.0
KALKINMA VE YATIRIM	18.9	27.5	35.4	52.1	63.4	80.8	109.2	141.9	219.3

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Tablo 2-20; 2008-2018 Arası Takipteki Krediler

TAKİPTEKİ KREDİLER (MİLYAR TL)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	EYLÜL 2018
MEVDUAT	18.5	17.3	21.5	26.9	32.7	42.7	54.2	59.8	82.2
KAMU	4.8	4.6	6.7	8.1	10.3	11.9	15.7	18.5	22.9
ÖZEL	8.6	8.5	9.3	11.9	14.8	15.7	21.2	22.7	31.5
FON	0.05	0.04	0.04	0.05	0.05	0.05	0.05	0.05	0.05
YABANCI	4.9	4.1	5.4	6.7	7.4	14.9	17.2	18.5	27.6
KALKINMA VE YATIRIM	0.3	0.3	0.2	0.4	0.4	0.4	0.6	0.7	1.6

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Kredili alacaklar ve bu bağlamda yaşanan takipli (idari ve yasal takip) krediler, yine son 8 yıllık dönemde ciddi artış göstermiştir. Burada her ne kadar ekonomik istikrarın görüldüğü son 8 yıllık dönemde bu denli yaşanmaması gereken bir çerçeve olarak görünse de, bu artışın temelinde ülke genelinde üretimin yetersizliği, ihracatın ithalatı karşılayamaması, bireysel ve ticari anlamda kontrolsüz borçlanmalar, bu borçlanmaları engelleyici yeterli politikaların üretilmemesi ve/veya geç üretilmesi olarak gösterilebilir. Bunun sonucunda bankaların ciddi anlamda takipli kredilere doğru sürüklenmesine, dolayısıyla bu krediler için TCMB nezdinde ayrılan karşılıklarına bağlı olarak, ekonomik problemlerin doğmasına neden olmuştur. 2017 yılından 2018 yılına geçişte takipte yaşanan %38'lik brüt takipli krediler bunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

2017 yılında yaşanan ekonomik daralmadan bahsederken, bankaların daralan ekonomide daha aktif rol almalarını sağlayacak, piyasaya sıcak paranın çıkışını sağlayacak bir mekanizmanın devreye alınması amacıyla, Kredi Garanti Fonu'nun daha aktif rol almasından bahsetmek de yerinde olacaktır. Özellikle 2017 yılında yaşanan daralma ile birlikte birçok ticari kuruluş, öz sermayesinin yetmediği durumlarda, bankalardan kullanacağı olası kredi ihtiyaçlarına yönelik teminat bulamamaları ve/veya bulamayacak duruma gelmeleri, bankacılık sektöründe Hazinesin ve Kredi Garanti Fonu (KGF)'nin bu firmalara kefil olması koşuluyla kredilendirilmeleri sürecini hızlandırmıştır. 2017 Mart ayından itibaren Hazine'nin,

KGF'ye sağlanan desteği 2 milyar TL'den 25 Milyar TL'ye yükseltmiştir. Burada izlenen politika, tamamıyla banka kaynaklarının yurt içi piyasada nakit ihtiyaına yönelik adımların hızlandırılmasından ibarettir. 2010 sonrası dönemde, daha önceden de bahsettiğimiz gibi, kredinin firmalar tarafından yönetilememesi, kullanılan kredilerin verimsizliği, mevcut teminatların yetersizliğine neden olmuş ve ilave kredi ve teminat konusunda yaşanan problemlerin KGF kefaleti ile özölmesi gibi önemli bir politika devreye alınmıştır. Ancak Kredi Garanti Fonu'nun arttırmaya çalıştığı yurt içi nakit döngüsünün, 2018 yılına dek süren ekonomik daralmaya tam anlamıyla çözüm olamadığı mevcut ekonomik koşullardan anlaşılmaktadır.

Her ne kadar cumhuriyet döneminden bu yana, ortalama 4-5 yılda bir ekonomik daralma veya ekonomik krizler görünse de bunun sebeplerinin başta siyasi istikrarsızlık ve akabinde dışa olan bağımlılık ve üretimin yetersizliğinden bahsedilmiştir. Bu noktada şunu unutmamak gerekir ki gelişmekte olan ölkeler arasında bulunan Türkiye'nin bu noktada en büyük dezavantajı başta enerji kaynaklarından meydana gelen dışa bağımlılıktır. Geçmişten günümüze dek yaşanan cari açıkların en büyük sebebi enerji ithalatından kaynaklanmakta ve bununla birlikte sanayinin yetersiz kalarak üretimde geri kalmaktan kaynaklanmaktadır. Genel olarak Türkiye ekonomisinin temel problemi olan cari açık ve akabinde yaşanan enflasyonist politika sorunları, özölmesi çok zor sorunlar olarak görölmektedir. Bu noktada özellikle yurt içi piyasalarda ekonomik hareketliliğin sağlanmasına yönelik politikalar ağırlıklı olarak bankalar üzerinden gerçekleştirilmekte ki bankaların Türkiye'de en karlı sektör olarak göze çarpmaktadır. Tabii ki ekonomik istikrarın sürdürölmesine yönelik politikalar öncelikle bankacılık sektöründe kendi ağırlığını fazlasıyla hissettirmektedir. Çünkü Türkiye ekonomisinin temel yapısında sıcak para olarak tabir edilen yurt içi nakit ihtiyaının karşılanması dönemsel olarak bankalar üzerinden gerçekleşmektedir. Bu yüzden tüm dünyada, Türkiye uzun yıllardır bankacılık sektörünün cazibe merkezi olarak görölmektedir ki birçok yabancı sermayeli bankalar Türkiye'de uzun yıllar faaliyetlerine devam etmektedir. Aslında gelişmekte olan ölkelere bakılacak olursa, bankacılık sektörünün bu ölkelerde de aktif olduğu görölmektedir. Ancak şunu söylemek gerekir ki günümüz itibariyle, olumlu ya da olumsuz, bu güne kadar nasıl ve ne kadar ekonomik politika üretilirse üretilsin,

bankacılık sektörünün her zaman bir adım önde olduğu ve en karlı sektör olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Özellikle kamu bankalarının yapısı ve Türkiye’de önde gelen ticari kuruluşlarının yapmış olduğu bankacılık faaliyetleri Türkiye’yi her zaman bankacılık sektöründe bir adım önde tutmuştur. Bunu ise yabancı sermaye bankaların Türkiye’de yapmış olduğu bankacılık faaliyetleri de takip etmektedir. Bankacılık sektöründeki karlılık, her zaman Türkiye’nin ekonomik büyümesinde önemli katkılarda bulunmuştur. Böylece Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kredi notları ülkenin uluslararası standartlarda mevcut puanlamalarında da etkili olmaktadır.

Türkiye’de Bankaların en büyük sorunlarından birisi haline gelen, finansal istikrarın sağlanamadığı koşullarda, dış borçlanmanın giderek artması, TL’de yaşanan değer kaybı ve beraberinde gelen öz kaynak yetersizliği sorunu, tasarrufta başarısızlık gibi sonuçların doğmasına sebep olmuştur. Güçlü ekonominin, dolayısıyla güçlü bir bankacılık sektörünün varlığı öncelikli olarak finansal istikrarın sağlanmasıyla gerçekleştirilecektir. Yine finansal istikrarın, küresel ekonomik daralmalar veya krizler dışında, siyasal istikrarla paralel hareket ettiği sonucuna varılabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ VE VERİ SETİ

Türkiye ekonomisinde 2011 yılından itibaren finansal istikrarı sağlamayı amaçlayan makro ihtiyati politikalar uygulanmaya başlanmıştır. TCMB bu kapsamda bir dizi politika aracını, konvansiyonel politika araçları ile uyumlu bir biçimde kullanmaktadır.

Bu bölümde finansal istikrarı sağlamaya yönelik politika uygulamalarının bankacılık sektörü üzerindeki etkisi temel bankacılık sistemi sağlamlık göstergeleri ile yine bankacılık sistemi ile ilgili bazı parametrelerin bileşiminden oluşan bankacılık sistemi istikrarı endeksi üzerinden incelenecektir. Bunu yaparken bir dizi zaman serisi analiz metodu kullanılacaktır.

4.1. Model ve Veri

Türkiye’de finansal istikrara yönelik uygulanan politikaların bankacılık sistemini nasıl etkilediğini görmek amacı ile her bir bankacılık sistemi parametresi için ayrı bir model oluşturulacak ve politika araçlarının üstündeki etkisi incelenecektir. Son olarak oluşturulan endeks üzerinde politika araçlarının etkinliği incelenecektir.

Bu amaçla makro ihtiyati politika kapsamında düşünülebilecek olan faiz koridoru ve zorunlu karşılık oranı araçları politika aracı değişkenleri olarak kabul edilecektir. Zorunlu karşılık oranlarındaki muhtemel bir artış, bankaların kredi olanaklarını daraltarak bankacılık göstergeleri üzerinde etkili olacaktır. Örneğin karlılık, likidite ve sermaye yeterlilik oranları bu değişiklikten etkilenecektir. Faiz koridoru ise bankaların fon maliyetleri üzerinden bankacılık sektörünü etkileyecektir. Merkez bankası faiz koridoru politikasını borç verme ve borç alma faiz oranları üzerinden uygulamaktadır. Bu bağlamda koridorun daralması ve genişlemesi bankaları etkilemektedir. Fakat bu etkinin ampirik bir uygulama ile tam olarak görülmesi pek mümkün görülmemektedir. Bunun yerine merkez bankasının koridorun üst bandını belirlediği borç verme faiz oranını kullanmak yerinde olacaktır.

Bankacılık sektörü ile ilgili dikkate alınması gereken göstergeler TCMB'nin yayınlamış olduğu finansal istikrar raporlarında yer almaktadır. Bunlar sırasıyla, varlık kalitesi oranı, likidite oranı, kur riski, faiz oranı riski, karlılık oranı ve sermaye yeterlilik oranıdır. Tüm bu göstergelerin bileşimi ile oluşturulan endeks ise bankacılık sisteminin istikrar oranı olarak adlandırılabilir. Bu göstergelerin her biri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablo4.1.'de çeşitli bankacılık sektörü göstergesinin temelindeki rasyolar ve bu rasyoların katkısı hakkında bilgi verilmektedir.

Çalışmada varlık kalitesi oranı *aqrate*, likidite oranı *lrte*, kur riski *errate*, faiz oranı riski *irrisk*, sermaye yeterliliği *csrate* ve bankacılık istikrar endeksi ise *BSI* şeklinde kısaltılmıştır. Ayrıca kullanılan politika araçlarından zorunlu karşılık oranı *rrr*, faiz koridorunu temsilen kullanılan borç verme faiz oranı ise *lend* kısaltması ile kullanılmıştır.

Tablo 4.1. Bankacılık Sistemi İstikrarına Yönelik Göstergeler

Gösterge	Kısaltma	Tanım / Oran	Katsayı
Varlık kalitesi oranı	aqrate	Duran varlıklar / Toplam varlıklar	0.33
		Net NPLs / Özvarlık	0.33
		Brüt NPLs / Brüt krediler	0.33
Likidite oranı	lrate	Likit varlıklar / Toplam varlıklar	1.00
Kur riski	errate	Bilanço açık pozisyonu / Özvarlık	0.50
		Yabancı para genel pozisyonu / Özvarlık	0.50
Faiz oranı riski	irrisk	Aylık likidite yeterlilik oranı	1.00
Karlılık oranı	prate	Net Kar / Toplam varlıklar	0.50
		Net kar / Özvarlık	0.50
Sermaye yeterliliği	cstrate	Serbest rezerv / Toplam varlıklar	0.50
		Sermaye yeterlilik oranı	0.50
Bankacılık İstikrar Endeksi	BSI	Altı göstergenin ortalaması	

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi her bir gösterge farklı alt göstergelerden oluşmaktadır ve ağırlıkları nispetinde göstergeyi etkilemektedir.

Bu açıklamalar ışığında oluşturulacak modelde, her bir politika aracının hem tek tek bankacılık göstergeleri üzerinde hem de bankacılık istikrar endeksi üzerindeki etkisi incelenecektir.

Analizde kullanılacak serilere ait veriler ise TCMB ve Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu resmi web sitelerinde bulunan veri tabanından elde edilmiştir.

Veriler 2011 yılının Ocak ayından başlayıp, 2017 yılının Mart ayına kadar uzanmaktadır. Ampirik analiz yapmak amacı ile öncelikle birim kök testleri uygulanacak, sonrasında vektör otoregresif model oluşturulmak suretiyle tüm değişkenler içselleştirilerek politika aracında meydana gelen bir değişime diğer değişkenlerin nasıl bir tepki verdiği incelenecektir. Bu amaçla öncelikle, birim kök ve otoregresif modellerin metodolojik açıklamalarına yer verilmektedir.

4.2. Metodoloji

Metodoloji bölümünde öncelikle analize yönelik birim kök testleri tanımlanacaktır. Devamında ise politika araçlarının ilgili değişkenler üzerindeki etkisini test etmek amacı ile kullanılan vektör otoregresif modelde etki tepki analizi için gerekli bilgiler verilecektir.

4.2.1. Augmented (Genişletilmiş) Dickey-Fuller (ADF) Birim Kök Testi

Makro ekonomik değişkenler belirli bir dönemde ekonomik krizlerin etkisinde kalmaktadır. Bunun sonucu olarak, ampirik analizlerde, şokların etkisinde kalan makro ekonomik değişkenlerden gerekli olan bilgi temin edilememektedir. Bu sebeple; öncelikle makro ekonomik değişkende krizlerin etkisini tespit etmek gerekmektedir. Akabinde ise krizin etkisi varsa bunu kaldırmak gerekmektedir. Bu amaçla ekonometri literatüründe birçok birim kök mevcuttur. Bu testler içerisinde en sık kullanılanı Dickey ve Fuller (1979,1981) tarafından geliştirilen birim kök testidir.

Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen birim kök testi birinci dereceden otoregresif [AR(1)] sürecini ele alır. p optimal gecikme uzunluğu olmak üzere AR(p) modelinde sıfır hipotez, ARIMA ($p,1,0$)) otoregresif eşbütünleşik hareketli ortalama olup olmadığı test edilir. Alternatif hipotezde ise ARIMA ($p+1,0,0$) otoregresif eşbütünleşik hareketli ortalama dolayısıyla durağan olduğu test edilir. (Cheung, Lai, 1995).

Hata terimin normal dağılması dolayısıyla “white noise” olması için makro ekonomik değişkenin geçmiş değerlerinden birinin eklenmemesi halinde hata

terimlerinde geçmiş değerlerden etkilenme sorunu ortaya çıkar. Bu nedenle modele daha fazla otoregresif süreç eklenmesi gerekmektedir (Güloğlu, 2009). Ayrıca Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen birim kök testinde p optimal gecikme uzunluğu olmak üzere AR(p) modelinde eğer otokorelasyon sorunu varsa hata teriminin normal dağılması için daha fazla gecikme eklenmesi gerekmektedir (Sever ve Demir, 2007).

$$\Delta y_t = \gamma y_{t-1} + \sum_{i=2}^p \beta_i \Delta y_{t-i+1} + \varepsilon_t \quad (4.1.)$$

$$\Delta y_t = c + \gamma y_{t-1} + \sum_{i=2}^p \beta_i \Delta y_{t-i+1} + \varepsilon_t \quad (4.2.)$$

$$\Delta y_t = c + \gamma y_{t-1} + \delta_2 t + \sum_{i=2}^p \beta_i \Delta y_{t-i+1} + \varepsilon_t \quad (4.3.)$$

Her üç modelde de hata terimi $\varepsilon_t \sim WN(0, \sigma^2)$ beyaz gürültü özelliği göstermektedir. İlk regresyonda ne sabit terim ne de trend değişkeni bulunmamaktadır. İkinci regresyonda ise yalnızca sabit terim bulunmaktadır. Son regresyonda ise hem sabit terim hem de trend değişkeni yer almaktadır. Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen birim kök testi γ teriminin bire eşit olup olmaması üzerinedir. Eğer bire eşit ise değişkene gelen bir birimlik şok eğer kaldırılmazsa sonsuza kadar devam etmektedir. Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen birim kök testinin sıfır hipotezi değişkenin birim kök taşıdığı alternatif hipotez ise birim kök taşımadığı şeklindedir. Eğer düzey değerinde durağan çıkarsa $I(0)$, birinci farkında durağan çıkarsa $I(1)$ olarak ifade edilir. Dickey-Fuller (1979) tarafından geliştirilen ADF birim testinin dağılımlarını çalışmalarında elde etmiştir. Bununla birlikte MacKinnon (1991,1996) çalışmalarında sonlu örneklemelerde kritik değerleri ortaya koymuştur.

4.2.2. Phillips ve Perron (1988, PP) Tarafından Geliştirilen Birim Kök Testi

Phillips ve Perron (1988) tarafından yapılan çalışmada Dickey-Fuller (1979) testi yapılırken, hata terimi varyansları sabit ve bağımsız olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle sabit varyansın ve hata terimleri arasında otokorelasyon sorununun var olup olmadığı test edilmelidir. Phillips ve Perron (1988) tarafından geliştirilen birim kök testi Dickey-Fuller (1979) tarafinsan geliştirilen teste oranla daha esnektir. Hata

terimleri için herhangi bir kısıtlamaya gidilmemiştir. Phillips Perron (PP) tarafından geliştirilen birim kök testinde hata terimlerinin heterojen bir yapı sergilediği görülmektedir. Hata terimleri arasında zayıf bir bağ var olmaktadır. Genişletilmiş Dickey-Fuller (1979) tarafından geliştirilen birim kök testinde hata terimleri birbirinden bağımsızdır. Ayrıca homojendir. Phillips ve Perron (1988) birim kök testi ile Genişletilmiş Dickey-Fuller (1979) testi arasındaki temel fark bağımlı değişkene ait gecikmeli değerlerin bulunmamasıdır. Doğrusal birim kök testlerinde, değişkenlerin durağan olduğu halde yapısal kırılmalar olması halinde sanki durağan değilmiş gibi görünmeleridir (Aktaş ve Yılmaz, 2008:96). Phillips ve Perron (1988) birim kök testi birinci derece otoregresif modeli AR(1) (4) nolu regresyonda ele alınmaktadır;

$$y_t = \mu + \alpha y_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$(1 - \alpha L)y_t = \mu + \varepsilon_t \quad (4.4)$$

Regresyonda $t=1,2,\dots,T$ olarak tanımlanmıştır. Modelde birim kök ifadesi $1/\alpha$ ile test edilmektedir. Eğer α bire eşitse değişkenin birim köke sahip olduğunu ifade eder.

Phillips ve Perron (1988) birim kök testi $T(\hat{\alpha}-1)$ dağılmaktadır.

PP testi de ADF testinde olduğu gibi yardımcı regresyonların, sırasıyla sabit terimsiz ve trend değişkensiz, sabit terimli ve trend değişkensiz, sabit terimli ve trend değişkenli olmasına göre yeniden düzenlenmektedir. Kritik tablo değerleri sırasıyla sabit terimsiz ve trend değişkensiz, sabit terimli trend değişkensiz ve sabit terimli ve trend değişkenli modeller için farklı olmaktadır.

Dickey ve Fuller (1979) doğrusal birim kök testinde kullanılan prosedürler Phillips-Perron (1988) doğrusal birim kök testinde (Z) ile gösterilmektedir. Dickey ve Fuller (1979) doğrusal birim kök testinde sabit terimsiz ve trendsiz model için $\hat{\tau}$ kullanılır. Phillips ve Perron (1988) doğrusal birim kök testinde ise Z_α kullanılır. (5) nolu regresyonda Phillips ve Perron(1988) doğrusal birim kök testi için birinci derece AR(1) süreci (6) nolu regresyonda ise bu test için kullanılan formül ele alınmaktadır;

$$y_t = \alpha y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (4.5)$$

$$Z_\alpha = T(\alpha - 1) - CF \quad (4.6)$$

Regresyon 6'da CF (Correction Factor) terimine düzeltme faktörü denilmektedir. Correction Factor'un elde edilişi;

$$CF = \frac{0.5(s_{Tl}^2 - s_\varepsilon^2)}{\sum_{t=2}^T (y_{t-1} - \bar{y}_{-1})^2 / T^2} \quad (4.7)$$

şeklindedir. Correction Factor ile gösterilen düzeltme faktöründe σ_ε^2 hata teriminin varyansıdır. σ^2 ise uzun dönem varyansıdır. Varyanslar elde edilmediği için; σ_ε^2 için s_ε^2 , σ^2 için s_{Tl}^2 (8) ve (9) numaralı regresyonlardan elde edilir.

$$s_\varepsilon^2 = T^{-1} \sum_{t=1}^T \hat{\varepsilon}_t^2 \quad (4.8)$$

$$s_{Tl}^2 = s_\varepsilon^2 + 2 \sum_{s=1}^l w_{sl} \sum \hat{\varepsilon}_t \hat{\varepsilon}_{t-s} / T \quad (4.9)$$

Ayrıca w_{sl} , $\bar{y}_{-1}$ ve $\hat{\varepsilon}_t$ (4.10), (4.11), (4.12) regresyonlarında elde edilmektedir.

$$w_{sl} = 1 - s / (l + 1) \quad (4.10)$$

$$\bar{y}_{-1} = \sum_{t=2}^T y_t / (T - 1) \quad (4.11)$$

$$\hat{\varepsilon}_t = y_t - \hat{\alpha} y_{t-1} \quad (4.12)$$

Phillips-Perron (1988) doğrusal birim kök testinde test istatistiklerinin asimptotik dağılımın otokorelasyon parametrelerini etkilememesi amacıyla test istatistiğinin dönüştürülmüş biçimi;

$$Z_t = \left(\sum_{t=2}^T y_{t-1}^2 \right)^{1/2} \frac{\hat{\alpha} - 1}{s_{TI}} - (1/2) \frac{s_{TI}^2 - s_{\varepsilon}^2}{\left[s_{TI}^2 \left(T^{-2} \sum_{t=2}^T y_{t-1}^2 \right)^{1/2} \right]} \quad (4.13)$$

olarak hesaplanmaktadır. Phillips-Perron (1988) doğrusal birim kök testinde kullanılan gecikme tahmincisi l otokorelasyon fonksiyonundan hesaplanmaktadır. Elde edilen otokorelasyon parametresinin son gecikme değeri ele alınmaktadır. Bazı çalışmalarda ise $l \rightarrow \infty$ ve $l = o(T^{1/3})$ ile beraber belirlenebilmektedir (Sevüktekin ve Nargeleçekenler, 2010: 365-366).

4.2.3. Vektör Otoregresif Model

Makroekonomik değişkenlere ait zaman serilerini analiz etmek için Sims (1980) tarafından geliştirilen VAR metodolojisi kullanılmaktadır. indirgenmiş VAR formu şu şekilde yazılabilir;

$$A(L)Y_t = u_t \quad (4.14)$$

Y_t is a 4x1 değişkenlerin vektörüdür ve aşağıdaki gibidir;

$$Y = (\text{aqrate}, \text{errate}, \text{prate}, \text{lrates}, \text{irrisk}, \text{csrate}, \text{rrr}) \quad (4.15)$$

$$Y = (\text{aqrate}, \text{errate}, \text{prate}, \text{lrates}, \text{irrisk}, \text{csrate}, \text{lend}) \quad (4.16)$$

$$Y = (\text{BSI}, \text{rrr}) \quad (4.17)$$

$$Y = (\text{BSI}, \text{lend}) \quad (4.18)$$

$$A(L) = \sum_{j=0}^{\infty} A_j L^j, A_0 = I \text{ and } u_t$$

matrix Σ_u normalde yarı kovaryans ile dağıtılan bir hata terimidir. Verilen, $A(L)$ ters çevrilebilir ve indirgenmiş VAR modeli (MA) gösterimi ile $B(L) = A(L)^{-1}$,

iken yazılabilir (Bjornland and Halversen: 2008: 9).

$$Y_t = B(L)u_t \quad (4.19)$$

u_t doğrusal olarak belirtilen dört bağımsız yapısal şokun bir vektörüyle ilişkilidir. Bunlar;

$\varepsilon_t = [\varepsilon_t^i, \varepsilon_t^\pi, \varepsilon_t^y, \varepsilon_t^{re}]'$. ε_t^i kısa vadeli nominal faiz oranı şoku olarak, ε_t^π faiz oranı hedef farkı şoku olarak; ε_t^y çıkış aralığı şoku ve ε_t^{re} reel kur şoku olarak belirlenmiştir. Yapısal şokları birim değişkenlik gösterecek şekilde normalleştirsek, hata terimleri ile yapısal şoklar arasındaki gerçekliği şöyle yazmak mümkündür;

$$u_t = A\varepsilon_t, \text{ with } I_5 = E(\varepsilon_t \varepsilon_t'). \quad (4.20)$$

4.19 ve 4.20 no'lu Denklem kullanılarak, yapısal model MA sunumu şeklinde yazılabilir;

$$X_t = C(L)\varepsilon_t, \quad (4.21)$$

$C(L) = B(L)A$. Tepkilerin türetilmesi ve varyans ayrışması için, 4.19. formülde de ima edildiği gibi A matrisinin tanımlanması gerekir.

$$\Sigma_u = E(u_t u_t') = AE(\varepsilon_t \varepsilon_t')A' = AA'. \quad (4.22)$$

Tatmin edici birçok ayrışma vardır. $AA' = \Sigma_e$, Yapısal şoklar açısından benzersiz bir MA sunumu olmadığı için, yeterli birçok farklı ayrışma vardır. Bunu iki farklı ayrışma için söyleyebiliriz ve $\Sigma_e = AA'$ ve $\Sigma_e = \tilde{A}\tilde{A}'$, Şu şekilde olmalıdır; $A = \tilde{A}Q$ ile Q dikey bir matris olan, i.e. $QQ' = I_5$. Bu tür bir matrisin özelliği, bu şekildedir; $Q = [q_1, \dots, q_4]$ Bize vektörlerin karşılıklı olarak dik olduğunu söyleyen, ortonormal olan, i.e. $\langle q_i, q_j \rangle = 0$ için $i \neq j$, ve birim uzunluk; i.e. $\|q_i\| = 1$ 'dir.

Bu matriste, Σ_e , $(n^2 - n)/2$ sistemi tanımlamak için gerekli kısıtlamaların sayısı vardır. Geleneksel VAR metodolojisi, Cholesky ayrışması olarak bilinen

özyinelemeli bir yapıya dayanan tanımlama kısıtlamalarını önerir (Ioannidis: 1995: 256). Cholesky ayrışması, değişkenlerin keyfi sıralanması temelinde uygulanan kısıtlamalar ile ortogonal şoklara yanıt verdiğini; ikincisi, ilk değişkenlerin ve kendi dışsal şoklarına yanıt verdiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, matrisin yapısı, alt köşegen üzerindeki tüm öğelerin sıfır olduğu, alt üçgen olacaktır (McCoy: 1997: 5).

Kısıtlamaların tanımlanmasından sonra, her bir dışsal değişken tepkisinin, tek değişkenli tekli dürtü için diğer değişkenlerden gelen dinamik etkisini yansıtmak için darbe tepki fonksiyonu kullanılır. Dürtü yanıtı işlevi, hata süresindeki şok süresi boyunca mevcut ve gecikmeli etkiyi açıklayabilir (Liu: 2008: 243).

Varyans ayrışması VAR analizinde başka bir testtir. Varyans ayrışımı sistemin dinamik yapısı hakkında bilgi verir. Başlıca varyans ayrışmasının amacı, her rastgele şokun gelecekteki dönemler için tahmin hatası varyansı üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır (Ozgen and Guloglu: 2004: 9).

4.3. Ampirik Bulgular

Bu bölümde finansal istikrara yönelik uygulanan politikaların bankacılık sektörü üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu amaçla hem bankacılık sektörü istikrarını gösteren alt göstergeler hem de bu göstergelerin oluşturduğu bankacılık sektörü istikrarı endeksi ile politika araçlarının etkileşimi incelenmiştir.

2011 – 2017 yılları arasında kalan döneme ait bankacılık verilerinin (aylık veriler) kullanıldığı model öncelikle birim kök testine tabi tutulmuştur. Birim kök testlerindeki temel amaç, serilerdeki durağanlığın tespitidir. Seriler durağan olmadığında, birim kök taşıdığına elde edilen sonuçlar yanıltıcı olabilecektir. Seriler VAR modeline durağan oldukları halleri ile modele dahil edilecektir.

Birim kök testi yapılmadan önce serilerin tanımlayıcı istatistiklerine bakmakta fayda vardır. Aşağıdaki tablo 4.2’de tanımlayıcı istatistik özetleri sunulmaktadır.

Tablo 4.2. Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Değış	Ort.	Max.	Min.	Std Sapma	Skewness	Kurtosis	Jarque-Bera (p-değeri)
<i>BSI</i>	95.988	155.488	73.564	20.010	1.255	3.913	19.629 (0.00)
<i>aqrat</i>	134.107	154.030	112.474	10.603	0.093	2.378	1.159 (0.560)
<i>csrat</i>	82,9452	98,0420	74,7553	5,33276	0,546841	2,806988	3,391836 (0.183)
<i>errrat</i>	124.166	475.286	33.158	104.678	1.783	5.588	53.425 (0.00)
<i>irrate</i>	78,9591	97,3266	70,4391	5,43745	1,307608	4,840223	28,12088 (0.00)
<i>lrate</i>	84,9751	134,695	66,7574	18,6446	1,277784	3,338564	18,27526 (0.00)
<i>prate</i>	69,8529	100,968	27,5999	16,0161	-0,16871	2,540586	0,89352 (0.639)
<i>lend</i>	10,1825	12,5000	6,5000	1,6620	-0,55700	2,2058	4,9131 (0,0857)
<i>rrr</i>	11,007	13,2590	7,4204	0,9033	0,13020	7,7004	58,1754 (0,00)

Tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde *lend* ve *prate* değişkenlerinin sola yatık, diğer değişkenlerin ise sağa yatık olduğu görülmektedir. Kurtosis katsayısı *lrate*, *irrate* ve *rrr* değişkenlerinin yaygın, diğer değişkenlerin ise daha dik bir dağılım gösterdiğini ifade etmektedir. Jarque ve Bera normal dağılım test istatistikleri ise *irrate*, *rrr* ve *lrate* değişkenlerine ait serilerin anormal dağıldığını, diğer değişkenlerin ise normal bir dağılım gösterdiğini ifade etmektedir.

Durağanlığın testi Augmented Dickey Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) birim kök testleri ile yapılmaktadır. Buna göre her iki testin sonuçları aşağıdaki tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3. ADF (1979, 1981) ve PP (1988) Birim Kök Test Sonuçları

		<i>Değişken</i>	ADF	PP			<i>Değişken</i>	ADF	PP
Seviye	Sabit	aqrates	-05.550 (1) [0.873]	-1.093 (5) [0.713]	Birinci Fark		aqrates	-6.034 (0) [0.00]***	-6.028 (2) [0.00]***
		BSI	-3.062 (1) [0.034]**	-5.548 (5) [0.00]***			BSI	-9.031 (1) [0.00]***	-17.697 (7) [0.00]***
		csrates	-2.407 (1) [0.143]	-2.822 (3) [0.060]*			csrates	-5.286 (0) [0.00]***	-5.227 (2) [0.00]***
		errates	-6.215 (0) [0.00]***	-6.333 (3) [0.00]***			errates	-8.414 (1) [0.00]***	-19.520 (10) [0.00]***
		irrates	-3.010 (0) [0.039]**	-3.177 (3) [0.025]**			irrates	-9.028 (0) [0.00]***	-8.951 (4) [0.00]***
		lrates	-1.017 (1) [0.742]	-1.244 (5) [0.649]			lrates	-10.012 (0) [0.00]***	-9.750 (59) [0.00]***
		prates	-1.236 (2) [0.653]	-4.147 (5) [0.00]**			prates	-11.09 (1) [0.00]***	-16.631 (3) [0.00]***
		rrr	-4.7828 (0) [0.002]	-4.9588 (5) [0.001]			rrr	-7.8313 (0) [0.00]	-7.8313 (0) [0.00]
		lend	-1.9300 (0) [0.3167]	-2.0872 (2) [0.2504]			lend	-7.195 (0) [0.00]	-7.194 (1) [0.00]
Sabit + Trend		aqrates	-2.947 (1) [0.155]	-3.895 (3) [0.017]**			aqrates	-6.224 (0) [0.00]***	-6.232 (2) [0.00]***
		BSI	-6.429 (0) [0.00]***	-6.559 (4) [0.00]***			BSI	-8.964 (1) [0.00]***	-17.538 (7) [0.00]***
		csrates	-2.853 (1) [0.184]	-2.901 (3) [0.168]			csrates	-5.348 (0) [0.00]***	-5.303 (2) [0.00]***
		errates	-6.325 (0) [0.00]***	-6.416 (3) [0.00]***			errates	-8.352 (1) [0.00]***	-19.323 (10) [0.00]***
		irrates	-3.308 (0) [0.073]*	-3.249 (3) [0.084]*			irrates	-9.431 (0) [0.00]***	-9.353 (3) [0.00]***

lrate	-1.326 (1) [0.872]	-2.192 (6) [0.485]	lrate	-9.936 (0) [0.00]***	-9.687 (5) [0.00]***
prate	-6.827 (0) [0.00]***	-7.007 (4) [0.00]***	prate	-11.021 (1) [0.00]***	-16.449 (39) [0.00]***
rrr	-4.8768 (0) [0.001]	-4.923 (4) [0.009]	rrr	-7.7680 (0) [0.00]	-7.7680 (0) [0.00]
lend	-1.9056 (0) [0.6397]	-2.0752 (2) [0.5490]	lend	-7.1411 (0) [0.00]	-7.1411 (0) [0.00]

Notlar: *. ** ve *** değerleri, serilerin durağanlığı için sırasıyla% 1,% 5 ve% 10 anlamlılık seviyelerini gösterir. ADF testi için: * değeri Dickey-Fuller test sonuçlarını SIC kriterlerine göre gösterir. McKinnon (1996) ADF testi için kritik değerler sabit ve -4.035 olan modeller için 3.485, -2.885, -2.579. -3,447. Sabit ve trendli modeller için -3.148. PP testi için: Parantez içindeki değerler Newey-West'e göre seçilen ve Bartlett Kernel kriteri kullanılarak seçilen bant genişliğini göstermektedir. PP testi için MacKinnon kritik değerleri sabit olan model için -3.483, -2.884, -2.579 ve sabit ve trendli modeller için -4.033, -3.446 ve 3.148'dir.

Birim kök test sonuçlarına göre değişkenlere ait verilerden bazıları seviye değerlerinde durağanlık özellikleri göstermekte, birim kök taşımamaktadırlar. Bununla birlikte bu serilerin uzun veri taşıdıkları düşünüldüğünden birinci farklarında durağanlaştıkları kabul edilmektedir. Bu nedenle değişkenlerin tamamına ait seriler modele, birinci farkları üzerinden dahil edilecektir.

İkinci aşamada VAR modeli etki tepki analiz sonuçları sunulmaktadır. Bunun için metodoloji kısmında verilen dört model de oluşturulmaktadır. Herbir model için gecikme uzunluğu tablonun altında verilmektedir.

Tablo 4.4. Alt göstergelerin rrr Değişkenindeki % 1’lik Şoka Tepkisi

	aqrte	csrate	errate	irrate	lrate	prate
1	- 0.003338	0.007510	- 0.133469	0.007338	0.016964	- 0.142792
2	- 0.006252	0.017411	- 0.116923	0.008635	0.005103	- 0.233069
3	- 0.004844	0.013512	- 0.275134	0.006357	0.014527	- 0.193326
4	- 0.006924	0.010982	- 0.512833	0.007126	0.032750	- 0.261561
5	- 0.012618	0.018283	- 0.605574	0.007891	0.022436	- 0.367275
6	- 0.010436	0.020150	- 0.815546	0.004529	0.021252	- 0.356937
7	- 0.006915	0.017489	- 1.093.032	0.005578	0.033205	- 0.387514
8	- 0.009626	0.016592	- 1.273.237	0.004321	0.031279	- 0.506743
9	- 0.008020	0.011908	- 1.191.586	0.000602	0.030085	- 0.541594
10	- 0.003282	0.004911	- 1.007.115	9.58E- 05	0.047996	- 0.554451

Gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriterine göre dört olarak belirlenmiştir.

İlk olarak zorunlu karşılık oranındaki % 1’lik pozitif bir şoka diğer değişkenlerin verdikleri tepki tablo 4.4’te sunulmaktadır. Zorunlu rezerv oranındaki olumlu bir şok, varlık kalitesi endeksini ve kur riski endeksini olumsuz yönde etkileyecektir, ancak etki istatistiki olarak anlamsızdır. Sermaye yeterliliği rasyosunun zorunlu karşılık oranındaki şoka tepkisi üç ay boyunca pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Benzer şekilde, likidite oranı ve faiz oranı riski endeksi orandaki bir şoka olumlu yanıt vermektedir. Ancak istatistiksel anlamlılığın süresi, sermaye yeterliliği standart oranından daha kısadır. Finansal sistemin kârlılık oranının tepkisi, iki ay boyunca teorik ve istatistiksel olarak negatif ve anlamlıdır. Zorunlu karşılık oranındaki artış, bir bankanın merkez bankasındaki hesaba mevduattan daha büyük bir pay ayırması ve kredi olarak kullanılan sermaye miktarını düşürmesi anlamına gelir. Bu

bağlamda, zorunlu karşılık oranındaki artış doğrudan kredi tutarını ve sistemin kâr oranını dolaylı olarak düşürür.

Tablo 4.5. BSI'nın rrr Değişkenindeki % 1'lik Şoka Tepkisi

	BSI
1	0.045597
2	0.048618
3	0.046782
4	0.0544791
5	0.048522
6	0.003645
7	0.013047
8	0.005215
9	0.003286
10	0.005222

Gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriterine göre altı olarak belirlenmiştir.

İkinci olarak BSI'nın rrr'de% 1 pozitif şoka tepkisi incelenmektedir. Elde edilen sonuçlara göre, bankacılık istikrar endeksinin rezerv gereksinim oranındaki artışa verdiği cevap olumludur. Tepki iki ay boyunca teorik ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 4.6. BSI'nın lend Değişkenindeki % 1'lik Şoka Tepkisi

	BSI
1	0.036105
2	0.051492
3	0.071467
4	0.078694
5	0.041109
6	0.026613
7	0.031390
8	0.041134
9	0.051112
10	0.049090

Gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriterine göre altı olarak belirlenmiştir.

Üçüncü olarak bankacılık istikrar endeksinin borç verme oranındaki değişime tepkisi incelenmektedir. Analiz sonuçlarına göre, bankacılık istikrar endeksinin borç verme faiz oranlarında pozitif bir şok vermesi olumlu ve dört ay boyunca istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 4.7. Alt göstergelerin lend Değişkenindeki % 1'lik Şoka Tepkisi

	aqrate	csrate	errate	irrate	lrrate	prate
1	0.001186	-0.000563	0.085284	-0.002473	0.006622	-0.086995
2	0.000327	0.002559	0.313786	-0.002066	-0.007733	-0.155748
3	-0.005791	0.008228	0.326382	0.000792	0.001277	-0.208643
4	-0.009180	0.014316	0.340008	0.004006	-0.004072	-0.335387
5	-0.010850	0.017742	0.325189	0.006150	-0.005070	-0.353794
6	-0.011400	0.018086	0.283026	0.004360	0.004135	-0.394062
7	-0.013490	0.019125	0.220037	0.006861	0.009454	-0.423181
8	-0.014511	0.018877	0.109864	0.004742	0.011596	-0.419948
9	-0.014346	0.018875	0.021705	0.004720	0.013775	-0.417568
10	-0.014261	0.019085	-0.069911	0.005129	0.018982	-0.429467

Gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriterine göre üç olarak belirlenmiştir.

Son olarak, borç verme faiz oranındaki değişim bağlamında bankacılık sisteminin nasıl etkilendiği incelenmektedir. Bu, politika yapıcılarının, borç verme oranını kullanırken fiyat ve finansal istikrar hedefleri arasında bir karar vermeleri ve / veya olası enflasyon oranı artışlarını azaltmak için ek araçlar kullanmaları gerektiği anlamına gelir. Ayrıca, kredi verme oranındaki olumlu bir şok durumunda, kur riski azalır ve iki ay boyunca istatistiksel olarak önemlidir. Varlık kalitesi, sermaye yeterliliği ve likidite oranının cevapları olumlu olsa da, istatistiksel olarak önemsizdir. Kârlılık oranının yanıtı kısa sürede negatif ve istatistiksel olarak önemlidir. Borç verme faiz oranının ticari bankaların borçlanma maliyetini arttırdığı ve karlılığı azaltacağı yorumlanabilir.

SONUÇ

Bu çalışmada, 2011 yılından sonra uygulanmaya konan makro ihtiyati politikalar ile finansal sistemin istikrarlı bir şekilde faaliyet göstermesi ve uygulanan bu politikaların bankacılık sektörü üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Türkiye ekonomisinde, tıpkı diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi bankacılık sektörü, finansal sistemin en önemli parçası durumundadır. Bu durumda uygulanan makro ihtiyati politikaların bankacılık sektörü üzerindeki etkinlik derecesi de önemli hale gelmektedir.

Finansal istikrar çerçevesinde uygulanan ekonomi politikaları; para politikaları, maliye politikaları ve makro ihtiyati politikalar olarak detaylı biçimde incelenmiştir. Para ve maliye politikalarında dengenin nasıl kurulacağı, IS ve LM eğrilerinin de gösterimiyle, Enflasyonun görüldüğü ekonomilerde veya milli geliri artırmaya yönelik politikalarla para arzının hangi koşullarda artırılıp azaltılacağı ele alınmış olup, para piyasalarında milli gelir ile faiz oranları arasında pozitif ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, maliye politikalarında da milli gelir seviyesi ve faiz oranı arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır ve milli gelir ile faiz oranları arasında da ters yönlü ilişkinin bulunduğu yine açıklanmaya çalışılmıştır.

Makro ihtiyati politikalar kapsamında ise özellikle 2008 yılından sonraki döneme ağırlık verilerek bu politikaların esas amacının finansal istikrar olduğu anlatılmaktadır. Bununla beraber, bankaların öngörülemeyen olayların ve şoklarının olumsuz etkilerini en aza indirmek için alabileceği önlemler de makro ihtiyati politikalar bağlamında incelenmiştir. Bununla birlikte politika araçlarının her gösterge üzerinde aynı etkide bulunmadığı görülmektedir.

Birim kök test sonuçlarına göre, değişkenlere ait verilerden bazıları seviye değerlerinde durağanlık özellikleri göstermekte, birim kök taşımamaktadırlar. Bununla birlikte bu serilerin uzun hafıza taşıdıkları düşünüldüğünden birinci farklarında durağanlaştıkları kabul edilmektedir. Bu nedenle değişkenlerin tamamına ait seriler modele birinci farkları üzerinden dahil edilmektedir.

İlk olarak zorunlu karşılık oranındaki % 1'lik pozitif bir şoka diğer değişkenlerin verdikleri tepki gösterilmektedir. Zorunlu rezerv oranındaki olumlu bir şok, varlık kalitesi endeksini ve kur riski endeksini olumsuz yönde etkileyecektir, ancak etki istatistiki olarak anlamsızdır. Sermaye yeterliliği rasyosunun zorunlu karşılık oranındaki şoka tepkisi üç ay boyunca pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Benzer şekilde, likidite oranı ve faiz oranı riski endeksi orandaki bir şoka olumlu yanıt vermektedir. Ancak istatistiksel anlamlılığın süresi, sermaye yeterliliği standart oranından daha kısadır. Finansal sistemin kârlılık oranının tepkisi, iki ay boyunca teorik ve istatistiksel olarak negatif ve anlamlıdır. Zorunlu karşılık oranındaki artış, bir bankanın merkez bankasındaki hesaba mevduattan daha büyük bir pay ayırması ve kredi olarak kullanılan sermaye miktarını düşürmesi anlamına gelir. Bu bağlamda, zorunlu karşılık oranındaki artış doğrudan kredi tutarını ve sistemin kâr oranını dolaylı olarak düşürür.

İkinci olarak BSI'nin rrr'de% 1 pozitif şoka tepkisi incelenmektedir. Elde edilen sonuçlara göre, bankacılık istikrar endeksinin rezerv gereksinim oranındaki artışa verdiği cevap olumludur. Tepki iki ay boyunca teorik ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Üçüncü olarak bankacılık istikrar endeksinin borç verme oranındaki değişime tepkisi incelenmektedir. Analiz sonuçlarına göre, bankacılık istikrar endeksinin borç verme faiz oranlarında pozitif bir şok vermesi olumlu ve dört ay boyunca istatistiksel olarak anlamlıdır.

Son olarak, modelde göstergeler kullanılmaktadır ve borç verme faiz oranındaki değişimin bankacılık sistemini nasıl etkilediği incelenmiştir. Bu, politika yapıcıların, borç verme oranını kullanırken fiyat ve finansal istikrar hedefleri arasında bir karar vermeleri ve / veya olası enflasyon oranı artışlarını azaltmak için ek araçlar kullanmaları gerektiği anlamına gelir. Ayrıca, kredi verme oranındaki olumlu bir şok durumunda, kur riski azalır ve iki ay boyunca istatistiksel olarak önemlidir. Varlık kalitesi, sermaye yeterliliği ve likidite oranının cevapları olumlu olsa da, istatistiksel olarak önemsizdir.

Ampirik analizlerden elde edilen sonuçlar incelendiğinde her iki politika aracının da (zorunlu karşılık oranı ve borç verme faiz oranı) bankacılık sektörünün istikrar endeksi üzerinde etkili olduğu, sektörü istikrarlı hale getirdiği görülmektedir. Zorunlu karşılık oranları ve borç verme oranındaki değişimler daha çok sermaye yeterlilik rasyosu ve likidite ve faiz riskini istikrar yönünde pozitif etkilerken karlılığı istikrarsızlık yönünde olumsuz etkilemektedir. Borç verme faiz oranındaki değişim de kur riskini istikrar yönünde düşürürken, karlılık oranını da istikrarsızlık yönünde olumsuz etkilemektedir. Bu araçlar sonuç olarak bankacılık sektörünün istikrarlı hale gelmesi yönünde olumlu etkide bulunmaktadır. Politikanın Türkiye’de etkin bir şekilde uygulandığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

ACEMOĞLU, D. ve UCER, M. (2015, October). The Ups And Downs In Turkish Growth, 2002-2015: Political Dynamics, The European Union and the Institutional Slide. Nber Working Paper Series

AKAT, A.S. ve YAZGAN, E. (2013, March). Observations on Turkey's recent economic performans. Atlantic Economic Journal, 41(1): 1-27.

AKTAŞ, Cengiz ve VEYSEL Yılmaz (2008), “Gümrük Birliği Sonrası Türkiye’nin İhracat Fonksiyonunun Tahmini”, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:7, Sayı:13, ss.89-104.

ARABACI, Havva : (2018). Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi Cilt: 2, Sayı: 3, Sayfa: 25-42

ARICAN, Erişah ve GÜÇLÜ, Okay (2014), “Ekonomik İstikrarsızlık Ortamında Merkez Bankalarının Uyguladığı Para Politikaları Ve Türkiye Örneği”, İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi, 1 (1), 1 – 50.

AYDIN, Yılmaz : (2015) Keynes’in Parasal Faiz Teorisi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 17 Sayı 1 (207-224)

AYDIN, N. (2006). Bankacılık Uygulamaları. Anadolu Üniversitesi Yayınları,13-30.

BAŞÇI, Erdem ve KARA, Hakan; (2011). Finansal İstikrar ve Para Politikası. İktisat İşletme ve Finans, 26 (302): 9-25.

BAYKAL, Murat : (2007). Hukuki Boyutlarıyla Finansal Krizler. Bankacılar Dergisi, Sayı 60

BJORNLAND, C.H. and HALVORSEN, J.I., “How Does Monetary Policy Respond to Exchange Rate Movements? New International Evidence” NHH Dept. of Economics Discussion Paper, no. 23, 2008.

BUDINA, N. ve VINJBERGEN, S. (2008), “Quantitative Approaches to Fiscal Sustainability Analysis: A Case Study of Turkey since the Crisis of 2001”, The World Bank Economic Review, Vol (23): 119-140.

CANBAŞ, Serpil ve EROL, C. (1985) “Türkiye’de Ticaret Bankaları Sorunlarının Saptanması: Erken Uyarı Sistemine Giriş”, Türkiye Ekonomisi ve Türk Ekonomi İlmi, Sayı:1,Marmara Üniversitesi Türkiye Ekonomisi Araştırma Merkezi.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:4, İstanbul: İletişim Yayınları, 1984, s.1110.

ÇELİK, Faik (2007). Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanan IMF Programları ve Refah Devleti Anlayışı. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi cilt:4, sayı:2

ÇERÇİ, G, KANDIR, S. Y. & ÖNAL, Y. B. (2012). Bankalarda karlılık analizi: Türk bankacılık sektörü üzerine bir uygulama. İMKB Dergisi, 13(50), 29-48.

DICKEY, D.A. ve W.A. FULLER (1979), “Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root”, Journal of the American Statistical Association, 74, 427–431.

DICKEY, D.A. ve W.A. FULLER (1981), “Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root”, Econometrica, 49, 1057-72.

DİNÇER, Mithat Zeki: (2018) SPL-Genel Ekonomi Çalışma Notları (55-58, 61-69)

EROĞLU, Nadir, SÖYLEMEZ, Arif Orçun ve ALIÇ, Cemil (2016). Türkiye’de Zorunlu Karşılıklar ve Tüketici Kredileri: Ekonometrik Bir Model Denemesi. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 38, Sayı: 2

ERTÜRK, Hakan (2010) Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Risk Yönetimi, Denetişim Makale 2010/4 ss.66

ERTÜRK, H. (2016). Bankacılık sektörünün karşılaştığı riskler ve risk yönetimi. Denetişim, (4), 62-70.

GALATI, Gabriele ve MOESSNER, Richhild (2011), “Macroprudential policy a literature review”, BIS Working Papers, no. 337.

GÜLHAN, Ü, & UZUNLAR, E. (2011). Bankacılık sektöründe kârlılığı etkileyen faktörler: Türk bankacılık sektörüne yönelik bir uygulama. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1), 341-368.

HAZAR, A. ve BABUŞCU, Ş. (2017). Bankacılığa Giriş. Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları 6.

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkında/Genel+Bakış>

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/.../Fiyat+İstikrarı+ve+Enflasyon/>

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkında/Genel+Bakış>

<https://www.tcmb.gov.tr/Banka+Hakkında/Tarihçe>

<https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Cozumleme/fon.devredilen>

<https://www.spl.com.tr/spl/eeep/kurumportal/Content/sinav-calisma-notlari/56/>

<https://www.tcmb.gov.tr/.../Para+Politikasi/Finansal.../Finansal+Istikrar+-+Politika+Uyg.>

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hak+kinda/Tarihce>

https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/Basel_III.aspx

IMF, Uluslararası Finansal İstatistikler CD-ROM Versiyonu

IOANNIDIS, C. LAWS, J. MATTHEWS, K. MORGAN, B. (1995). “Business Cycle Analysis and Forecasting with a Structural Vector Autoregression Model for Wales” Journal of Forecasting, 14, 251-265.

JAMES, G. MacKinnon, Journal of Applied Econometrics Vol. 11, No. 6 (Nov. - Dec., 1996)

KARAMUSTAFA, Osman(1999) “Bankalarda Temel Finansal Karakteristikler 1990-1997 Sektör Üzerine Ampirik Bir Çalışma, İMKB Dergisi, Cilt 3, Sayı 9.

KEPENEK Y. ve YENTÜRK N. (2001) Türkiye Ekonomisi, 12.b., Remzi Kitabevi, İstanbul.

KEYNES, J.M, Genel Teori: İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi, Çev. Uğur Selçuk Akalın, Kalkedon, İstanbul 2008.

KİBRİTÇİOĞLU, Aykut: (2001) Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler: 1969-2001

KORUKÇU, Ü. (1998). Bankacılığın Tarihsel Gelişimi. Ankara: Bankalar Birliği Yayınları.

LIU, B. (2008). Mining Opinions in Comparative Sentences. 22nd International Conference on Computational Linguistics, 241–248, Manchester.

MC COY, D. (1997). “How Useful is Structural VAR Analysis for Irish Economics” Eleventh Annual Conference of the Irish Economic Association, Athlone.

ÖZGEN, F. B. ve GÜLOĞLU, B. (2004), “Türkiye’de İç Borçların İktisadi Etkilerinin VAR Tekniğiyle Analizi”, METU Studies in Development, 31 (Haziran), 2004, 93-114.

- PARASIZ, İ. (2005). Para Banka ve Finansal Piyasalar. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- PARASIZ, İ. (2011). Türkiye’de ve Dünya’da Bankacılık. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- PARASIZ, İ. (2014). Modern Bankacılık Teori ve Uygulama. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- PARASIZ, İ. (1998). 1923’ten Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları (58-59). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- PHILLIPS, Peter & PERRON, Pierre. (1986). Testing for a Unit Root in Time Series Regression. Cowles Foundation, Yale University, Cowles Foundation Discussion Papers. 75. 10. 1093 / biomet / 75.2.335.
- SEVÜTEKİN, M. ve NARGELEÇEKENLER, M. (2010). Ekonometrik Zaman Serileri Analizi Eviews Uygulamalı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- SEZGİN, Orhan ve DARICI, Burak (2009), “Para politikasının finansal istikrarı sağlama – sürdürme sorumluluğu: Finansal istikrara yönelik geleneksel – spesifik para politikası uygulamaları”, Akademik Fener Dergisi, 11, ss. 15 – 28.
- SEZGİN, Orhan ve DARICI, Burak.(2011) para politikasının finansal istikrarı sağlama-sürdürme sorumluluğu: finansal istikrara yönelik geleneksel–spesifik para politikası uygulamaları." *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*7.11: 15-28.
- ŞARLAK, Zeynep (2012) Finansal Okuryazarlık. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Aile Eğitim Programı, s.10
- ŞEKEROĞLU, Sinan ve ÖZER, Kadir; Bankacılık Sektöründe Yükselen Değer: Katılım Bankacılığı. Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi (bafad) yıl:2017 cilt 4 sayı:2
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (2003). İstatistik Göstergeler. 1923-2002 s.183, 185, 187
- T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (2003). İstatistik Göstergeler s.617-620
- TCMB Finansal İstikrar Raporu Mayıs 2018 Sayı:26
- TÜZÜN, Osman ve KAHYAOĞLU, Hakan (2015) Makro İhtiyatı Para Politikası Amacı Olarak Finansal İstikrar: Türkiye Üzerine Bir Uygulama - Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Cilt: 52 Sayı: 603
- ÜNSAL, D. Filiz. (2011) “Capital Flows and Financial Stability: Monetary Policy and Macroprudential Responses”, IMF Reserach Bulletin, Volume 12, Number 3. (Washington DC: International Monetary Fund, September 2011).

VURAL, Umut; (2013). Geleneksel Olmayan Para Politikalarının Yükselişi. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü

YILDIRIM, O. (2004). Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler. Dış Ticaret Dergisi, Dış Ticaret Müsteşarlığı, 36.

YIN-WONG Cheung & KON S. Lai (1995) Lag Order and Critical Values of the Augmented Dickey–Fuller Test, Journal of Business & Economic Statistics, 13:3, 277-280, DOI: [10.1080/07350015.1995.10524601](https://doi.org/10.1080/07350015.1995.10524601)

ZİREKOĞLU, N. (2014). Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Gelişmelerin Hane Halkı Üzerinde Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik, Türkiye

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Cihan ŞEFOĞLU

Doğum Yeri ve Tarihi : Ereğli / 18.03.1986

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Selçuk Üniversitesi (Uluslararası İlişkiler)

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : -

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Vakıfbank (2012-...)

İletişim

E-Posta Adresi : cihansefoglu@hotmail.com

Tarih :29.04.2019